

RÓNÁK VÉSZE

VÁZLATOK A BETYÁRÉLETBŐL
ÖSSZEFÜGGÉSBEN
A SZEGEDI BŰNKRÓNIKÁVAL.

ÍRTA
TÓVÖLGYI TITUSZ.

PEST.
KIADJA HECKENAST GUSZTÁV.

MDCCCLXXII.

I. A gyermek.

Bevett szokás már az a mi földnépünknel, hogy nem igen szokták meghagyni az embernek atyjától öröklött nevét, hanem igen is elnevezik még gyermek korában, valami tette, csinje, szokása vagy szójárása után, más valami különös névvel, mint a hogy Czoki Misát elnevezték még gyermekkori gulyás bojtár, inas korában Czokinak, mi után ezen szójárásával szokta ő a szarvas marha ifjabb nemzedékét a borjúkat és tinókat az akolból kifelé ijesztgetni, olykor-olykor csati bunkóssával végig is nyújtván egyik vagy a másik hátán, már ha t. i. nem akart neki „parírozni”, a mint hogy e szót egy kiszolgált huszárból lett csikóstól eleget hal lotta a Hortobágyon. Már pedig ha ő rajta is végig húztak volna mindannyiszor, a hányszor nem akart parírozni, aligha maradt volna bőr a Czoki Misi öcsém azért elégszer megtapogatott hátán. De miután hát őt is megsimogatták néha, ő is igyekezett magának kárpótlást venni azokon, a miket meg ő simogathatott meg, és így nőtt fel aztán húsz éves legény koráig, a midőn is megházasodott vala.

Itt van az ő élete leírtában egy nagy punctum. Kezdjük mi azonban a másik punctumnál, a melyik már sírt is tulajdonképen, mi után egy fiú gyermekből állt vala ki született hat hónapra a Misi házassága után az ő feleségétől Borosától, kit hogy Misi lánykorában is szeretett, nagyon természetes, különben nem vette volna el feleségének, hogy az egész hosszú élet hosszú napjait keresztül per patvar kódja vele.

Volt pedig Misi már akkor midőn megházasodott, hírneves gulyásbojtár azon a vidéken, kinek keze alól ugyan csak nem lopták ám el a tinókat, hanem ha épen arra került a sor, már akkor csak inkább ő lopta el a másét, a miért is 16 éves korától 18-ig hosszút is pihenhetett nemes Biharvármegye ingyen szállásainak egyikében, mely szállásokat goromba nyelven börtönöknek is szokták nevezni.

Hanem azért hát ember lett Misiből még is, így szokván nevezni paraszti nyelven azt a legényt, a ki emberré meri teremtetni magát az asszony által, t. i. megházasodik.

Misinek első szülött gyermeke isten különös kegyelméből a fiuk közé soroztatván, Tágürü helység keresztény katolikus templomában Istvánná kereszteltetett, és hazavitetvén neveltetett egész a talponjárásig, a midőn is már megbírván állni a maga lábán, saját felvigyázatára bízta többet bizony rá se igen néztek, kivéve ha valami csínt követett el ő kegyelme, mikor aztán jól végig vertek rajta, s megígérték neki, hogy kétszer annyit kap máskor, ha t. i. kívánatosabban nem viseli magát.

Pista három esztendőskorában már az egész környék által ismert egy fránya gyerek volt, ki hol itt hol ott jelent meg nagy robajjal és a lármaharang kongatásával, – melyet rendesen nyakán viselt, és nem ijesztette meg hangjával már az azt megszokott nyulakat sem.

Volt ugyan is a bogéri pusztán minden esztendőben egy-egy roppant tábla föld kukoriczával beültetve, mely Pistánknak rendesen erdőjéül szolgált, abban töltvén el az egész nyarat. Reggel t. i. amint az istenáldotta pusztá földről föltápáskodott, s szemeit soha nem mosott ökleivel kitörülte, anyja nyakába akasztott egy vászon-tarisznyát egy darab kenyérrel, a másik oldalra egy zöld cserép korsót tele vízzel, kezébe adták a szíjjas kolompot, mit ő aztán saját kezeivel akasztott saját nyakára, s egy szál bokáig érő ingből álló öltözetben, oly nagy bottal, mely harmadfélszer hosszabb volt mint ő, neki indult a kukoriczának és ott kolompolt beljebb és beljebb mélyedve mint valami csatangoló lélek, míg aztán el nem jött az alkonyat, s a kolomp-hangjáról meg tudva hogy merre jár, el nem mentek értté, és ki nem hozták a kukoriczából.

Nem egyszer történt azonban az is, hogy Pistánk a harmadik tábla kukoricza közé is bekolompolta magát, hogy a hang épenséggel nem hallatszott el a figyelmes szülői fülekig, és mert Pistát nem lehetett föltalálni, hát biz ő ott hált a kukoricza erdő közepett, s ha az éjszaka valamelyik felében fölébredt, nem hagyta magát sem a sötétség, sem a holdvilágos félhomály által zavarba hozni, hanem járkált, csörtetett, és kolompolt addig, míg aztán ismét rá nem jött

az álom, mikor valami széles töklevele újból leheveredett. Midőn éje-lenként a busán bűgő kolomp méla hangja messze kizengett a kukoriczából, nevetve mondták egyik vagy másik tanyán, – hova t. i. a hang elhallatszott, – hogy: „Ismét a kukoriczában felejtették Czokiék Pistájukat.”

Ez volt tehát a Pista mulatsága nyárban, míg télben is talált egy más időtöltésre alkalmas dolgot magának. Kapta ugyan is, ha t. i. szerét tehetette, kiverte a vályúból a csapat, a víz kifutott és megfagyott a vályú körül. Ezért őt, mert a gulya egymásra hullt a jégen, mindannyiszor eltángáltak, de mert Pista úgy hozzá volt már szokva a veréshez, mint a harapás kenyérhez, föl sem vette szülőinek e jó akaratú tevékenységét, hanem egy szál ingben és mezítláb kiment a jégre csuszkáim, s néha oly kéken került vissza a házba, mintha márványzott ónnal vonták volna be az ő testét. Hanem azért nem volt ám beteg egyszer se, erősnek meg volt olyan erős, hogy egyszer egy újdonsült nagy házi kenyeret ellopott, és elé nem jött addig, míg meg nem ette.

Andris bácsi a heveri csikós gyakran ellátogatott oda Czokiékhoz a szomszéd határból, a mikor is a Pista édesanyja két természetes kulacscsal rendesen elsietett a hajatlan csárdába, és hozta vissza a kulacsokat onnan tele borral. Hol tyúkot hol kacsát öltek ilyen alkalomkor, néha még malaczt is, ha éppen kézhez akadt, és folyt a vendégeskedés be egészen a késő éjszakába.

Az Andris bátya Lengyel nevű pejlóva oda volt kötve a kopasz eperfához kantárszáránál fogva, s úgy megállt ott mintha mozogni se tudott volna, hejh pedig úgy vitte Andris bácsit mikor neki hajlott és egyet csördített karikásával, mint a forgó szél.

Mikor Pista elérte a négy esztendő, szabtak neki gatyát fehérítetlen vászonból és ráadták. Pista pedig akkor nap reggelétől egész estig ott állt a vályú mellett, hol egy gödör volt, s abba szokott folyni a vályú vize. Reggeltől egész estig ott nézegette magát a víztükrében, s ha valaki akkor nap elment előtte, olyan kicsinylőleg tekintett rá az a gyerek, mintha gatyája legalább is napsugarakból lett volna szöveg és szintén csudálkozott azon, ha annak a ki reá tekintett, ez a fényesség, mely még a vízből is visszarágyog, el nem vette a szeme fényét.

Ez napságtól kezdve Pista sokkal méltóságosabban viselte magát, sőt egyenesen megmerte anyját kérni, hogy: ha majd Andris bácsi eljön, és ismét borért mennek a csárdába, az egyik kulacsot ő vihesse.

Sőt egyszer a mi több, mikor Andris bácsi megérkezett és Lengyel lovát, – melynek egyik füle, mintha valami elharapta volna, csonka volt, – a kopasz eperfához hozzá kötötte, Pista vett magának annyi bátorságot, hogy fölmászott az eperfára, onnan rámászott a ló hátára, és nem unta meg azon az ülést három óra hoszáig, sőt még az után is alig bírták levenni róla, úgy belekapaszkodott a nyereg takarójába.

Annyi igaz, hogy Pista előtt a világ legnagyobb embere Andris bácsi volt, és a világ legjobb és derekabb lova a Lengyel, melylyel végre annyira összebarátkoztak, lopván Pista a Lengyel számára kenyérhaját és egyebet, hogy midőn a ló a gyereket meglátta, röhögni kezdett.

Hanem egyszer csak egy éjszakának alkalmával, mikor Pista már hat éves volt, megállt két szekér a gulyás háza előtt.

Tisztán világított a hold, és nagyon szépen lehetett látni mindent. Az első kocsiba három Jó volt fogva, a másikba kettő. Az első kocsin ült egy úr, kinek a dolmánya vörössel volt bélelve, és úgy vöröslött még a holdvilágnál is. Amint a kocsi megállt, ez az úr fölállt és leugrott a kocsiról. Kard volt az oldalán és az csörgött, és ragyogott. A másik kocsiból pedig négy kardos ember ugrott le, a milyeneket Pista már látott is, mert gyakran megfordultak a tanyán, és gyakran ittak az ő apja kulacsából. A közöl a négy ember közöl kettő sebesen bement a házba, a többi pedig kívül maradt.

Ekkor az első kocsiról megszólalt egy ismeretes hang, és néven szólította őt:

– Hozz egy csupor vizet, Pista fiam.

A gyerek először a kocsihoz szaladt, és megnézte az embert kinek hangja olyan volt mint az Andris bácsié, és nagy csodálkozására csakugyan látta is, hogy az az ember Andris bácsi.

– Hát kelmed miért nem megy be a házba? Apámuram emlegette, hogy a csikóstóhoz mennek.....

– Ne papolj! – kiáltá Andris csikós haragosan, – hanem hozz vizet, nem hallottad, hogy azt kértem tőled?

A gyermek be akart menni a házba, hanem a két kardos ember épen most lépett ki az ajtón, és atyját vezette kifelé, s a gyermek úgy látta, hogy egy vas karika összetartja atyja két kezét, – anyja pedig rettentő jajveszékeléssel és rimánkozással jött utánok, s váltig átkozta azokat, kik az ő urát ártatlanul elárulták, és bajba akarták keverni.

– Kocsira vele, – parancsolá az úr annak a két kardos embernek, a Pista ingvállát pedig megragadta, és a gyereket bevitte magával a házba.

– Hát mond csak kis fiam, – kérde a csendbiztos a gyerektől, – hová akart menni apád Andris bátyáddal?

– Én nem tudom, – monda a gyerek, s ijedten nézett a kardos úr szeme közé.

– Eh dehogy nem. hiszen azt mondtad az előtt, hogy a csikós tóhoz akartak menni.

– Hászen oda akartak menni a csikós tóhoz.

– Tudod, hogy hol van az a csikós tó?

– Nem tudom, hanem a „kerge verőskét” azt tudom, hogy hol van, – monda a gyerek tudatlanul, nagy szemeit a csendbiztosra meresztve.

– És mi az a „kerge verőske” kérdé tőle a csendbiztos.

– Hát az a nagy gödör itt a házmögött, hol a Teremtőjek Jánossával, és a Kergéjek Misujával mancsozni szoktunk.

És mi van abban a nagy gödörben?

– Most nincs benne semmi, hanem volt benne sok zöldvíz, és abban volt sok béka.

– És aztán nem tudod, hogy mit akartak apádék csinálni a csikós tónál?

– Nem.

– Járnak oda gyakran? A gyerek bámulva nézett.

– Tehát gyakran járnak oda? – kérdé másodszer is a csendbiztos.

– Nem tudom, hogy mi az? – monda együgyűen a gyermek.

– Azt akarom kérdezni tőled, hogy sokszor volt-e már apád Andris bácsival a csikós tónál?

– Ühü, – monda gyermek, már megunván a felelgetést.

A csendbiztos most kiment a házból, felült a kocsira melyen Czoki és Andris csikós ült, és mind két kocsit elrobogott.

– Mondtál valamit a csendbiztosnak? – kérdé most az anya megragadva a gyerek karját.

– Kinek? Annak az úrnak?

– Annak az úrnak!

– Nem mondtam semmit.

– Hát mit beszélt veled a házban?

– Azt kérdezte, hogy a csikós tó hol van.

– És te mit mondtál neki.

– Azt mondtam, hogy nem tudom.

– Hát még mit kérdezett?

– Azt kérdezte, hogy hogy hogy mit csinálnak ott apámék?

– És te mit feleltél?

– Azt hogy nem tudom.

– Hát még mit kérdezett?

– Azt kérdezte hogy hogy hebegé a gyermek visszagondolkozva: hogy hogy voltak-e már ott sokszor?

– És te mit feleltél?

– Azt feleltem hogy: – ühü.
– Azt felelted? Hogy tehát meg tudd mit kell máskor felelni, mindjárt megtanítalak most rá. – Máskor akár ki kérdez valamit, mindenre azt fogod felelni: nem tudom. Érted?
– Értem.
– És hogy el ne feledd amit mondtam, – most az anya a gyereket a tűzhöz vezette, mely a patkán égett, a gyermek testét két lába közé fogta, – fejét hátra feszítette, egyik kezével megfogta annak nyelvét, és másik kezével egy darab parázs tüzet tett arra.
A gyermek vonaglott, iszonyú hangokkal árulta el kínszenvedését, végre ájultan rogyott össze.
– Most már nem fogod elfelejteni, – monda a rettenetes anya, és végig öntötte a gyereket egy csöbör vízzel.
– Ki van itthon? –kiáltott be egy hang az ajtón.
– Te vagy-e az Gyura?
A pitvar ajtó előtt egy lovas ember volt látható, s egészen elfogta a hold világosságát.
– Én vagyok, de feleljen csak frissen kelmed, itthon találták-e Misu bátyámat a kopók?
– El is vitték öcsém. Vágtass a csikós tó felé, érrj oda hamarabb ha lehet és csináld el a mi elcsinálni való van.
A másik pillanatban a lovas sarkantyúba kapta lovát, és száguldva tűnt el a sötétülő éjszakában.

II. A gulyások.

Szépen hangzik csendes nyári éjszakán az a kolompszó. Magyar pusztát kolompsugár nélkül még csak képzelni is alig lehet éjjel. Olyan megkívántató kelléke ez a pusztának, mint erdőnek a fülemüle. Ez zengi el kesergő énekével a pusztát költészetét. Aztán ott pihen mellette leterített subáján a pásztor ember, s rövid szárú pipájából nagyokat füstöl, aztán nagyokat gondol a maga észjárása szerint, a tegnapi, vagy a holnapi napról, s az ő élete rendszerében épen oly nagy dolgot képez egy tarka üsző megbetegedése, mint királyok gondolatában egy tartomány nyomora, – vagy annál sokkal többet.

Így gondolkodik ő ott üde gypszein egészséges illatát érezve, és nézve a fehéren hamas, átvilágított felhőket, melyek a hold alatt olyan furcsa alakokat képezve úszkálnak el, s azt hinné az ember, hogy talán maga a holdvilág indult olyan sebes útra.

A sötét kék ég alatt, ezüst sugáros légárban pedig szerte hullongva legelész a gulya apraja nagyja, néha-néha bődül meg egy-egy borjas tehén, s a hang mint messzekürtszó gyűrűdik tovább és kihál végre.

Most is ott heverész Karánd falu gulyása és nézi a fiastyüköt, mely apró csillagaival a tejúton akar keresztül haladni, és emelkedik lassan-lassan az ég kúpja felé.

Veregi Márton, becsületes egy pásztor ember, ritka a maga nemében, mert annyira éber, hogy nem vészelt el még egy marhája se, és annyira becsületes, hogy nem bántotta még a másét soha.

Két legény fia van már, Péter és Ferencz. Ferencz szabadságos katona, Péter sor alatt lévő, olyan szál legény mind a kettő, hogy a vidéken ritkítja párját. Ez a két fiú az öreg Márton két bojtárja jelenleg, s a gulya három szegleténél két libegő alak fehérlik fekvő, mendegélve, vagy hosszú botjára támaszkodva.

Amint az öreg ott pipázgat magában, el-el merengve a csillagos égen, vagy a pásztor ember szívéhez leginkább hozzá szóló kolomp hangján, egyszerre csak megjelenik hátánál egyik legény fia, és boldog heverészést kíván.

– Hát a burjánosnál ki maradt? – kérdi féloldalt fordulva subáján, s bal karjába támaszkodva az öreg, – nem annyira számonkérő, mint tudakozódó hangon.– Rosz szomszédságban vagyunk Ferko fiam, Czokiéknak régen fáj már foguk arra a két daruszőrűre meg a seregélyre, nem jó lenne-e azt a burjánost szemmel tartani, mert már vagy két éjszakán

át láttam arra valamit? Aztán a felhők is sietnek össze felé és sokkal sűrűbben takarják a holdat mint az előtt. A fiastyúk fénye is nagyon játszadozik a néha-néha előtűnedező ködben, mintha fürödnek, pedig a tyúk fürdése mindig esőt jelent. Ha eltalál borulni, akkor aztán nem lehet ám leülnünk még csak egy minutáig sem.

– Peti magára vállalta a vigyázást addig míg kelméddel beszélhetek, – válaszolá a fiú. – Épen azért jöttem pedig én, mert borulni látom az időt: hogy vajjon nem jó lenne-e a rekettyés felé mozgatni a gulyát, mert vagy két nap óta magam is vettem észre valamit a burjános felé. Nem kell csak egy pillanat. Míg én balra fordítok, jobbra már kiszakíthatnak egypár jószágot, hogy menjünk aztán utána, ha az egész gulyát nem akarjuk itt hagyni. Pedig egypár darabért is sokáig kellene ám szolgálni apám uram.

A hold tisztán ragyogott most a némileg megzilált fellegek közöl, s a gulyás bojtár magas sugár alakja hosszú árnyat vetett a harmatos föld színén, s gombáros kalapján lassú hajlongással himbálódott az árvalányhaj. Félválra vetett virágos fehér szűrét hosszucsapójú karikás tizenhat ágból font kígyója folyta körül, s jobb karja a gypnek támasztott piros nyelvű fokos csillogó rezére nehezedett.

– Bizony magam is azt hiszem, – szolt néhány-szippantás után az öreg, – hogy jó lesz a rekettyés felé mozognunk, ebben a félig világos, félig borongós időben. Hát csak menj, aztán az elbogarászókat csendesen indítsátok vissza felé, lassan legelve majd húzódni fog a többi is. Hanem azért kár lenne legelésükben megszavazni.

– Már arra majd vigyázunk mi is, – szolt Ferko cifra dohányzacskójába merítve pipáját. – Ugyan nem csaholna-e ki apám uram?

– De mielőtt vissza indítanátok a jobb szélét, – szolt az öreg elővonva kostökét, és kibontva szattyán zsinórán csüngő aczéliját, míg az aprókoczkákra vágott dohány közt a kova és tapló után kaparászott, – jó lesz megnézni, nem ténfergett-e már be a Daru vagy a Szóke a burjánosba, mert ezek nagyon eltekintgető állatok.

– Biz apám uram egészen gyerekeknek gondol, – válaszolt Ferko némi nehezteléssel, – nekünk is van talán már annyi eszünk, hogy szemünk előtt tartsuk az ilyesmit.

– Na na, – monda az öreg félig felülve, s a kohára igazítva a taplót, – de azért csak meglehet ám hallgatni az öregebb ember szavát is. Most fölemelte aczéllal fegyverzett jobbát, hogy gyújtó szikrákat teremtsen elő a kovából, midőn egyszerre csak éles fütty hasította keresztül a levegőt, s a Peti: „Haj rá! haj rá!” – kiáltása hallatszott.

– A! – szólt az öreg mind két kezét leeresztve.

– Baj van! – kiáltá Ferko hirtelen fölemelve fejét, s a kiáltásokra figyelve.

– Haj rá! haj rá! – hangzott a burjános felől. – Ide ide! Elé csak Ferko elé!

– Megyék! – harsant most meg a szólított érczes kiáltása, s balkezeivel félválra kapva subáját, jobbával megcsóválta fénylő fokosát a légben, aztán szemére nyomva a kalapot: „Megyék! megyék!” – kiáltással iramlott a burjános felé.

– Megyünk! – kiáltá most az öreg mélyebb bass hangja, „Megyünk”; – s az ősz ember fölemelve atlétái termetét, s felragadva fényes baltáját a földről, nem oly sebesen bár de meglehetősen haladva indult a holdvilágos éjbe már el-el tünedező fia után.

III. A betyárok.

A karáncsi hármas határdomb magasan sötétlett a róna tükörsima lapálya felett, mint a kísérteties mesék, középen elválasztott hármas fekete korom hegye. A most már gyakran elbújó holdvilág csak néha világítja meg sugárból szőtt hamvas ezüst köddel e dombok nyugati oldalát, s az azok tövétől elterülő nádas mocsárt, melynek szakadozott csillogása egy-egy tünékeny kép gyanánt villant föl olykor-olykor, s merült el ismét az éjszaka sötétülő homályában.

Láthatatlan vízi madarak visítása hangzott a fekete légűrben, s egy-egy loccsanás a nádasok közt, midőn valamelyik lecsapott, vagy egy víziállat lubiczkolt egyik állomásától a másikig éjjeli találkat tartva, vagy rabló kalandra indulva ki.

A mocsár messze beláthatlan sötétségbe terült el, s az itt ott néha csillagként fősugárzó tisztább víztükör, vagy a magas nád kísértetiesen susogó homályos körvonala jelzé a határt, a vagy ha nem a határt is, de azt: hogy a süppedékek birodalma tart még ott is, és figyelmezteti az embert ingoványos feneketlen mélységére.

Géme és vakvarjúk sűrű csoportja zibongott és kelepelt a zöldes fővény, vagy összefolyt gyökér szigetek alacsonyabb sásai közt, míg a nagyobb vízterület felszínén gigegő ludak vonalai úszkáltak, húzván maguk után sziporkázva hasadozó vízi utat. A bokros csaté, vagy nagy levelű gyékényfű tövei közül réczék hápogtak, és verekedtek egymással.

E terjedelmes feneketlen folt, melyen keresztül évek óta nem hatolt már szárazföldi állat, a karáncsi hármas határtól betेरült egész a Hortobágyig, s vadon bűvő helye volt az orvas farkasoknak, a tolvaj rókáknak épen úgy, mint az alföldi betyárság e vidéken tanyázó seregének.

Ennek a mocsáros tónak vidéki elnevezése a „csikós tó” volt – miután olykor-olykor halcsíkokat is fogdostak belőle azok, kik munkájok után akartak megélni.

Éjfél után lehetett már idő, midőn a homályból erősen lihegő és dobogó állatok fehér alakjai merültek föl és bontakoztak ki, a hármas határ felé közeledve.

Az ég mindinkább elborult, csak itt ott villogott még egy-egy kifelejtett fényes csillag, s a hold már csak nagy ritkán terjeszté szét sugarát, akkor is csak egy-egy pillanatra, midőn a futólagosan megvilágított róna úgy tűnt föl, mintha le emeltek volna róla valami sötétlő fátyolt, s aztán mintha betakarták volna azzal ismét.

A lihegő állatok azonban nem sokára elértek a hármas halom alá, hol aztán megcsendesedtek, s erős fűvással jelezték fáradságukat. Az állatok, melyek sugár alakú szélesen szétálló szarvú tinók vagy ökrök voltak, négy lovas által vétettek körül és hajtattak még mindig előre, bár csendesebben, s már-már majd nem lépésben, a dombnak

délkeleti oldala felé.

A lovasak közül még eddig egyik sem ejtett egy hangot, csak nyelveik csattogásával, vagy tapssal adtak némi jelt egymásnak. Most azonban, ki legközelebb járt a mocsár széléhez, megállt és megszólalt.

– Talán bizony meg is pihenhetnénk már. Egész úton nem találtunk senkit, azok pedig ha jönnek is utánunk, még Körmondös körül járhatnak. De meg nehezen is lesz abból valami, hogy csak úgy a maguk erejében bízva utánunk merjenek gyalogolni. Az lesz ebből az egészből: hogy holnap, vagy talán ma, – szólt körültekintve az ég enyhét, – feljelentik a dolgot a komiszáriusnak, és majd elkezdik a kutatást jobbra balra. Előre is tudom, Csikós Andrist és Czokiékat fogják elő, mert az öreg Rekemesznek csak is ezekre lesz gyanúja, mi után volt már velük baja egypárszor. – A mondó vagyok tehát, hogy be kell mennünk egész a csuszap közepéig, ott megkötjük ezeket az állatokat, és akár alhatunk az egész napon keresztül, az éjszaka beálltával aztán hajthatjuk Tyúkod felé.

– Úgy is kell annak lenni, – monda a másik., Hanem Gyura azért forduljon be Czoki Misu bátyánkhoz, és mondja el neki, hogy mire mentünk a dologgal. Jó lenne ha holnap éjszaka aztán kinéznének ide ők is, még pedig korábban, mert majd eltalálják vágni utjokat a kopók, akkor aztán szorosabb lesz nekünk is a határ.

– Na Gyura, te hát csak indulj Tágürü felé, és legyen gondod arra, hogy okosan végezz mindent; – monda az előbb szóló, – Josi pedig induljon neki a csuszapnak (így nevezvén rejteküket a betyárok), mert most már elég sötét van, és csak úgy hü bele Balázs nem lehet ám neki menni ennek a feneketlenségnek. A ki aztán itt elmerül, meg sem áll a pokol közepéig.

E szavak után egy lovas kiváltt a többi közül, egy másik pedig előre ment a mocsár felé, s nem sokára lehetett hallani lova lábainak pocsogását.

– Erre erre, – monda meglehetősen hangosan, – utánam kell indítani a marhákat.

A betyárok nagyon jól tudták a szarvasmarha azon szokását, hogy ily helyeken saját ösztöne tanácsából sugáregyenest megy az előtte haladó után.

Néhány pillanat múlva luczogott is a mocsár, s a közelebb helyeken tanyázó vadludak serege hangos gágogással repült ki, s verte emelkedése közben a sás leveleit szárnyaival, míg a zaj mint egy tábori örszó hatott tovább, és zsi-bongásba hozta a nádas valamennyi lakóját.

A vezető lovas azonban biztosan haladt előre, s utána a sűrűn egymáshoz húzódó állatok szarvai kopogtak össze, míg a két utolsó lovas a mindinkább hihető biztonság érzetében füttyörészni kezdett, s olykor-olykor megveregeté tenyerével lova nyakát, mely prüszögve lobácsolt a mindinkább mélyedni kezdő mocsárban.

A tolvajlás tehát sükerült. Míg Ferko atyjánál járt kérdezősködni, az alatt a burjánosból előtört a négy lovas, a gulyából kiszakasztott több darab tinót, és nyargalva verte azt előre. Mire Ferko és az öreg, a hely színére értek, már késő volt minden. Petit találták ott «gyedül és egészen kimerülve, kinek arczából csurgott a vér, mi után karikással egy csapást kapott. Azok négyen voltak, ő csak maga, azok lovon, ő pedig gyalog.

– Már mindegy – lihegé az öreg, midőn átgondolta volna a kárt, és kifújta volna magát, – most már mindegy. Se imádkozással, se káromkodással nem használunk semmit. Hanem Ferko fiam, vedd utadat egyenesen toronyirányának. Menj először Tóth István sógorhoz és kérd el lovát, oda adja ő azt neked ilyen esetben. Aztán egyenesen Bökösdre. Ott lakik a komi-szárius, és ha otthon találod, még meglőzheted ezeket a gazembereket, kik bizonyosan nem fognak oly ^ebesen mehetni a marhával, mint te. Aztán egyenesen csak el kell fogni Csikós Andrást aztán meg Czokit. Megmernék esküdni az egy élő istenre: hogy az ő réveiken megy ez keresztül. Régen látom már én embereit ólálkodni, de ők azt hiszik, hogy nincs az öregnek esze. – Csak rajta fiam, csak rajta tehát. Míg ki nem adják kezeikből, addig a mienk, de ha egyszer kiadták akkor vége. Még nem történt ez velem világéletemben, s szintén irigykedtek már rám mindenfelé, s lehet hogy biztatták is Czokiékat. Ha meg nem foghatjuk őket édes fiam, míg a marhán tul nem adtak, akkor minden eddigi keresetünknek vége.

Ferko ez utóbbi szavakat már nem is hallotta, mert amennyire erejétől kitelhetett, futott a tanya felé. A kerülő ház előtt volt a Tóth István lova megkötve, a nélkül tehát, hogy még csak engedelmet is kért volna, a lóra dobta magát és vágatott Bökösdre. A csendbiztost otthon találta, egy óra múlva már kocsin ült az hat pandúrral, s hajtattott Tágürü felé. Útjában esett a homokosi puszta, ott Csikós Andrist elfogta rögtön, és amint láttuk, még Gyura előtt érkezett meg Czoki Misa uramhoz is.

IV. Az orgazda.

A nagy ürüsi csárdában keservesen húzta az Angyal Bandi nótáját három cigány legény, hogy csak úgy recsegett bele a száraz hegedű, s a zsineggel toldozott húr tisztátalan vastaghangja úgy tévedezett a szobában, mintha valmi félre helyet keresett volna magának. – Történt pedig ez más napra, a marhák el-hajtása után.

A nagyürüsi csárdához nem messze volt a fehérakoli puszta, a hol nagyban ment a dohánytermesztés, és mert a dohányt már lehetett lopni, azon a környéken aligha voltak nagyobb urak a fehérakoli dohányosoknál. A kasznár ugyan vakarta fejét, mert jobbról balról érkezett a hír: hogy most itt, most ott láttak egy csomó dohányost, nagy batyukkal hátaikon, Madaras féle haladva, bizonyosan dohányt szállítván ilyen teve módon, mert leginkább arra felé keresték útjokat, merre nád, a vagy kukoricza közt lehetett járni.

Jól tudta a kasznár, hogy biz úgy lehet az amint neki azok az irigyek beszélnek a kik nem lophatnak, s hogy nem feles, de harmados a termelő gazda dohányosával, – de hát mit lehetett neki tennie? Kínjában ugyan már szövetkezett a finánczokkal is, hogy álljanak résen és fogják el a dohány-tolvajokat; hanem hát jó isten! ennek a szövetkezésnek meg az lett a vége, hogy a finánczokat egyszer zsákokba dugdosottan találták, és még egy csepp hija volt, hogy nem a kasznár itta meg a levét, mert rá akarta fogni az a bödült fináncz-törvényszék, hogy egyet ért a dohányosokkal. De hiszen ilyen bolondgombával élő ítélő urak nincsenek 3 másutt, csak ebben az ütött-kopott Magyarországon, mely országot míg a német kínoztta, addig a német tötötte, de most már a magyar kínoztán, a magyar üti.

Szóval nagy urak voltak a fehérakoli dohányos urak, és három cigány legény által húzatták magukak a nagyürüsi csárdában kivilágos kiviradtig, mikor aztán nagy részegen hazamentek, okos fejjel körülvizsgálták, hogy mi történik a dohány körül, s ha feleségeik, s gyermekeik nem úgy jártak el, mint az ő bordanázott bölcseségüknek tetszett volna, jó sort vertek egyiken is, másikon is, aztán lefeküdtek, hogy az istent hortyogva dicsérhessék.

A fehérakoli dohányosoknak muzsikált, tehát az a három cigány legény, s muzsikájuk keserves hangját még keservesebb bögedezések keserítették keserűbbé, hanem azért jól esett rá a Salamon gazda által először agyon vizezett, aztán agyon krumplipálinkázott bor de valami, s kortyogott lefele a dohányosok telhetetlen torkán, a kik azt hitték: hogy legboldogabb az ember akkor, ha malacz.

A csárda nagy ivószobájában, a nagy hosszú tölgyfa asztalon kívül volt még egy másik rövidebb asztal is a másik szegletben. A nagy hosszú asztalon, feltoló gyertyatartóban garasos fagygyúgyertya égett, nagy fagyúcsapok merészkedtek róla lefelé, mint megannyi ágak, s köztük az álmos láng vastag kóczból készült ágyáról olykor-olykor föl-föl ásítván, homályos pislogásával csak alig világítja meg a füstös falzatú, de elég tágas szobát. Hanem oda se néztek annak a homályosságnak a fehérakoli dohányos urak, ott állván előttük meglehetősen mennyiségű lámpás, melyekből folytonosan öntözgeték lelkük kanóczára a krumplipálinkától lángoló nedvet.

A szegletben álló kisebb asztalnál, melynek környéke csak néha néha részesült a fölászító láng oda dobott egy-egy sugarában, – egyedül ült egy fekete fényes hajzattal bíró pusztai magyar ember, szótlanul nézve a dohányosok multságát, és hallgatva a hegedűsök keserves művészkedését. A dohányosok föl se vették őt, kit hihetőleg nem ismertek, hanem ittak, énekeltek és azt gondolták, hogy mulatnak.

Salamon gazda fekete dinnyehéjhoz hasonló sapkácskával feje búbján, gyakran betekintgetett az ivószobába, hunyorgatott apró éles szemeivel, és simogatá hoszúhegyes szakállát, míg néha néha hosszú zsiros kabátjához dörzsölé tenyerét, s mosolyogva monda a dohányosoknak:

- Viszkhed a markhom atyahafhiak.
- Pénzt kap kelmed Salamon gazda, – felelt erre egyik.
- Na hogy az isten nyila üssön a markodba, – mormogá magában a másik.

Hanem ez alatt Salamon gazda folytonosan szemmel tartotta, és kerülgette a kisebb asztalnál egyedül ülő embert, mintha kiakarna lopni belőle valami hangot, noha igen jól tudta, hogy azaz ember nem jött ide más egyébért, mint azért, hogy vele akarna valami dologról beszélni. Jól ismerték már ők egymást, s hihetőleg elég kíváncsiságot fojtogattak magukban mind a ketten, hogy vájjon mit akar ez az ember mondani? – a vagy: – ugyan mit fog az én mondásomra ez az ember felelni? Annyira azonban értettek már az ilyen mesterséghez, hogy mindig az szokta húzni a rövidebbet, a ki hamarabb kezd a dologhoz, mert a másik aztán igyekszik fölhasználni azon mutatott előnyét, hogy nem oly sürgős reá való nézve.

Az idő azonban haladt, s emberünk gyakrabban megmozdult most az asztalnál mint azt az előtt tévé, és Salamon gazda gőzösön járván tapasztalta, hogy az ilyen mozgások után szokott megindulni.

„Ahá” – gondola magában, – „thehát még is khibhüjtöltelek atyafi, the fhoghod khikhaparni a gesz-thenyét, nem én.” – Gyakrabban is forgolódott most már az asztal körül, hogy a megszólítónak mindjárt kezeügyében lehesen.

Emberünk végre nagyot ivott hosszú nyakú, kis testű butellájából, s torkán végig reszelve egy hangot, sűrű fekete bajuszát megtörülte lobogósinge ujjával.

– Na, hogy fülna meg a ki ezt a but szürte, – dörmögé fogai közt, – hanem iszen mikor is volt jó borod neked Salamon?

– Jú bor ez, cshak hodj khend még jobbhoz van szhukva Bhálint shugor, – monda Salamon vigyorogva. – Szház eszthendeje mióta khendet nem láttam. Biz isthen úgy mngfhiathalodott azútha mintha csak ma házasodott vuna valamit abból a szhip khis menyecs-khibül. Hej hej Bhálint gazda, thudja már no, mikhor enghem is meghitt a magha lakhodalumba.

– Régen volt az Salamon, – szólt Bálint gazda ismét egyet törülve bajuszán, és a dohányosok felé tekintgetve, vájjon nem figyel-e beszélgetésükre valamelyik? hanem azok úgy ittak mint a gödények. – Régen volt az Salamon. – Most a korcsmáros elé tette üvegét, s a nélkül, hogy arra tekintett volna monda:

– Hát nem innál egy kortyot ebből a jó borodból?

– Nem lehet Bhálint ghazda. Khend nagyhon righen todja már, hodj in bhecsülethes zsidhó embher vagyok, és meg szhuktham tarthani a magham reguláját. Khend pápista ember, háth khend is tedjen amit akar, én is azt theszem akkor mikor se meg nem iszom, se meg nem eszem áztat ami tréfli.

Bálintnak egészen másutt járhatott az esze, mert a Salamon beszédjére nem igen látszott hallgatni, hanem midőn az bevégzé szavait, emberünk maga mellé mutatott és sokat tekintve a korcsmárosnak, monda kérdező hangon:

– Salamon?

– Akhar valamit Bhálint gazda?

– Nem ülnél le ide egy kissé?

– Megthehetem biz én a khend khivánságára, a minthogy nagyon is sokat megthettem már ilethem-ben. – Hanem cshak úgy ülök le Bálint gazda, ha megigéri khend elúszür, hogy semmiféle phinz szó nem fogja maghát] bele kheverni a dhulughba, mert theremthücsé Bálint gazda, úgy khivagyok khüthekezve minden phizemből, hogy khend bizonyosan egy millionarius most hozzámkhipest.

– Tudom tudom Salamon, – válaszolá amaz, ismét egyet törülve bajuszán, – ez szokott lenni a te rendes predikatiód hanem azért

– Nem! theremthüce nem! – kiáltá a korcsmáros mind két kezét mellére téve. – Hídie meg nekhem ha edjszer mondom, hodj soha szeghinyebb embert nem láthut khend a világhon, mint azt, a khire most rá nézi.

– Úgy hát fizetek, – monda Bálint dolmánya belső zsebében kaparászva, – akkor mennem kell, más fele próbálni szerencsét, mert hogy én nekem pénz kell, az már szent igaz.

– Nagyun shajnálom Bhálint gazda, nagyhun sajnálom, – monda kezeit dörzsölgetve Salamon, – de hiszen jól is thudhatja khelmed, hodj míg egyszershe bocsáthutam el üres khizzel. Hanem most, bizisthenücschimre mondom, hogy szeghinyebb vagyok annál a Júbnál, aki meghaltha maghának a szemeithen. Hanem azért nem muszajám olyan nagyon sietni khelmednek Bálint gazda. Thodja már azt khelmed rigen hodj én nagyhun jó ember vagyok, és szolgállok mindennel a mivel csak szolgálhatok. És hogy megmuthassam khelmednek Bhálint gazda, hát hozok khelmednek olyan bort, melyet bizisthenücschimre mondok ném ita míg lakhadalma óta. Phedig akhor is in atham ám, emiikszik e khelmed Bálint gazda? – Monda vigyorogva Salamon, visszatartva az ember fizetni akaró kezét, és ki suhanva a szobából.

Nem sokára vissza tért, több üveg bort hozván, s midőn azokat, egyet kivéve, a dohányosok asztalára rakta volna, ama egygyel a Bálint asztalához lépett.

– Nathudom, hogy meg fogja khend nyelni a szája szélét, monda a mint a Bálint poharába töltött, s nézé apró vizsga szemeivel, amint az a poharat egy hajtókára kiürítette. – Hát hodj mondja Bhálint sóghor? Hát nem mondtham in igazat khendnek midőn azth mon-dhom, hogy jú embere vagyok khendnek? – Hát mondja csak , – folytatá Salamon Bálint mellé fészkelődve. – Vhuna thalán khelmednek valamije eladhú? Thudja Bálint gazda, ha én megnem vehetem is, de mindhig thudok jó embereket, akik, akik a szeghinyleginyeknek nem szukhtak ellenshigei lenni. – Irth engem khelmed? – szolt a korcsmáros, emberünk szemeközé vigyorogva.

– Értelek, – mormogá az bajszát törülgetve, – de nekem nincs most annyi időm, hogy más emberek után séfíndájjak.

– Eh dehogy nincs, – dehogy nincs Bhálint gazda. Mindenre kell az embernek idejének lenni. Aztán mondja csak, miféle jószágok volnának azok, melyeket khentek úgy szépszerével....Na de irt már khend engem Bhálint gazda.

– De ugyan minek akarod tudni, ha nem akarod megvenni? – kérdé a betyár, merően tekintve a korcsmáros szeme közé.

– Hát nem mondhtam már khendnek Bhálint, hogy vannak ismerőseim? – Még ha a leg és legolcsób lenne is Bhálint gazda. Ha volna phildánakokhaért ökhür. Erthi khend? – És volna nigy. Irthi khend? Is azt a nigy ökhürt ide adnának nekem nyulczvan forintár, bizisthenücschimre mondom, míg akhur se nem thudnám megvenni.

– De ha volna nyolcz, és aztanyolczat odaadnánk íeked száz forintért?

– Mit? – kiáltá Izrael maradéka, alig birván eltitkolni meglepetését. – A nyolczhat is a százforinthirt ha ideadnák khentek? Istheniicchimre mondom Bhálint gazda, hogy akurshe tudnám a többet megadni irthe a nyolczvannál. Áztat is csak úgy, – de jul megirtschen ám khelmed Bálint gazda, ha nincsenek megbillegezve, – mert ha meg vannak billegezve? istheniicchimre mondom, nem tudnik irthük thiibet megadni az ötvennél. Hanem azért ne siessen khend olyan nagyon Bhálint gazda, – szolt helyéről sebesen fölállva Salamon, mert a dohányosok ismét bort parancsoltak.

V. A pandúr.

Hanem ideje is lenne talán már Czoki Misu és Csikós Andris uram után tekinteni, kiket aligha láttunk azóta, mióta a csendbiztos által kocsira pakoltatának, és elvitetének, tudja isten,

melyik része felé a világnak.

Magyar embernek a világa, még ha betyár is, nincs tovább Magyarország határánál, bölcsője ez és majdan sírja is, még ha az akasztófa alatt találja is föl. Bűnös a mennyire bűnös, hanem azért még is magyar, ha bűnös is. Mikor bujdosott még ki magyar szegény legény hazájából, ha bár annak határát átlépve menekülhetett volna is a halál körmei közül? – Nem! Inkább meghalni itt, mint élni ott!

Van ebben a mi magyar népünkben sok rősz, hanem nagyon sok jó is. Benne van minden rősz, mit a civilizáció még ki nem irthatott belőle, hanem benne van aztán az a jó is. A jónak és rosznak öserejében levő nép még ez a magyar nép, s oda lehet őt idomítani a hová akarja az ember. És hejh, mennyire is vétkeznek azok, kik most nyilladozni kezdő lelkének csecsemői: korában, midőn jó, rősz, leghamarabb megfogamzik a: szívben, az önző politika és képmutatás elvére akarják tanítani.

Amint tehát a csendbiztos a Czoki Misu udvaráról kihajtatott, megparancsolá a kocsicsnak: hogyha tudja, merre van a csikós tó, hát egyenesen annak fordítassa a koci rúdját.

A kocsis erről a vidékről való ember volt, tehát jól is tudta az utat a csikós tó felé, mely kátyúk, semelyékek és fenekek közt kacskaringósan haladt odpíg.

– Hanem gyalog még hamarabb ellehetne oda érni csendbiztos uram, – monda, amint a lovakat a mély süppedések közt szólítgatnia kellett.

– Csak hajtson kend, – válaszolá a csendbiztos, kinek igen sok oka volt foglyaival kocsin tenni meg az utat. Gyura azonban a Czokiék házától sugár egyenest vágott neki a csikós tónak, s ment lóhalálban, tüskön bokron; sömlyéken vízálláson keresztül.

Már három óra felé lehetett az idő, s kelet felé pirkadni kezdett a láthatár, midőn a csendbiztos a hármashalomhoz ért foglyaival.

A többi csillagok már halványodni kezdtek, hanem szürkés, igen fehér kékes fényben ragyogott az emelkedő hajnalcsillag, s a reggeli hűvös lég mintha ama fényes nyilason tolulna ki, lengedezni kezdett, halkán susogva a sás, és nád levelei közt.

Eső nem esett, hanem dús harmat borítá a növényzetet, a fellegek pedig már egészen eltűntek, csak egy némelyik hurczolá még sötét palástjának aszolyat kifelé a láthatárból.

Amint világosodni kezdett, annál láthatóbban csillogott a csikós tónak itt ott nádtól, vagy másféle vízinövényektől ment fölszíne, s lehetett látni fekete pontocskákként az úszkáló víziszárnyasokat, s hallatszott egyik vagy másik helyről a vadludak hajnali lebzselő beszélgetésére.

A két koci megállt a hármashalom mellett.

– Tehát a csikós tónál volnánk, monda a csendbiztos, aztán Csikós Andris fele fordult, ki nyugodtan legelteté tekintetét egy a tópartjába szúrt és kétfelé hasított száraz ágon, melynek egyik gályára néhány szál fehérlószőr volt kötve. És most kenden a sor, hogy czimboráinak rejtek helyére vezessen bennünket, – szólott kemény hangon a csendbiztos.

– Nem én csendbiztos uram; – válaszolá Andris határozott tekintetét meg mindig a száraz ágon legeltetve. – De hiába is volna. Aztán meg nem is tudom itt az utat. A ki utánam indulna, nem látná többé a csillagos eget. – Én ugyan nem tudom, hogy mit akar velünk komiszáros uram, de ha keres valamit azt itt ugyan föl nem találja többé. Ott az a száraz ág a tópartján azt jelenti, hogy akik itt voltak, azok innen el is mentek.

A csendbiztos fürkészőleg hordozá tekintetét hol a Csikós, hol a Czoki arcán? de olyan egyöntetű volt most mind a kettő, hogy a vonások közt se lehetett volna semmi különbséget találni. Az a mindenre kész elhatározottság, az a tudatlanságot képmutató kifejezés, az a megrögzött csökönyösség, melylyel csak hamar ismeretségbe jön még a kissé tapasztalt csendbiztos is.

Vannak emberek kik tűznek, víznek s a kínok minden kínjának ellentállnak, s talán szétszedetnék magukat, de nem vallanának semmit. Volt Kaálban, Hevesmegyében, egy ilyen lőkötő betyár, ki jószántából vallott néha valamit, de ha a csendbiztos, hogy többet

kivegyen belőle kínoztatni kezdé, míg a mit mondott is megtagadta.

Csendbiztosunk, kinek úgy is volt dolgú, már ez atyafiakkal, csakhamar belátta azt; hogy vallatás által nem lehet itt menni semmire. A leleményességhez kezdett tehát folyamodni, minővel ilyenkor a csendbiztosok élni szoktak, s épen a felett gondolkozott, midőn egyik pandúrja csendesesen megérintette vállát:

– Csendbiztos uram.

– Nos? Akar kend mondani valamit? – kérdé a csendbiztos hátratekintve.

– Ugyan kérném csak alássan egypár szóra.

A csendbiztos és pandúr döntő lépésre távoztak.

– Igaza van ennek a vén gazembernek csendbiztos uram, – monda inkább susogva, mint beszélve a pandúr, – valaha, még legénykoromban én is uzaváltam (gyakoroltam) ezt a szegénylegényes dolgot, s úgy gondolnám, hogy még most is értek hozzá egy keveset. – Ez a száraz ág itt csakugyan azt jelenti, hogy a fattyúk valahogy megtudták közeledésünket, sőt még azt is, hogy ez a két vénebb bűnös itt a kocsinkon van, (Hogy hogy nem? monda a pandúr, amint a csendbiztos kételkedő tekintetét látta, – isten tudná megmondani, mert van ezeknek a gyerekeknek nagyon sok eszük) annyi bizonyos, hogy tudják; vagy ha azt nem, akkor még várnak ide valakit, a kinek jelentik, hogy már innen elmentek, s hogy Kisbógyi Imrénél keresse őket a ki megakarja találni.

– Kisbógyi Imrénél? – kérdé a csendbiztos csodálkozásában még hátra is lépven egyet. – Hogy tudja kend még azt is: hol kell keresni őket? – s e kérdés után szigorúan ránczoló össze szemöldökét.

– Bizony még azt gondolja csendbiztos uram, hogy egyetérték velők, monda a pandúr kedélyesen mosolyogva, -- pedig olyan egyszerű dolog ez az egész, a milyen csak lehet. Régen vigyászom már én azt, hogy Kisbógyi Imrének a tutajos felé nyíló ablakánál kilencz szál fehér lószőr van az ablak keretébe ékelve. Más ember igaz, hogy nem venné az ilyen felé mesterséget észre, de mondom komiszáros uram, hogy én is uzaváltam ezt a dolgot, olyan félig ember féle életemben. Higyje el nekem komiszáros uram, hogy ez a lószőr nem jeleni is Vitt egyebet; – mert kilencz szál, ám tessék megolvasi, – minthogy Kisbógyi Imrénél keresse őket a ki megakarja találni.

A csendbiztos az ághoz akart lépni, – talán hogy megolvassa a szőrszálakat, hanem a pandúr visszatartotta őt kardszójánál fogva:

-- Nem kell elárulni a dolgot csendbiztos uram. Másszor is hasznát vehetjük még ennek. Ha az a két róka ott meglátja, hogy komiszáros uram a szőrszálakat olvassa, mindjárt tudni fogja, hogy hányadán van a dolog. Nem kell most csinálni semmit. Menjünk haza, vigyük magunkkal e bűnösöket, és hazulról ki ne mozduljunk estig. – Mi végből? Nappal ők nem fogják hajtani a marhákat, hanem itt valamelyik nádasban, csutajban, vagy isten tudja hol húzódnak el, de három nap kellenne ahoz, hogy e rejtekhelyeket bejárjuk. Este aztán neki indulnak, s ha tíz órakor nem találjuk őket Kisbógyinál, hát akasztasson fő komiszárius uram.

Hanem a pandúr is csalódott ám ha azt hitte, hogy ezen susogásból, s azon tekintetekből, melyeket a csendbiztos a száraz ágra vetett, Kocsis Andris, és Czoki Misu, nem értett ki semmit.

Néhány perez múlva a két koci már haladóban volt a csendbiztos faluja felé.

VI. A kitanultság.

Este aztán csakugyan befogattak ismét, aztán bekötötték a Czoki Misu és Csikós Andris szemét kendővei, hogy nem lehetett azoknak látni még csak egy holdsugárt sem. Aztán megindultak azon falu felé melyben Kisbógyi Imre lakott.

Úgy tíz óra felé csakugyan megnyílt nyikorogva a mi Kisbógyi Imrénknek vesszőből font, hanem azért meglehetősen magas kapuja, hogy t. i. nem lehetett keresztül látni rajta, s a kapun

befelé megindult nyolcz olyan fehér tinó, mint a tajték.

A kapu bezárult ismét, s a 8 tinó keresztül az udvaron, a szérús kertbe hajtattott, mely kertből volt egy kijáras a nagyürüsi útra, a kertben pedig egy meglehetősen tágas pajta, melybe a nyolcz tinó bezáratott, hajtói pedig visszamentek az elsőház belső szobájába borozgatni, hogy t. i. a gyertyavilágosság ki ne verjen az utczára.

Fél tizenegyig elborozgattak beszélgettek, Súlyos Bálintot pedig elküldték előre Salamon gazdához, hogy akar mi áron de adja el ezeket a jószágokat, melyek már nagyon alkalmatlanok kezdenek lenni. Úgy éjfél tájban aztán majd elindítjuk őket Nagyürü felé.

Így lévén elhatározva a dolog, a betyárok nem mulattak tovább fél tizenegynél, hanem ők is kimentek a pajtába egy kissé ledőlni, hogy az első kakasszóra aztán fölkelvén indulhassanak a Nagyürü fölött ragyogó csillag után. Kisbogyi pedig bement az első szobába, s míg anyjok fel feküdt az ágyra, ő a ládára teríté bundáját, s arra heveredett.

Ez alatt pedig a komiszárius hat pandúrral és Czoki Misuval úgy Csikós Andrissal, kiknek szemei bevoltak kötve, két kocsin már be is ért a faluba és közeledett a Kisbogyi Imre háza felé.

Kisbogyi még nem aludt, mert akárhogy megszokja is az ember az ilyen mesterséget, keblében a kisbíró, melyet lelkiismeretnek hívnak, még se talál addig nyugodalmat, míg az a jószág, mely után bizonyosan fáj most néhány szegény ember szíve, sőt talán koldussá is tette azokat, – ki nem masíroz a portáról.

Ott forgolódott tehát bundáján, és mozgott, nyikorgott alatta a láda, miután annak is valami nyomta a mellét t. i. Kisbogyi Imre uram, s hozzá meg az ő nehéz lelkiismerete. Amint azonban így forgolódik és feszkelődik, egyszer csak dübörögni kezd a föld füle alatt, és Kisbogyi uram nyugtalanul emeli föl fejét.

„Ugyan ki járhat erre ilyen későn? – kérdé önmagától. „Hiszen erre sem országút, sem olyan út, mely a falun keresztül vezet? Talán bizony Kocsis András komáék kik meglátták a tó partján az utasítót? De hiszen ők meg nem szoktak kocsin jární.” – így gondolkozott és tépelődött Kisbogyi Imre uram, mikor a két kocsi egyszerre csak megállt ablakja előtt.

„Hm” – gondola magában – „még is csak Kocsis komáék lesznek azok. Az ablakhoz ment tehát, s kinézett azon, de nem látott egyebet mint a sötétségben álló két szekeret, és néhány szűrös embert. Az ég ismét meglehetősen elvult borulva.

Két szűrös ember most leszállt az egyik kocsirol, s az ablak felé közeledett. Kisbogyi az egyiket mindjárt fölismerte köhögéséről, a ki Csikós Andris volt. A másikat azonban nem tudta fölismerni.

A csendbiztos pedig még a kocsin elmondta Csikós Andrisnak, hogy mit fog beszélni, s most föl vonta pisztolylyal kíséré őt az ablakig, egyenesen kijelentvén, hogyha másképen beszél, agyonlövi.

Kocsis Andris oda lépett a Kisbogyi ablakához, és megkopogtatta azt háromszor, hanem a harmadik koppantás olyan valami különös volt, hogy Kisbogyi föluggrott a ládáról, s az ágyhoz lépve száját az anyjok füléhez nyomva susogá:

– Kelj föl anyjok. Kocsis Andris komát elfogták a pandúrok és most itt vannak. Menj hamar hátra, és a tinókat kikeli verni a nagyürüsi útra.

Az asszony fölkel, és nesztelenül távozott a szobából.

Az ablakot ismét megkopogtatták háromszor.

„Ez pedig hatot jelentett” – susogá magában Kisbogyi uram – „tehát hatan vannak a pandúrok.” – Hanem azért még nem felelt, időt akarván engedni feleségének.

Most harmadszor kopogtatták meg az ablakot.

„Még a csendbiztos is itt van” – susogá a házigazda, s végre nagy vontatva monda:

– Ki a nő?

– Én vagyok komám uram, – felelé kívülről a Csikós Andris hangja.

– Kend-e aztán csakugyan?

- Én vagyok. A csikóstótól jövök. Megérkeztek-e már a többiek?
- Mi féle többiek komám uram? Nem érkezett ide egy áldott teremtés se.
- „Ahá” – gondola magában Kisbógyi, – „kérdetnek vele; hanem ezzel csak azt nyerik, hogy a tinókat az alatt csakugyan kihajtják a nagyürüsi útra.”
- Hát Czoki Misu komát sem látta kelmed? – Kérdé ismét a Csikós Andris hangja.
- Már legalább is egy hónapja, hogy nem láttam.
- De hiszen ő előre indult és azt mondta nekem hogy ide fogják hajtani a tinókat.
- Tinókat? – kérde Imre gazda bámulást eláruló hangon. – Talán vásáron voltak kegyelmetek?
- Ugyan ne tetesse magát komám, nem sok játszani való idő van, a kopók nyomunkban vannak.
- Nyomukba? Hát aztán mit törődöm én velük ha nyomukban vannak is. Úgy segéljen nagyon furcsán beszél kegyelmed. Talán bizony rózsa fát tett kegyelmed a tűzre?
- Most halkán megnyílt az ajtó, és anyjok lépett nesztelenül a szobába.
- Minden megvan susogá, – és ismét felfeküdt az ágyra.
- Úgy látom, hogy bolondozni akar kend velem, – szólt ismét Csikós Andris, – nyissa föl hát az ajtót és hadd megyek be, innen az utcáról nem akarok beszélni.
- Azt megtehetem komám uram, – válaszolá Kisbógyi, – de ha nem jó járatban van kegyelmed, úgy ne időzzék kegyelmed nálam, mert úgysegéljen nem szeretném ha bajba hozná a házat.
- Ezzel kimenet az udvarra, és felnyitotta az utcaajtót.
- Gazember! – kiáltá most felvont pisztolyal rohanva be a csendbiztos; azt hiszed, hogy bolonddá lehet engemet tenni. Ti zsvány nyelven beszéltek akasztófáralólok, vagy azt gondoljátok, hogy nem értettem meg már a kopogásról? (Bizony pedig nem ő értette meg, hanem a pandúr susogta fülébe.) Nem csaltok meg. Embereim egy része megkerülte a házat, mert nagyon jól tudom, hogy hátul is van egy kijárás a nagyürüsi útra. – Vasat a gazemberre, aztán kocsira vele, a többi mellé.
- Na, hogy az isten soha ne segítse haza a csendbiztos urat, ha így bánik egy ártatlan emberrel! – hangzott most ki az asszony siránkozó hangja.

VII. Az idegen kéz.

Míg ez így történt, addig a Salamon gazda nagy ürüsi korcsmájában recsegett a három cigány legény hegedűje, daloltak a dohányosok, gazdájoktól ellopott fináctól elsimított dohány árát irgalmatra vigor a pazarolva, Bálint pedig ott ült az ivószoba egyik szegletében, iszogatva a részére külön csap alul hordott sufrit, mely csak annyiban volt különb a többinél, hogy nem négy, de csak három felé húzta az ivó ember száját.

Salamon marasztalta vendégét, és mindenféle képen igyekezett kimutatni tiszta szívből eredt szívességét, hanem annak minden, a vásárt illető szavára csak azt felelte:

- Istenücschimre mondom, ha billeghes, nem adhatok thübet irthe az ütvennél.
- Billeges-e vagy nem, az ördög tudja Salamon gazda, nekem bizony még nem volt érkezésem megnézni, – de hiszen minnek is vesztegetnénk reá a szót annyiféleképen, mikor tudom én, hogy volt a te padodon billegés bőr már elég, de még három mészáros sógorod van, s mire a vármegyének eszébe juttok, addig már csizmának is kikészítették a bőroket, s lehet, hogy valamelyik grófnak a lábára szabják, azon pedig nem keresi senki.
- Khend csak beszil Bhálint, khend csak beszü az gondolja hodj khitelik az időből. Thodja khend hodj nekhem sem első dhugom már az ilyesféle, és még is khend akkar engemet thanítani, mintha bizony iskho-lás gyerek vúnék. – Hanem hát thodja khend, megadom khendnek az ütvenütüt, de cshak úgy Bhálint gazda, jól megirtshen kend, de csak úgy ha nincsen billeg rajtha, khülönben istenücschimre mondom, nem adhatuk érte thübet a harmincznál.

– Hiszen már ötvenet mondtál, – mordult föl a betyár összeszorítva ökleit, – és már meg harminczat ígérsz? Tudod-e Salamon hogy nem jó az ilyen emberrel tréfálni mert

– Na na Bhálint, nanna, – vigyorgott hízelgő arcot vágva a korcsmáros; – jó is lenne thalán ha megirthenénk egymást. Űtvenet ígértem ha nem billegés, és harminczat ha

– Nem igaz, eb a lelked Salamon! – kiáltá Bálint, hogy a dohányosok is könnyen meghallhatták volna, ha nem lettek volna torkukkal és dalaikkal elfoglalva. – Nyolczvanat ígértél ha nem bélyeges, és ötvenet ígértél ha bélyeges. Én se

– Megálljon csak khend, – vágott most közbe Salamon, jobb kezét a betyár jobb vállára téve, – megálljon csak khend. Ha ötvenet mondtham, hat jul van, akkor űtvenet mondtham, – én becsülethes ember vagyok, és amit egyszer khimondtham, azt soha sem szoktham elthagadni. Legyen tehát Bhálint ha harminczat mondtham is, mert khend úgy akharja. Hát legyen, hogy ötvenet mondtham. De gazember is legyek azthán Bálint, soha thübé ne legyek becsületes ember, ha csak egy fél fityinggel is thübet adok értté. Irthet khend engem? ha csak egy fél fityinggel thübet adok is irthe. – E szavak után Salamon fölkel a lóczáról, s oly szigorú arczczal, mintha a világ fölött mondott volna Ítéletet, fordult az ajtó felé, s ha épen semmi dolga nem volt is kívül, de ezért még is csak kiment, jól tudván, hogy mire vissza jön addig Bálint kétszer is rágondolja magát az egyességre.

Nem is csalódott föltevésében Salamon. Zsebre is dugta már az ötven forintot, mert azzal aztán tisztában volt, hogy a tinókat bizonyosan nem fogják másfelé hajtani, sőt ingyen is istállójában hagynák, ha másképen nem tudnának megszabadulni tőle. Az ötven forinttal azonban még is csak kikellett rukkolnia, mert hát szokás mondás hogy: majd kell még az ember máskor is, – de meg nem is tanácsos az ily szőrű emberekkel még ennél is zsidósabban bánni. Zsebébe dugta tehát az ötven forintot, és amint az ügy fontossága hozta magával, egész ünnepélyes arczot öltve tért vissza az ivószobába.

Bálint már türelmetlenül várta, s amint a korcsmáros belépett, intett is neki mindjárt, hogy üljön még mellé egypár szóra.

– Hát aztán hol van az a pénz Salamon? – kérdé egyet törülve bortól nedvesedett bajuszán. Ha jól érzem hát hajnalodni akar az idő, pedig a hajnalcsillag feltünése után nem sokára itt lesznek a tinók is. – Végezzük hát el a dolgot még az előtt, hogy aztán mehessünk utunkra még mi előtt egészen kivilágosodik, mert nem szeretném ha épen most látnának járkálni erre felé.

Hát a negyvenöthöt irthi khend – Na na csak trifálok, – szólt Salamon vigyorogva, – midőn a betyár vissza feléről akarta megfogni a butella nyakát. – Bizony nagy úr is lett khegyelmedből, hogy nem akarja megirtheni a tréfát se. – E szavak után belső zsebébe nyúlt, kihúzott abból mindenféle rongyos bankót és háttal fordniya a dohányosoknak, a bankjegyeket olvasni kezdé.

Bálint is szörnyen neki adta magát az elmeriülésnek, s még akkor sem emelte volna föl fejét a viláért, midőn a dohányosok éneke egyszerre csak elhallgatott, és olyan néma lett a czigányok hegedúje mint a fa.

– Huszonhárom, huszonnagy, – olvasta Salamon gazda. – Be sok phinzt is elvisz khend thülem Bhálint azokhírt a gazdátlan thinókírt, csak azthán meg ne volnának már billegezve.

– Akkor nyolczvanat adnál érte Salamon, – dörmögte Bálint fogai között, nem mozdítva el tekintetét a bankókról, melyeket a korcsmáros elébe rakott.

Ekkor valami idegen kéz nyúlt előre a korcsmáros hóna alól, és a bankók fölött meresztette szét őt ujját, s ezt kiáltotta egy hang a Salamon fülébe:

– Majd adok én neked tinót Salamon!

Bálint hirtelen fölemelte fejét és mozdulatlan maradt, Salamon pedig hátratekintve halálsápadtá lőn, mert tekintete a csendbiztos tekintetével találkozott.

VIII. A szerető szív.

Olyan szép és tiszta kis falusi ház az, melybe most vezetjük az olvasót, mint egy torony nélküli kis templom, pedig hát azért van annak tornya ha nem látni is, azon imádság, mely naponta háromszor emelkedik azon kis házból azon kis ház fölé, s a legtisztább lelkiismeret zengő áhítata képezi az Isten előtt oly kedvesen megjelenő harangszót.

Pedig hát csak egy pusztai kerülő lakása az a kis ház, és két ragyogó kis ablak szeme mégis annyit beszél a megelégedésről és családi boldogságról, hogy megirigyelné tőle sok palota. Csak hogy hiába: szegény ember sorsát boldog Isten bírja! Mikor még a gazdagok élete sem lehet búbánat nélkül, hogy lehetne a szegényé? Pedig azt hinné az ember, hogy az a gazdag, kinek nem kell gondolnia mindennapi kenyere után, kinek perczeit soha sem keseríti meg a szükség annyi fájdalmat előidéző percze; kinek ha gondja van, azt bizonyosan nem az élet, hanem ő saját maga csinálja magának: hogy az a gazdag ember nem is lehet más, csak boldog. Hja! hanem a világ oly igazságosan van ám teremtvé, hogy egyiknek a kincsből, másiknak a megelégedésből juttat többet, s bizonyosan az a gazdagabb, aki ezt az utóbbit bírja, s ez a gazdagság aztán boldogító gazdagság.

Nem is mondhatjuk, hogy a Tóth Péter uram házába a boldogság helyett az elégedetlenség fészkelte volna be magát, de hiába, olyan emberi hajlék volt az is mint a többi, azt pedig a változó sors csak egyet is alig véve ki, nem igen szokta megkímélni, s amit meg ad egyben, elveszi másban, mert hogy az ember különbséget tudjon tenni a jó és a rossz közt, így teremtetett a világ.

Bizony szomorú egy jelenet volt az, mely most a Tóth Péter uram házába beszállásolta magát, különösen szomorú pedig annak a szép fiatal leánynak, ki mert vasárnap van, tehát ünnepi öltözetben bár, de ott az ablak világossága előtt ülve, és simán ragyogó szőke fürtű fejét kezeire hajtva keservesen siránkozik.

Tőle nem messze egy legény ül és jobb karjával térdére könyökölve ugyancsak jobb kezére hajtja fejét. Bő lobogós ingujja lehullva előtünteti napbarnított karjának kifejlett erős izmait, és sötét fekete, hullámosan göndör haja, mint egy fátyol hull arcza jobb felére s hinti be kezét sűrű szálaival, míg tekintete az ablak előtt ülő leányra van szegezve, és olyan sokat mond, olyan sokat beszél nézésével, hogy ha arra kerülne a sor, talán bizony e néma, de sokat jelentő beszédet még lü is lehetne írni.

A szoba homályosabb részében, a magasra vetett ágy előtt, melynek duzzadó párnái aszóba tetőzetét érik, keskeny de magas karú tálipános széken Tóth Péter uram ül, szintén szótlanul eregetve pipája füstjét, míg szüre fölhajtottan fél válra van vetve, nagy kerülő furkasbotja térdéhez támasztva, keskeny karimájú jászos kalapja pedig a fején, mintha valahová készülne, vagy valahonnan érkezett volna, de még eddig nem kívánt se levetkezödni, se szóhoz jutni.

A kérefestett s cifrára faragott négy szegületű asztal mellett, egy álmos könyvet, nagy kerek, rézkeretű szemüvegen keresztül nézegetve, és búslakodva Tóth Péterné asszonyom ül szintén szótlanul, talán éjjeli álmának megfejtését keresvén, mely ama két fiatalra akarja rá olvasni az örömet, – bizonyval inkább, mint a szomorúságot.

Hanem azért a szobában oly csöndesség van, hogy nem csak azon nagy donnó légy zúgását lehet hallani, mely sebes szálltában, hol az egyik hol a másik ablakhoz koppan, és csillogtatja vereses fényben égő méregzöld hátát, hanem hallani lehet az apróbb legyek zongását is, és a szű fűrészt a barnára öregedett vastag mestergerendában. Künn pedig vidám daltól, s kurjontgatástól zajosak az utcák. A templom előtti téren körben állnak a leányok, s hajuk fonadékának piros szalagja messze virít, míg a sürgő játék szokásos énekének dallama még messzebbre hangzik. Legények csoportokban állnak, vagy sétálnak dalolva erre arra, kalapjukon szőke árvalányhaj-bokrétát lenget a szél, s a játszó leányok felé közeledve egyik kaczkisabbnak akar látszatni mint a másik, olykor-olykor tánczba perdül és nagyokat dobbant, mélyen neki hajolva széles jókedvének, aztán büszkén kiegyenesedve abból, s titkolni akaró vizsga tekintettel nézve szét: vájjon észre vette-e rózsája az ő nagyon is nagyon

legényes legénységét?

És míg ez így foly a faluban, míg a hét pihenő napját a vasárnapot úgy használja föl a fiatalság hogy még többet izeg mozog, mint teszi azt, talán dolgozó napon, addig, amint már le is írtuk, a Tóth Péter uram házában nagy a levertség és a szomorúság, s hogy félére ne magyarázzuk a dolgot, úgy kell annak lenni bizonyosan, hogy valami nem mindennapi baj érte, ezt az eddig boldogságban élő családot.

És valóban, ha jól szemügyre vesszük azt a fiatal embert és azt a fiatal leányzót, kik ott ülnek egymás előtt az ablak reájok boruló világosságában, olyan nekünk, mintha láttuk volna már valahol valamelyiket, s ha nem mind a kettőt is, de az egyiket bizonyosan.

Nem is más ott az a fekete hajú sugár legény mint a Veregi Márton nagyobbik fia Ferencz, ki azért jött most Tóth Péter uram házához, hogy elbeszélje azt a szerencsétlenséget, mely velük tegnapelőtt éjjel történt, s hogy az óta bizony se híre, se hamva a tinóknak, pedig olyan nyolcz darab, s már járom alá való tinó volt, hogy nem volt párja tizenkét határban. Mentek utána jobbra balra, ő tegnap egész nap járt, az éjjel nem aludt, majd bele veszett a csikós tóba, mert élet halál közt gázolta át, de bizony nem talált ő ott egyebet, üresen hagyott betyár tanyánál.

– És az istenre kérem kelmedet, – szólt könnyben úszó szép szemeit a legényre emelve Boris, – hát ha a betyárok ott lettek volna, bizonyosan agyonverték volna.

– Hát iszen csak vertek is volna! – sóhajtá Ferko fejét fölemelve és megrázva, hogy sűrű hajfürtjei megannyi lombok gyanánt rezegtek rajta, – csak vertek is volna! Mit ér most már nekem az élet. Elszolgálhatok én azért a nyolcz tinóért testvérestől apástól együtt vagy négy esztendeig, hogy lefoszlik rólam még a csúnya is. – Hiszen csak vertek volna, bár agyonverték volna!

– Ne vétkezzék kelmed az isten ellen, – szólt Boris síró hangon. – Tudja-e kelmed a Jób példáját, hogy mindene elveszett, de százszor annyit kapott vissza. Kelmed fiatal és erős, és

ha csakugyan addig kellene is szolgálnia, az után is lesz még élet, az után sem fog még elveszni a világ.

– Bár elveszne! – kiáltá Ferko ismét megrázva fejét, – bár elveszne! – Aztán szótlanul gondolkozott néhány pillanatig, és fölsóhajtva monda: Mit érne nekem ez az élet! – Szolgálatom ideje a jövő farsangon lejár, megesküdhettünk volna, – és most már .

– szólt a legény elfulladt hangon, – mindennek vége!

A leány elsápadt, s tekintetét ijedten emelé a beszélőre, de nem tudott, vagy nem mert szólni semmit.

– Vége Boris, mindennek vége! – folytató a legény. – Hogy vezethetnék most már tégedet egy koldusnak a hajlékába, aztán kitenni búnak, nyomornak:

– Hejh Boriskám! – nem vinne arra lelkiismeretem!

– És ha én erővel is elmennék kelmédhez! – kiáltá most a leány fölgorva, s hangos zokogással borulva kedvese keblére. – Nem azért szerettem én kelmédet soha, hogy kelmed engem bőségben fűrésztessen, nem azért adtam én kelmédnek kezemet és szívemet, hogy akkor, midőn legnagyobb szüksége van a szeretetre és segítségre, hogy akkor elhagyjam azt, kit jobban szeretek gyarló életemnél. – Nem nem! Te nem fogsz magadban élni, én veled megyek, veled teszek, ha lesz bűd, búsuljunk együtt, s ha lesz örömed, örüljünk együtt. Aztán nekem is van egészségem, nekem is van két kezem, és megfogom bírni keresni azt a keveset, mely életem fenntartásához szükséges. – Boris e szavak után átfonta gömbölyű karjaival a legény vállát, s úgy csüggött azon, mint lehajló ágán a rózsabimbó.

– Borisom! kiáltá Ferko, – Borisom! – Hát igazán úgy szeretsz te engem, hát igazán olyan tiszta a te szíved, mint a minőnek én képzeltem! – Most a legény szemeiből is kicsordultak a könnyek, s oda szorította kedvesét magas keble fölé, és széles e világon nem is lehetett volna jobb helyet találni annál, a leány szerető szíve számára.

Milyen csodálatos, milyen isteni erő is van a szereretben. Búbánat, boldogtalanság, minden, minden eloszlik annak a napnak fényessége előtt, mely a szerető szeméből feléd ragyog.

Bizony pedig volt oka Ferkónak a szomorúságra elég. Az a nyolcz tinó az akkori időben is megért ezerötszáz váltó forintot, pedig sok pénz, nagyon sok pénz volt az akkor. Jónás gazda meg később lett volna megnyúztatni a gulyás egész családját, mint elengedni annak három babszem árát. Olyan ember volt Jónás gazda, pedig a leggazdagabb ember volt a vidéken.

És még is, még is! Mindezeket elgondolva és súlyát érezve; midőn a leány oda a legény keblére borult, s elmondá annak tiszta szeretetét, – úgy megkönnyebbült annak szíve, hogy szeretőjének kedves terhénél, nem érzett azon egyebet,

S mintha Tóth Péter uram is ezt a pillanatot várta volna, elhagyá ülőhelyét, s a szerető pár felé közeledve monda:

– Majd megsegít az isten, öcsém. Míg az ember el nem hagyja magát, addig nem hagyja el az embert ő sem. Ne búsulj tehát, mert azzal úgy se használnál semmit. De még elékerülhetnek azok a tinók, ha amint mondtad, még akkor éjjel talpra kerekedett a komiszárius. Neked is vele kellett volna menned.

– Nem engedte bátyám. Azt mondta, hogy elég lesz már ő oda, én pedig más felé tekintsek, mert az ilyen betyárféle embert nem mindig lehet egy felé fölhalálni.

– Az is igaz, – válaszolá Tóth Péter uram, – az is igaz. – Isten áldjon meg hát édes öcsém, mert bizony nekem, már mennem kell. Alkonyodik, és a kukoricza föld még jól el van, sötét lesz mire oda érek.– E szavak után kezét szorítottak egymással, és az öreg kiballagott az ajtón.

– Igaza van apámuramnak, – susogá Boris, – ne búsulj édes szívem.

– Mikor itt a szívemen vagy, akkor nem is tudnék búsulni, – válaszolá a legény.

Künn pedig, a játéktól hazafelé tartó leányok dalától hangzott az egész falu.

IX. A részeg ökle.

Salamon gazda tehát, amint a csendbiztos egyik kezét a bankjegyeken, másik kezében pedig az ő geschäftesen dobogó szívének szegezett pisztolyt megpillantotta, nagy hirtelenében agyonra ijedt, s védelem gyanánt nem bírt más egyéb szót kilőni magából, mint ezt:

– Vaj mir!

– Noha vaj, – monda a csendbiztos, – lesz még jaj dir is. – Ezzel kivett tarsolyából olyan láncz félét, mint minőre az ebfajt kötözni szokták, és azt mondta Salamon gazdának hogy: – No Salamon, ha még nem imádkoztál összetett kézzel, hát csak tedd össze most, mert megtanítalak az imádkozásra.

Azt mondja azonban a magyar példa beszéd, – noha nem mindenben adunk neki igazat, különösen pedig e legelsőben nem, hogy: „asszonyoknak, lónak, zsidónak nem kell hinni, míg meleg.” Lehet bizony hinni az asszonyoknak, igen sok esetben jobban mint a férfiak, lehet hinni a nemes vérű lónak, és a becsületes zsidónak bizonyosan jobban, mint a gaz kereszténynek, – de híjába, azt még sem tagadhatja senki, hogy a zsidó, – tisztelet a kivételeknek, – még is csak zsidó. Még a mostani állapotában is nagyon vaj: mir, jaj: dir. Rettentő sokat kell még e fajnak becsületesedni, ha azt akarja, hogy jó szemmel tekintsünk reá. Annál nagyobb becsülést érdemel aztán a kivétel, miután körül van véve mélységekkel, – és még is elbír haladni az igaz utón.

Mondanunk sem kell talán, hogy Salamon gazda nem kivételes, hanem olyan tökéletes zsidó volt, mint a minőnek a zsidót egy általában képzele az ember. Ravasz, szívtelen, és erkölcstelen, lévén istene, és mindene, a pénz. Szóval olyan köpni való ember volt biz ő. Megvolt azonban benne, az e tulajdonokkal járó rettentő szemesség és találékonyság, mint a rókában. Elveti magát ha hurokra kerül, de ha kezdi észrevenni, hogy a hurokról megszabadulhat, beleragaszkodik a huroktartó kezébe.

Látván ugyan is a részeg dohányosok, hogy ide csak úgy szó nélkül, és minden adjon isten nélkül beront két ember, karddal, pisztolylyal, és más e féle gyilkoló szerszámokkal, kezdek hegyezni füleiket, és meresztgetni szemeiket: hogy hát mit is akarnak ezek tulajdonképen? Aztán meg olyanféle dolog is az a bor, hogy verekedhetnémségi kedvet önt az emberbe, s az illető tisztelt dohánytolvajok már is azon a fokon álltak, hogy t. i. ha nem talál közjök lépni valaki, hát saját magok közt verekedtek volna össze.

– Hm, – szólalt meg most közölük a legboglyasabb, legrongyosabb és legrészegebb, aztán szeme kezdé elveszteni homályos fényét s mindinkább csillogóbban feszült neki a csendbiztos mellének. – Hm. Hát aztán miféle potentátok ezek?

Salamon gazdára úgy hatottak e szavak, mint egy sugár jéghideg víz arra, ki a forráságban már el akar ájulni, s bár összerázkódott attól, mi most agyába kezdé fészkelni magát, hanem azért igyekezett annak helyet adni, s míg félszemével a csendbiztos kezében levő vasra és pisztolyra, addig másik szemével a nagyfejű dohányosra sandított.

– Hát csak tedd össze a kezed Salamon, – monda neki a csendbiztos egész hidegvérrel, mint ki azon hitben él, hogy kezei közt tartja prédáját.

– De hát mit akarnak ezek itt? – kérdé a részegdohányos, fejét magasabbra tartva, – miért jönnek ide? . . . Zavarni akarják a szegény ember multságát? – E szavak után a többiek minden ellentállása daczára kívánszorgott az asztal mögül, és oda tipegett a csendbiztos mellé, aztán kidüllesztve gyomrát, elkezdé a dolgot rettentő bölcs ábrázattal nézni.

A torzsonkodás, melylyel t. i. a dohányos az asztal megöl, és társai közöl kivergődött, némi kis figyelembe részesítettett a csendbiztos által is, és az alatt volt Salamon gazdának ideje, hogy meggondolhasson valamit.

Bálint, ki nem bírt annyi találékonysággal, csak ült, és várta a szerinte elkerülhetetlen bekövetkezést hogy t. i. vasra fogják verni mindkettőjüket.

– Hát nem hallasz? – kérdé most szigorúbb hangon a csendbiztos. – Nem hallottad, hogy mit parancsoltam?

Salamon csak állt, és nézett hol a csendbiztos, hol pedig a dohányos mozdulatára, de nem mozdult.

– Meghalsz! – kiáltá most indulatba jöve a biztos, – vagy add ide kezedet mindjárt.

Ekkor a részeg dohányos, kinek különben, ha bár nem volt is valami nagy ember, de meglehetősen széles vállalai voltak, – a nélkül hogy valamit szólt volna, föl emelte karját, s öklével olyat ütött a csendbiztos kezére, hogy az elejtette pisztolyát. Ezt látva a pandúr, hirtelen elfordul betyárunktól, és a dohányosra lő, de nem azt, hanem *agy* másikat talál, ki eddig mozdulatlanul nézte a jelenetet. Most Bálint hirtelen fölugrik mint egy szarvas, és a pandúrt gallérjánál hátulról megragadva a földhöz vágja, a zsidó hirtelen fölkapja a zavarba jött csendbiztos pisztolyát, és a csendbiztos mellének szegezi. Látván pedig a dohányosok, a dolog ily sebes fordulatát, vérszemet kapnak, s mert dühök meglőtt társuk jajgatásától a végsőig fokozódik, a zsidónak, és betyárnak segítségére kelnek. A lármára három pandúr ugrik be, Bálint pedig fölhasználva a zavart, ugrik ki.

Már hajnalodott. Tisztulni kezdő égen szürke felhők úszkáltak, s a derengő világosságban már meglehetősen ismerni az embert.

A ház előtt két szekér állt, megrakva emberekkel, a szekértől néhány lépésre pedig ott állt a nyolcz tinó, egy alak által őriztetve.

Amint Bálint a csárdából kiugrott, egymásután három lövés dördült el odabenn, s mintha a lövések öt illették volna roppant sebességgel száguldott ki az ajtón, de ekkor egy ember hirtelen elebé állt, s „megálljt” kiáltott, de a rohanó által föltaszítatva, végig borult a földön.

Az árgyéusodat! – kiáltá most a betyár, és futni akart.

– Bálint! Bálint! – hangzott a kocsikról, miután a kocsin ülők a Bálint hangját fölismerték. – Üssd agyon Bálint, ne szaladj.

Erre a bátyár önkénytelenül visszafordul, nekiesik a már fölfelé kapaszkodó pandúrnak, kicsavarja kezéből a fegyvert, és mellbe lövi.

– Ide frissen Bálint, vágd le kezemről a kötelet! – kiáltá most egy hang, – mire Bálint kirántja csizmaszárából kését és a kocsira ugrik.

– Most menj a másik kocsira és hajts! – kiáltá ugyan az a hang rövid szünet múlva, s a két kocsi pár pillanat múlva sebes vágatva robogott el a csárdától, a nélkül, hogy a tinókat őrző pandúr megmerte volna akadályozni.

X. Az igazságos Isten.

Azon időben, melyről történetünk szól, Jónás gazda volt a leggazdagabb ember azon a vidéken, s az izraelita phugástársak nemzedékének egyik nagy tekintélyben álló, s talán még most is emlegetett büszkesége. Volt nagy hasa, zsíros kabátja, és nagypugyellárisa, mi épen oly megkívántató kelléke a falusi gazdag zsidónak, mint a nagy háj a chinai nagyobb úrnak.

Jónás gazdáról egész pietással beszéltek a gyufa és nyúlőr kereskedők, s nagy büszkén emlegették, hogy Ábrahámról vagy Izsákról rokonságban is állnak vele, de komája volt legalább is ezernek, kik e komaságra sokat is tartottak, s bár nem értek vele egy pakli gyufát, nem adták volna kettőért.

Abban a faluban tehát, melyben Jónás gazda lakott, a bachkorságos szolgabíró várta ebédre, s mert Jónás gazda nem ette a tréflit, tehát nem híhatta meg ő nagyságát, – mert hiszen nagyságos volt akkor a Bach hivatalnoknak még a pudlija is, – de fölszólította a jegyzőt, hogy legyen olyan szíves, és hívja meg őt – „mert hát úgy is (sokat loptatok már együtt) jobban találja magát a szhúgabíró jegyzőuramnál mint nálam.”

Történt pedig a bachkorságos szolgabíró kijövetele azért, mert szörnyűséges inquisitio volt megindulóban Veregi Márton és fiai ellen, kik a Jónás gazda előadása szerint igen veszedelmes emberek voltak, s azon hiszemben, hogy a kár majd elfog nekik engedtetni, egyetértettek a betyárokkal, vagy ki tudja, talán ők magok adták el a tinókat. Ezen állítását pedig azzal igazolta Jónás gazda a leghathatósabbban: hogy az ő ezredik komája, a nagyürüsi

korcsmáros, ki pusztán lakik, s így elég alkalma van a jó madarakat megismerni, nem egyszer látta már Veregi Márton uramat és fiait, azok társaságában.

Mondhatta pedig Salamon gazda ezt az égbekiáltó bűnös hazugságot azért, hogy a gyanút a valódi zsványokról, kikkel ő összekötetésben volt elhárítsa.

Amint tehát mondtuk, a Jónás gazda falujában nagy vizsgálat volt készülőben.

Délelőtt úgy tíz óra felé, valóban láttak is egy hintót a faluba bekanyarodni, melyet négy csulya fülű sárga ló czipelt maga után, és tartott egyenesen a faluháza felé, hova négy lovas zsandár már azelőtt jóval megérkezett, hogy a nagyságos főszolgabíró, volt cseh kellner úrnak tekintélyét és hatalmát növelje.

A helység házának udvarán két vitéz zsandár közt ott áll az ősz és becsületes Veregi Márton, két legény fiával, mindhárman vasban, mert soha nagyobb vitézt nem látott még senki a zsandárnál akkor, ha becsületes embereket kellett megvasalnia; hanem a zsványokra a pandurakat küldték.

Ugyancsak a helység házának udvarában volt Tóth Péterné és Boris, miután az utóbbi nyíltan bevallotta anyjának, hogy ő sírjáig nem fogja elhagyni Ferenczet. Lehet, hogy most, miután bajban van, elfogják hagyni az emberek, – lehet hogy mert próbára akarja tenni, tehát elfogja hagyni az isten ' is, de égiek és földiek elhagyhatják, hanem ő, ki egyedül van a világon, ki sem földhöz, sem éghez, csak a Ferencz szívéhez tartozik, ő nem fogja elhagyni amíg él.

Látván az anya, hogy leánya nem csak kimondani de megtenni is kész azt amit kimond, nehogy maga menjen annyi sok bámuló ember és a szolgabíró szeme elé, tehát ő is vele ment, hogy ha már nézik, ha már megítélik leányát, nézzék és ítélik meg vele együtt, legalább megosztja gyermekével még a rágalmat is.

Ott ült tehát Boris a szekérszín előtt egy falóczán, mely a kisbíró helye szokott lenni, nem véve le tekintetét Ferenczről, ki szintén nem látott senkit mást Borissán kívül, tehát e képen jött segélyére a szerelem az ártatlannak, hogy még a kerítés körül összegyűlt bámulók szemeinek sugarát sem érezte.

– Milyen jó hírben álló ember volt ez a Márton bácsi, – tévé ezt a megjegyzést egy gyermekét szoptató asszony egy másiknak, ki még a szoptatásnak csak reményeivel foglalkozott, – és mire került még is.

– Addig úszik a korsó a vizén míg el nem törik, – felelé nagy bölcsen a másik.

– Jól tudta vinni eddig a dolgát, azért nem akadt tetteire, – de hiába, az isten előbb utóbb világosságra hoz mindent.

– Azt mondják, hogy fiai vették volna rá, – jegyzé meg a szoptató asszony fejét csóválva, s egyszerre szörnyűködő, és szánakozó tekintettel nézve az öreg Mártonra, ki ott állt lesütött szemekkel, mintha mondta volna: „Ezt talán még sem érdemeltem meg tőled Istenem!”

Ama két asszony még tovább is folytatta volna elméletének szavakba öntött okos mondásait, ha a kisbíró hirtelen be nem ugrik az utcza ajtón, és nem kezdi nagy serényen nyitni a kaput befelé, miután a szolgabíró úrnak az ő nagy hintaja, és a hintót czipelő négy csulya fülű sárga ló, már láthatóvá lőn az utcza végén.

Mikor aztán híre érkezett a volt cseh kellner közeledésének, az udvarban sorakoztak a jelenlevők, és szemeiket a kapu felé fordították, míg Boris és anyja félelemtől meglepetve takarta el arcát, mintha az utolsó ítélet trombitáját hallaná harsogtatni. Szóval a legnagyobb csend és figyelem ütötte föl tanyáját a helység házának udvarában, míg a két első csulya fülű sárga neki botorkászott a megnyílt kapu közepe tájának, s az ostorhegyes már igen megunván a menést, eléggé föl nem emelt pókos első ballábát a kaputtartó czövekhez nem kommitotta úgy, hogy majd hasra esett; az utána igyekező kocsirúd azonban segített rajta, és betaszította az udvar közepéig, hogy nagy puttón fejével majd agyon ütötte a Veregi mellett kifeszített mellel ácsorgó egyik zsandárt.

Ezek után a fülesek után aztán benyüzsgölődött a hintó is, és megállt a helység házának

pitvarajtója előtt. Oda is ugrott azonnal a jegyző, kinyitván a hintó ajtót, melyen kinyúlt egy vándorló legény kezébe való görcsösbót féle lábszár, roppant nagy csizmafélét viselve végén, s utána kiemelkedett egy gereben alakú emberi csoda, olyan hosszú orral mint egy lopótöknek a szára.

S mert a kisbíró megparancsolta Vereginek és fiainak, hogy a kalapot vegyék le, abban a hosszú orrban, bizonyosan a szolgabírónak kellett bennlakoznia.

Ezután a madár ijesztő után pedig kilépett egy híres magyar ember, ki a lehető leglegjobban el volt látva szakállal, s bár minden bachkórságos hivatalnoknak megvolt parancsolva a beretválkozás, ennek a hősnek megengedték a szakáihordást, miután ez a hős olyan spiczli féle hivatalt viselt, s erre a magyaros álarczra szüksége vala. Volt pedig ő máskülönbén egy meghalt rézoru kanonoknak kulcsárja, most pedig a meghalt? helyére érkező vasorrú kanonok ajánlatából, – nehogy az ő nyakán maradjon, És. kir. szolgabírói tollnok.

A két nagyságos úr aztán maga után húzva ormóttan lábait, becsoszogott a helységházába, s lett utánuk mindjárt nagy tolakodás a pitvarajtó felé, hanem a kisbíró foghegyre fogván pipaszárát oly nagyokat mondott a tisztelt tolakodó közönségnek, hogy az a tisztességes visszavonulást igen szükségesnek tartotta.

Nem sokára ismét kocsi érkezett nagy zörgés és csörgés közt, három mindenféle szinti lóval, melyek közül a lógós, egy hóka mocskospej, nagyokat billentett bal első lábával, s utána végigcsíkos fejével, mintha helyeselné igen sok élő azon gondolkozását hogy: „nem ér ez az élet semmit!”

A kocsi megállt a helység háza előtt, s a hátsó, pokróczczal takart zsúp ülésről nagy szuszogva fölemelkedett egy nagy gyomor, és egy nagy has, vöröshagyma párát illatozván a görbén száj fölé hajló orr alá. Aztán keresztül tette rövid lábát a kocsi oldalán, nagy pihegve keresvén a fűrész, mely nyikorgott, midőn végre a test is ráereszkedett. Innen aztán Jónás gazda, valahogy a földre lépett.

Tehát Jónás gazda volt ez, az ezer komával és 999 tagból álló atyafisággal bíró híres zsidó, kinek nagy pugyellárisában benne volt a vidék, úrt szegényt összevéve, de kinek nagy gyomrában azért nem volt egyéb vöröshagymánál. Nélkülözés által lehet az ember gazdaggá, mire aztán gazdaggá lett, megszokta a nélkülözést.

Három vagy négy, ott a faluban lakó zsidó, kik Jónás gazdát már ott várták a helységháza előtt, bizonyosan bőröket, vagy gyapjút kívánván neki eladni, rögtön oda is ugrott, s Jónás gazda úgy félvállról kezet is szorított velük. Aztán bozsékoltak ott valamit, minek azonban az lett a vége, hogy Jónás gazda kijelenté nekik, hogy most dolga van, s így várjanak míg azt elvégzi; ezek után pedig kacsalépéssel, elkezdett dücözni a helység háza felé.

Veregi Márton és fiai, levett kalappal ott álltak a zsandárok közt és várták^ hogy Jónás gazda talán csak érdemesíteni fogja őket tekintetére, s megvasalva látván egy becsületben megöszült embert vasban, meglágyul szíve, s véget fog vetni e rettentő igazságtalanságnak.

Jónás gazda azonban sokkal nagyobb Jónás gazda volt, mintsem hogy észrevette volna a körulte álló szegényeket , vagy ha épen észrevette is , nagyon helyeslé a kellnerből lett szolgabírónak azon intézkedését, hogy egyenesen vason hozatá ide azokat, kiket ^nagyságának bepanaszolt vala. Bedöcözött tehát a helységházába, s meglátván a szolgabírót, hajtogatta magát amennyire hasa engedé, mely hajtogatást a szolgabíró igen kevélyen fogadott; nehogy a jelenlevők azt hihessek, hogy Jónás gazda és ő nagysága közt, valami összeköttetés létez.

Amint tehát elhelyezkedtek volna, és eleget nyújtózkodtak volna, a szolgabírói tollnok előránczigált táskájából egy csomó iratot, s azt az asztalra téve, jel adatott a kisbírónak, hogy a vádlottak az igazság bírói széke elé vezettessenek.

És most szolgabíró úr fölvette az ő hivatalos tekintélyű ábrázatját.

Az ajtó nemsokára megnyílt, és a zsandárok magasan tartott fejjel, hegyes szuronyú töltött

fegyver közt elővezették Veregi Mártont két fiával, kik nem a félelemtől, de szégyentől lesütött szemekkel léptek be, s álltak meg a szolgabíró előtt. Kívül a pitvarban pedig egy leány hangos zokogása, s a kisbíró nagyhangú szavai hallatszottak, ki mint az ilyen hivataloknál szokás, nagy dicsőséget csinált magának abból, hogy az ajtót őrizhette, különösen tekintgetvén pedig egy, az udvarban több barátnéjával álló szőke hajadonra, ki nagyon elbízta most magát abban, hogy az ő mátkája milyen hatalmas ember s elhitette a leányokkal, hogy csak egy szavába kerülne, s Marczy bebocsátaná mindnyájukat. A leányok unszolták is hogy mondja ki hát azt a szót, de Rózsi tartotta magát, mert jobban szeretett hinni mint csalódni szeretett volna, egyúttal az ő, s a Marczy tekintélyét is lerontván barátnői előtt.

Ez alatt a vádlottak ott álltak a szolgabíró előtt,
és igaz szívből, úgy amint történt, feleltek a tollnok úr kérdéseire:

– Csak hogy ez mind nem igaz khirem alássan, – szolt most bele a dologba Jónás gazda is. Hiába theteti khend magát olj jábor embernek Márthon, mert azért ismerik már khendet a vidéken. Azt gondolja thalán khend, hogy in elhagyom magamat vakhitatni a khend jámbur arcza álthal, vagy hogy én nem thudom, hogy a khend fiai leverekhedöbb legények a vidékhen? Csak ne csináljun khend oljan jámbor arczot Márthon gazda, hanem mondja khi egyenesen, hogy nigy thinó a khendtek rivén ment el, mert bizony szeretnim in azt a bethyárt látni, ki három ilyen dherik embertől, nyolcz thinót, és pedig választva khi tudjon venni a falkhá-ból. Az igazság elüb utüb khiderül Márthon gazda, hát csak azt mondom khendnek, hogy jobb ha magáthói khivallja, mint hogy egyeszhendeig íthélet nélkhül üljön a vármegye bhürthünibe, mert olyan ighaz Márthon gazda minthodj itt állok, ha mindenemet rá khütüm is, én nem fogom abban hagyni a dhugut.

A vén gulyás szó nélkül hallgatta, amint Jónás erőnek erejével bünössé akarta öt tenni a szolgabíró és a törvény előtt. Volt egy kis házacskája és egypár hold földecskeje, ott a Jónás szomszédságában, talán bizony arra fájt a foga, annak a gazdag zsidóembernek.

Mikor azonban a tollnok felszólította Mártont, hogy feleljen a nemzeti Jónás úr vádjaira, Márton csak annyit mondott:

– Mit feleljek nagyságos főszolgabíró úrnak? Elmondtam már mindent, úgy amint történt, mint elmondanám isten széke előtt, ki mert tudja, nem is kételkednék szavaimban. A tinókat könnyű volt kiszakítani a gulyából, mert hát az állatok összeváltak szokva, és mindig összetartottak. Az a daru szőrű pedig nagyon elszokott bogarászni, és vitte a többit magával. Arra pedig nemzetes uram, hogy fiaim legverekedőbb legények a vidéken, csak azt felelem: hogy nem kezdtek még ők egyetlen egy verekedést sem, de ha beléjük kötött valaki, akkor bizony nem hagyták magukat, mert hiszen védelmezi magát még a bogár is. Csak annyit mondok a nemzetes úrnak, és aztán nem is szólok többet akár mit csináltat velünk, – csak annyit mondok tehát a nemzetes úrnak, hogy bocsátasson bennünket szabadon, mert elhiheti a nemzetes úr, olyan tiszták vagyunk ettől a bűntől mint a nap!

– Mit? En bocsáthassan khendteket szabadon, – kiáltá haragra förmedve Jónás zsidó. Hátha mindenem elphusztulna, szabadon bocsáthatnám-e az ilyen zsványokhat?

– Zsvány az apád! – szólt most Ferko hirtelen magasra emelve fejét, és lángoló szemeit Jónás gazdára szegezé, – azért hogy láncz van a kezemen, tízszer anynyit loptál, s húztál vontál már te életedben, mint az én egész nemzetségem.

Jónás gazda ezen szavakat hallva úgy kitátotta száját, hogy nem volt vöröshagyma, mely annak nyilasát befogta volna. A szolgabíró pedig nagyot csavarintott orrahegyével a légben, a tollnok nagy tintapecsétet ejtett a papirosra, a bíró és jegyző pedig sápadozott, s mintegy előre befogta szemét, hogy ne lássa, amint a szolgabíró parancsára, a zsandárok ezt a rettentő vad magyart, – ki még egy nagy pugyellárisu címzetes nemzetes úrral, pugyellárist respectáló szolgabíró előtt így szembe mer szállni, – szétfogják trancsirozni.

Ekkor azonban nagy lárma kerekedett a helység háza előtt. Kocsizörgés, lódobogás, hajszolás, ostor csattogás, és a többi. A szolgabíró azonban mind ezt nem vette észre, Jónás gazda kékült és zöldült dühében, a jegyző és bíró pedig nem látott és nem hallott ijedtében; s ki tudja, hogy mi történik a szerencsétlen legénnyel, ha most hirtelen föl nem nyílik az ajtó, s fölkött karral, bekötött fejjel, be nem lép legelőször a csendbiztos, aztán be nem lép utána két pandúr a keményen megkötött Salamon gazdával, ki még nyálát is alig bírta lenyelni.

És lett egyszerre a helység házának, az előbbivel egészen ellenkező kinézése.

Jónás gazda kedves komáját Salamont így megkötözve látván, neki támaszkodott a falnak, Salamon pedig nagytekintélyű komáját maga előtt látván, szeretett volna bebújni valamelyik puskának a csövébe, hogy lötték volna abból akár a nagyürüsi csárdába, hol különben el nem igazított veszedelmes dolgoknak fognak nyomára jönni; – akár pedig ki Magyarországból, százszor szívesebben vállalná magára a halhatatlan bolygó zsidó szerepét bár hol is a világon, mint a fölakasztott zsidó szerepét Magyarországon.

Most már a szolgabíró is fölállt, mert nem tudta mire vélni a dolgot, a vádlottak arcán pedig a reménynek örömlángja vonult végig.

– S ha szabad kérdezmem, – szolt a csendbiztos, Veregiek felé fordulva, s egy megvető tekintettel mérvén végig a zsándárokat, kiket csak is békés emberek vasraveretésére használ föl a császári királyi bérencz sereg, – ha szabad kérdenem: miért vannak itt ezek az emberek vasraverve.

E kérdésre Jónás gazda hirtelen magához tér, Ferencz elé ugrik, s ha a csendbiztos nem akadályozza hihetőleg tele pöki annak szemét.

– Azthán védelmezi khomiszáris uram ezeket a semmirevaló, ezeket az akhasztófáravaló, ezeket a kherék alá való, thinótlopó zsványokhat? És még ezeket védelmezi khomiszarus uram? – kiáltá dühétől reszketve, s beszédközben mmdenfelé köpködve, a méltóságában annyira megsértett Jónás zsidó.

– Hogy ezek az emberek nem tinó-tolvajok, s hogyha azért vannak, akkor ártatlanul vannak megvasalva, azt én mondom, – felelé keményen a csendbiztos. Nézzen ki Jónás gazda az ablakon, és megfogja látni, hogy a tinók az udvarban vannak, azt pedig hogy kik vitték el, azt csak bizza reám, azzal majd én fogok beszámolni a szolgabíró úrnak, és a törvényszéknek.

Most pedig kérem a főszolgabíró urat, hogy e becsületes embereket, az én felelősségemre legyen szíves szabadon bocsáttatni, s mert a csendőr urakra sincs szükség, – őket útnak ereszteni.

A szolgabíró mindjárt meg is parancsolta a csendőröknek, hogy a vádlottak kezéről vegyék le a vasat, s hogy isten hírvél elmehetnek. Veregieknek pedig meghagyta, hogy kívül várakozzanak, mert még lehet szükség rajok.

Képzeltetni aztán az örömet, melylyel a két szerető egymás keblére boralt, s a báméskodók megváltozott véleményét.

– Ki is hitte volna Veregiekről, hogy ők részesek voltak a tolvajlásban, – monda a szoptató asszony.

– Én mindjárt tudtam, hogy nem igaz, – válaszolá a jóreményben lévő.

Míg aztán az udvaron illetén örömek és beszélgetések folytak, addig ugyan melege kezdett lenni a két zsidóembernek oda bennt a helységházában, mert történtek ott a dolgok, a következőképen.

– És most üljön le maga Jónás gazda, – monda a csendbiztos a gömbölyű termetű gazdag embernek, mert magának is lesz itt hallani valója, elég. – Elkezdé aztán beszélni, hogy jött ő a tinók nyomára, hogy t. i. Veregi Ferencz még az éjjel, melyen a lopás történt, fölkereste őt, s adott neki útbaigazítást, mi nagyon helyes is volt, mert ez útbaigazítás nélkül elvesztek volna a tinók örökre. – Elbeszélte, hogy mint találta Kisbogyi Imrét, ki a tinókat a porta hátsó kapuján hajtató ki, s hogy ok aztán szépcsendesesen, bizonyos távolban a tinók után mentek, míg az út a nagyürüsi csárdáig be nem fordult, ott aztán csellel körölkapták, és elfogták, megkötözték, s kocsira rakták a tolvajokat. De mert a tinókat a nagyürüsi csárda felé fordították a lopók, a különben is gyanús Salamonra gondoltak, s a csárdához érve mégis lepték, amint a tinók árát, a tolvajok előre küldött czinkosának fizeté.

Elbeszélte az olvasóink által is ismert jelenetet, még azon többi eseménynyel, hogy Salamon gazda a földről felkapott pisztolylyal csakugyan reá lőtt, és karját találta. Emberei azonban berohantak, a részeg dohányost lelőtték, a többit pedig szétugrasztották, csakhogy e zavar alatt a betyárok elmenekültek, s egyik pandúrját agyon is lőtték. Salamon gazda azonban lépen ragadt.

Jónás alig várta, hogy a csendbiztos szavait bevégezze, mert már fujt a dühösségtől. Az a gondolat, hogy az ő tinóit az ő kedves komája ötven forintért vásárolta meg a tolvajoktól, – egészen kihozta sodrából. Oda állt tehát Salamon gazda elé, és szembe pökvén őt, elkezdett zsidóul kegyetlenül káromkodni, és kitudja mi mindent hányt kedves komája szemére, hol lábujhegyről, hol meggörnyedve, hol neki dülleszkedve, hol vékony, hol vastag, hol pedig síró hangon. – Salamon állta is amíg állhatta, de midőn a nagy tekintélyű méltóságos koma, mert senkitől sem akadályoztatott, arra vetemedett, hogy Salamont még arczul is legyintette? – ezt már Salamon sem állhatta meg felkiáltás nélkül:

– Vóósz? – kérdé a lepökdösött, és fölképelt zsidó ember, – Ihr hobtsz mierh noch etwoosz of dhe óghe zhu werfhen? (Te vagy az ki nekem még szemrehányást csinálisz?) – Hát mond csak Jónás te gazdag ember, nem eleget vettél e te lopott lovat, lopott tinót, és mindenféle lopott jószágot harmadrésze árán, Most is rá tudok mutatni istállódban két lengyelországi lóra, melyeket újra bélyegeztél, és a régi bélyeget elrontottad. Hát nem te vetted-e meg tőlem a suhodi templomból ellopott ezüstöt és aranyat? nem te csináltattál-e a gömbédi jegyzővel annyi hamis passzust amennyit csak én kívántam? sat. sat. – És eltartott egy negyed óráig a Salamon gazda azon beszélgetése, mely nem állt másból, mint azon kriminális dolgok elsorolásából, melyeket ők kettecskén, szépegyetértéssel véghez vittek.

Jónás gazda pedig nem tudott egyebet tenni, mint hol elkékülve, hol elsápadva hebegé:

– Hazugság!

Hanem azért a csendbiztos szépen elővette a vasat. és a Jónás gazda térdrehullása daczára is rácsatolá azt karjaira. A szolgabíró pedig elfordítá tekintetét, s úgy tett, mintha nem látott

volna semmit.

Részjelhetni aztán az udvaron állók bámulását, midőn látták, hogy Veregiék helyett Salamon és Jónás gazdát vezették összevasalva a vármegye székhelye felé.

Ember határoz.

Múltak aztán hetek, de múltak hónapok is. A nyár belement az őszbe, az ősz belement a télbe, a tél belement a sárba, melynek szélén aztán kihajtott az újesztendő.

Farsang volt. Mulattak az emberek mint böjtben, és szomorkodtak mint farsangban, kinek hogy hozta a kedve. Szóval olyan volt a világ mint amilyen lenni szokott.

A bögsödi csárda füsttől, mocsoktól sárga ivószobájában három szegény legény ült, és ivott szép csendesken, s gondolkozott azon bükkfáról, melyen talán szarka fészkel most, s esztendő ilyen korra holló fog ülni, hogy a reá akasztott hullájából farsangot csináljon magának.

Komisz egy élet! Mit csináljon azonban, ha már egyszer benne van az ember, még is csak élni kell talán holtig?

Se pihenés, se nyugalom, sem szeretet, sem boldogság, semmi más, csak az az eczetes sufri, melyet holmi félreeső csárdában a korcsmáros eléjük tesz. Azt aztán inniok kell, akár esik jól, akár nem, le kell nyelni még ha reszelő volna is benne, mert hát egy kis vidorságra van szüksége a szegény legénynek, hogy bevárhassa a statáriumot, különben úgy lőné fejbe magát még ma, mint egy tököt.

Czudar egy élet!

– A legzavarosabbjából Mózes! – kiáltá egy könyökén heverésző, asztal mellett bóbiskáló alak, – abban talán lesz még egy kis erő mert – ebben még több a józanító íz, mint a vízben.

Amint ez az egy megszólalt, a másik is fölütötte fejét, s nagyot nézve az előtte pislogó mécsre, fölkiáltott:

– Hát farsang ez?

– Azt mondják, – dörmögé a harmadik.

– Még is csak jobb dolgunk volt otthon Misu. Mit mondasz hozzá?

– Azt hogy: még is csak komisz egy história ez az élet.

– De még milyen komisz.

– Csak hozná már Mózes azt a seprűt. Azt mondják, jobban lelehet magát az embernek borral enni, mint inni.

– Akkor együnk Misu, mert szörnyen nagy kedvem van a részegséghez.

– És ki az oka mind ennek? – dörmögé a harmadik alak.

– Kicsoda? – kérde Csikós Andris kormos pipáját véve temyeréhez; – hát kicsoda?

– Sem hajlékunk, sem otthonunk, rablók vagyunk, akasztófa lesz a végünk, – sóhajtá Czoki Misu.

– De hát ki ennek az oka? – kérdé Bálint másodszer is.

Akkor vert meg az atyaúristen, mikor legelőször a Veregiék gulyája felé tekintettünk.

E szavak után Csikós Andris szikrázó szemekkel ragadta föl a palaczkot, és a kármentőhöz vágta.

– Bort korcsmáros, vagy a véredet iszom meg! Mielőtt azonban történetünket tovább folytatnék,

jó lesz megemlítenünk, hogy a tinólopók közül Csikós Andris, Czoki Misu, és Bálint volt még az, kit a nemes vármegye hiába üldözött mindekkoráig. Most már nem. csikót, tinót lopók, de rablók is, gyilkosok is voltak, Sok rémes eset történt e vidéken az óta, s végrehajtónak mindenki ezt a három embert tartá. A hatóság száz darab aranyat tűzött egy-egynek a fejére.

Hanem azért ők ittak, lelkiismeretük furdalását, s az akasztófárávaló gondolatot, borban akarták elfojtani.

– De enni? – kiáltá most egyik a három közül, – Hiszen ma van Veregi Ferko lakadalma

Görömbön.

Összenéztek.

– Ma van?

– Persze, hogy ma van. És tudjatok e mire esküdtünk akkor mikor meghallottuk, hogy Tóth Borist elkendőzte magának?

– Ha biz úgy a, még olyat is elfelejthetne az ember. Csikós Andris most föl pattant az asztal mellől, s

mintha új élet szállt volna inaiba, a gerendába vágta baltáját.

– Bort ha mondom!

A Czoki Misu szemei is csillogni kezdenek, mint midőn az aludni készülő parázs egy kis szélt kap és újra elevenedik.

Bálint körmével hasogatta az asztalt, s látszott rajta, hogy v is nagy kedvet kezd érezni valamihez.

Mikor aztán Mózes az asztalra tette a borral telt palaczkokat; Csikós Andris kiürített egyet fenéig, és a kármentőhöz vágta ismét.

– Szűz vért iszom ma, a ki fátyol a van a világnak!

És amilyen csendesek, amilyen szótlanok voltak ez emberek az előtt, s nyugodt hangulatukban nem ültek ki arcukra a pihenő szenvedélyek, – úgy kukucskáltak most ki az arcvonások, mint tigrisek a kaliczka rácsai közül.

– Ki innen Mózes, – ha szereted az életedet! – kiálta Andris gallérijánál megragadva, és kidobva a szobából a zsidót, – nem a te fülednek való, amiről mi beszélgetni akarunk. – Ezzel ismét egy hosszút húzott a másik üvegből, aztán neki pederintvén bajuszát, lekapta baltáját a gerendából s úgy vágott neki az üresen álló asztalnak, hogy az recsegve omlott kétfelé.

– Álljátok-e hát a mire fogadást tettünk? – kérdé társaihoz fordulva.

– De még csak most álljuk egyszer, – kiáltá Bálint.

– Elmegyünk-e hát a lakodalomba?

– De hát megtörténhetnék-e az nélkülünk? – kiáltá Bálint.

– Beszéljünk tehát, – szolt Andris az asztalhoz ülve, és ismét nagyot húzva a palaczkból. – Aztán nem bánom ha meghalok se. – Most széttekintett a szobában. – És hol tartja Ferko a lakodalmat? – kérdé Bálint felé hajolva.

– Hát az urasági korcsmában, a falu szélén, – monda Bálint.

Andris gondolkozott egy darabig.

– Odaérünk-e éjfél tájban? – kérdé kis idő múlva.

– Odaérünk éjfél után egy órára.

– És aztán hogy intézzük el a dolgot?

Ismét csendesség lett, mind a hárman gondolkoztak.

– Hanem annyit mondok, hogy Boris az enyém lesz, a többivel aztán csinálhattok amit akartok! – kiáltá Csikós néhány pillanat múlva.

XII. Isten végez.

És szolt a zene a faluvégi csárdában!

Ferko kitöltötte katona idejét, kikapta abschiedjét, s beteljesülhetett vágya a két szerető szívnek, de valóban meg is érdemelték egymást.

Nem is volt talán akkor boldogabb pár széles Magyarországon. Aztán meg szép is volt ám, mert Ferkónak alig volt párja a regementnél, Borist pedig egymásután festették volna le a festők, ha úri kisasszony lett volna. Többnyire együtt táncoltak, többnyire együtt beszélgettek, nem kívánták idejüket másokkal tölteni, nem bírtak eltelni egymással.

Mikor egymás szemeközé tekintettek, és elgondolták: hogy most már egymáséi vagyunk, és nem választhat el egymástól csak a sír, – úgy repesett az a két szerető szív örömeiben, s arcaikról lelehetett olvasni a boldogságot.

És nem volt-e vétek még a gondolat is, hogy megelégedésük-e szent pillanatában tépjék le őket egymás kebléről, hogy megfoszszák ez emberi élet legdrágább pillanatától, minőt alig lehet másodszer is megérni.

Ott volt az öreg Veregi Márton, és Tóth Péter uram is. Egy asztalnál üldögélt a két öreg, és koczintgatott egymással, kívánván boldog életet, a szívükből szakadt fiatal párnak, mert hiszen úgy is az övék már az élet, az öregek leélték annak javát.

És így folyt a multság, beszélgetés és gyönyörködés közt, mindenki találván magának valami örömet, és boldogságot.

Nem sokan voltak, de éppen azért nem volt köztük irigység, mert csak olyanokat hozott össze ez ünnepély, kik szerették egymást.

Kívül csikorgó hideg volt, és csak úgy ropogott a hó alatta, ha t. i. néha kitekintett egyik vagy másik a mulatók közül. A hold magasan ragyogott, számtalan csillag borította az eget, s a falu nagy utcájáról kihangzott, amint az éjjeli őr az éjfélt kiáltotta.

Csakhogy az ilyen multság kivilágos kiviradtig szokott tartani, s onnan tovább.

Nagyon sok helyen szokásban van az, hogy éjfélt után a vőlegényt és a menyasszonyt altatni viszik, a násznép pedig mulat tovább.

Ugyan ez a szokás uralgott, s uralg még most is azon a tájékon hol történetünk szerepel. Amint tehát az éjfélt elkiáltotta, a tánczolók közé lépett a nagy vőfény és mind a muzsikát mind pedig a tánczot megállítván, a vendégekből egy kört alakított, s e körnek közepére vezette a menyasszonyt és vőlegényt. Most az ifjú pár elébe állt, és mondott nekik versben sok dolgot, aztán fölszólította a vőlegényt, hogy legény-, a menyasszonyt pedig, hogy leánypajtásaitól búcsúzzék el, mert úgymond:

„Nyílik előttetek egészen más élet, A legény emberré, leány asszonnyá lett, S most már az öröme más italát issza, S az elhagyott útra, nem térhet ő vissza.

Fogjatok hát kezet, tisztos búcsúzásra, S ne legyen ezután törekvéstek másra, Csak egymásért lenni, csak egymásért tenni S biz Isten hasznát is fogjátok majd venni!”

Ekkor aztán elkezdődött a sírás a menyasszony és a leányok részéről, mintha még csak nem is látnák egymást többé. Kezet fogtak, ölelkeztek, csókolóztak, míg végre aztán a vőfény a menyasszony, a nyoszolyó asszony pedig a vőlegény karját fogván meg, szépen kivezették őket, a vendégség közül. Sokan utánuk mentek, s kísérték őket a hátsó ház ajtójáig, hol ismét megálltak, s a vőfény a következő verset monda el előttük:

„Most tisztos menyasszony téged átaladlak, A kit választottál, férjednek s uradnak, Már ezutánással ő viseli gondod S véle az örömet, bút közösen hordod. Most tisztos vőlegény, hozzád szállok szóval, Kit urunk megálda, ilyen szép asszonnyal, Vedd tehát kezemből, ő a te jószágod, Módjával bánj vele, tudom meg nem bánod.”

A vőfény bevégezvén mondókáját, boldog heverést kívánt, s a nász-nép is hasonlóképen cselekedvén az új-házaspár a számukra elkészített szobába lépett, a többiek pedig vissza felé vették útjokat, és tánczra szólalt meg a zene ismét.

Köröskörül csendesség volt már. A faluban régen lefeküdt minden ember, csak a kutyák ugattak itt ott, de megunván a hideget, ők is elhallgattak, s valahol az istálló mellett kerestek menedéket.

A hó beterült messze, messze, a sötétlő láthatár alá, s fehér ragyogó leplén a hold ezüst fénye játszadozott. A falutól nem messze volt egy nádas, abban ugatott haragjában valami róka, talán nem sikerült rablókalandról térvén vissza. Ez volt talán az egyetlen hang, mely a csendes éjszakán végig rezgett, mert a zene bizony nem igen hallatszott messzire, be lévén csukva ablak, ajtó.

Egyszer csak a fehér hó felett néhány homályos alak jelent meg, s amint a csárda felé közeledett, lehetett látni, hogy lovas valamennyi, s a lovak lépései ropogva közeledtek a fagyos havon.

Bennt javában folyt a multság, és szólt a zene, esze ágában sem volt senkinek, hogy azon

kívül más valamire is gondoljon.

A lovasok közeledtek. Milliárdnyi csillag ragyogott az égen, és nézte tisztán fénylő szép szemével azt a sötét fekete bünt, mely ott a lovasok szívében ütötte föl tanyáját, s mely annyival feketébb volt az éjszakánál.

Amilyen zaj volt a csárda falain belül, oly csend uralgott kívül a természetben, s csak a szél suhant el olykor a lombtalan fák ágai közt, mintha fölemelkedett volna a föld keble, s elhagyta volna azt egy-egy hoszú sóhaj.

Mikor a lovasok a csárdához értek, egy közülök szétekintett, s az égre szegezve tekintetét halkán monda:

– Már elmúlt az éjféli.

– Úgy már lefektették a menyasszonyt, – felelé a másik, – most már csak azt kell megtudni, hogy hova?

– Jó lenne ha Bálint arra a hátulsó ház felé tekintene, – szólt Csikós Andris fogai közt tompa hangot adva. – Mi majd addig itt állunk, s torkára szorítjuk a szót annak aki jön, nehogy valami lármát csapjon.

E szavak után Bálint meg is indult a ház hátulja felé, a másik kettő pedig leszállt lováról, s két oldalról oda álltak az ajtó mellé, hogy rögtön megnémítsák azt, aki ki találna jönni.

– Hejh! be jó kedvük is van, – Szólt végre Csikós Andris felsóhajtva, – élük világukat, mintha hírét sem halottak volna a vármegyének.

Mi közük is van nekik a vármegyéhez, – szól Czoki Misu majdnem haragosan, – de meg a vármegyének is különb emberekre van gondja.

– Hanem azért még is csak jobban szeretnél te is, olyan otthonosan vigadni, s talán még azt is megengednéd, hogy más legyen a különb ember helyetted, csak ne gondolna veled a vármegye, – monda Csikós Andris keserűen tréfálkodván.

És valóban irigyelendő dolog is volt az a vígság, mely a csárdából kihangzott olyanok előtt, kiknél az már régen kiment divatból. Szótlan, s elgondolkodva hallgatták tehát, s lelkük csakúgy sírt bánatában, midőn egyszer csak megérinté valaki a Csikós Andris vállát, ki hirtelen hátra tekintett, és Bálintot látta maga előtt.

– Csitt csak, – monda az halk suttogással, – meg van a menyasszony, nem kell félni. Ott susognak a hátulsó szobában, – mert ki lehetne más, mikor minden ember vígan van, csak is egy új pár találja magát jobban az egyedüliségben, még ily esetben is. Hát csak jertek, végezzük el a dolgot minél sebesebben, mert még itt érhet bennünket a világosság.

E szavak után csakugyan el is mentek mind a hárman, lovaikat a kantárszárnál fogva vezették, és úgy közeledtek a ház hátulsó része felé.

Mikor aztán ahoz az ajtóhoz értek, melynél az új párt eltűnni láttuk, szép csendesen megálltak. Csikós Andris és Czoki Misu lova kantárának szarát a Bálint kezébe adta, ők pedig oldalt, nehogy az ablakon át meglehessen őket látni, az ablakhoz léptek.

Ekkor Csikós Andris halkán megkopogtatta az ablakot.

– Ki az? – kérdé a Ferko hangja azonnal, mi arról látszott tanúskodni, hogy még nem nagyon volt álomb a szenderülve.

– Ferko, – szólt most Csikós elváltoztatott hangon.

– Hallom! – kiáltá az belülről.

– Baj van.

– Mi féle baj? – kérdé a hang élénkebben.

– Apád összeverekedett apósoddal.

Alig mondta ki Csikós e szavakat, midőn a szoba belső ajtója megnyílt, s a lépések a pitvarajtó felé közeledtek.

A két betyár birokra gyürközöten állt az ajtóban, s amint a biztos mozdulatokról látni lehetett, már elintézték maguk közt, hogy mit fognak csinálni.

Czoki Misu levetette szűrét, s azt szét húzva tartá kezei közt. Ekkor megnyílt az ajtó, és

kilépett azon a Ferko sugár alakja. Még nem is juthatott a kilépő, szóhoz, midőn Czoki a fejére dobta szűrét és lefogta azt, Csikós Andris pedig derékon kapva a megzavart vőlegényt, ki a fejét elborító, s szemeit, száját betakaró szűrőtől, nem is védhette magát a földre teperte. A két betyár aztán Ferkóra térdelt, s a nélkül, hogy védhette volna magát, megkötözte azt,

Boris nem tudta, hogy mi történik kívül, de a dulakodást hallva, felszökött ágyából, s csak úgy félig öltözött, amint volt, sietett a pitvarajtó elé. Amint az udvarra ért, s a földön hentergő alakokat láta, összecsapta kezét, s fölsikolytott, de Bálint hirtelen elbocsátá a lovak kantárszárát, s oly sebesen s oly nagy erővel ragadta meg a szerencsétlen menyasszonyt, hogy sikolytása elfulladt, s az egyensúlyt veszítve a Bálint karjai közé esett.

A betyár egyik kezével felfogta őt, a másikkal pedig betakará száját, s tartotta míg társai a Ferko megkötözésével készen nem lettek. Ekkor a vőlegényt, behurczolták a pitvarba, és sebesen lóra ültek. Csikós Andris magához emelte Borist a lóra, ki most már eszméletén kívül volt.

Bennt a csárdában egyre szólt a zene, s ez alatt az idő alatt még csak egy lélek se mutatta magát az udvaron, hanem mulattak, és poharat ürítettek, a boldog házasok egészségére. A boldog házasok egyike pedig betömött szájjal, s összekötözött, kétségbeesésének kínjai közt hevert a sötét pitvar fagyos földjén, míg a másikkal, ki fél holtan, félöltözetben volt kitéve az éjszaka dermesztő hidegének, – tova lovagoltak a betyárok.

XIII. A vadászok.

Már jókor reggel nyivogtak a kopók Gábor báró udvarában, mert látták a vadászatra történő előkészületeket, a kocsisok és inasok sürgés forgását, a szánok előczipelését, nagy bundák fölrakását, stb. Nem különben a peczér is megjelent már köztük a zvorkákkal (összefűző szíj) és kezdte őket összecsatolni, ami nem jelentett mást, mint azt, hogy a nemes báró nemes tetteinek egyik legnemesebbjét veszi ma elő, vinnyogó hadseregével neki indulván a nyulak repülő táborának, és pedig azon vakmerő földi szándékkal, hogy utol fogja őket éretni, vagy kutyával, vagy golyóval.

A cselédségnek úgy volt kiadva a parancs, hogy még viradat előtt készen legyenek, mert reggeli nyolcz órára már a bogdácsi csárdánál akar lenni a nemes társaság, honnan a hajtás, leggyakrabban, – kezdődni szokott. Ezen parancs volt tehát oka annak, hogy a legtöbb cseléd még lámpával futkosott erre arra, hordván maga után az árnyékot, s maga előtt a lámpa fényét a földre vagy a falakra szórván azt, úgy t. i. amint a körülmény hozta magával.

Nem sokára aztán elővezették a trüszögő és kényesen tipisgáló lovak, állíttatván a fölbundázott szánok elé, míg három nagy deszka-szánba ígás lovak fogattak, a szánokra pedig fölrakatott vagy negyven angol kopó, melynek az a természete, hogy addig hajtja a nyulat a jégen, míg meg nem sül, s evésre készen a nemes társaság asztalára nem dobja magát.

Mikor aztán szán, ló, kopó, peczér, kocsis, inas, készen volt a maga dolgával, akkor tudtnl adatott Gábor bárónak és társaságának, mely hideg sült mellett malagát vagy madeirát quaterkázott, és várta a jelszót az elmasírozásra.

Nem sokára hallatszott is a zaj a folyosón. Csuszogott lefelé a nagyreményű uri fiatalság nagy bélelt csizmákban, melyek száraiból roppant feltűnőleg nyuladoztak ki a pipaszárnak beillő lábszárak.

Gábor báró elől jött, utána vagy hét ivadéka buzogányos ősnek, krátyogva és hahotázva, amint már azt az ilyen urak szokták.

A szánok nem sokára megteltek, minden egyes vadász mellett ott ragyogott a magától célzó, lövő és találó damask fegyver, míg azon fölül jött még utánok vagy két szán, urasági vadászokkal; egy pedig urasági enni, és inni valókkal megrakottan.

Az első szán aztán, melyen Gábor báró ült, megindult, és utána a többi, egy hosszú kísértetiesen csúszó és haladó vonalat képezve. A jeles trapperek majd nem röptek, míg az urasági ígás lovakat ugyan csak biztatta a kocsis a többi után, a peczér pedig a kutyák közé

ütött nagyokat, mikor t. i. nem akartak megférni a maguk helyén.

Amint aztán így mentek mendegéltek, mindinkább világosabb lett, s mikor a burai erdőség szegletéhez értek, a csavarodásnál egyszer csak három lovassal találják magukat szemközt.

A lovasok ugyan még lehettek pár száz lépésre, s amint a szánokat megpillantották hirtelen megálltak, váltottak egymással néhány szót, és az útról letérve, a hóval borított búzaföldeknek vették irányukat.

Gábornak is, de a többinek is feltűnt ez, amiért is a báró megeresztette a gyeploket, s a lovak egész erejükkel ügettek azon hely felé, hol a lovasok az útról letértek. Hasonlóan sietett Gábor után a többi szán is.

Elérve az árok átvágását, le lehetett az útról térni. Gábor báró a lovakat a lovasok felé fordította. Utána a többi; a lovasok pedig ezt látván, sebesebben haladtak előre.

– Gábor hajts! – kiáltá most az uracsok egyike. – Azok valami emberfélét visznek. Én lábait is látom lelőgni. Az a közepső. Nem látod, hogy mennyivel nehezebben halad?

Gábor báró a lovak közé kiáltott, s azok most száguldva ragadták a szent maguk után. A többi utána.

Így tarthatott ez néhány perczig, midőn a harmadik lovas messze maradván a többitől, leejtette nyergéről amit magával vinni látszott, s így megkönnyebbülve paripája minden telhető erejével futott társai után.

Az elejtett tárgyat a szánok csakhamar elérték. Egy majd nem egészen megfagyott nő volt az, eszméletlenül kívül, fölbomlott hajjal, s testét alig takarta némi ruha.

– Vegyétek föl! – kiáltá Gábor, s ő hajtott a lovasok után. Társai kik a szánban ültek, most már előkabdosták fegyvereiket, és lövődöztek a futók után, de nem érte őket sem a szán, sem a sörét.

Addig a többiek körül fogták a nőt, s kíváncsi vizsgálódás, bámulás, kéjes megjegyzések után, amint a fagyás elleni óvszert némileg ismerték, elkezdtek testét hóval dörzsölni, s mire az átpirosodott, Pista gróf kivívta magának azt az előnyt, hogy ő takarhassa bundájába. Midőn aztán a nemes társaság, a fogással megelégedvén, a vadászati szándékkal fölhagyott, és a szánok vissza fordultak a kastély felé.

XIV. A násznép reggele.

A lakodalom tisztos vendégei olyan szépen beletáncolták magukat a reggelbe, hogy némely része csak most gondolt arra, miként estének is kellett volna lenni ha igaz, és mindenkinek előtt teljesíteni kell Isten azon akaratát, mely az éjszakát azért adta, hogy legyen az embernek egy kis sötétje is, mely nem egyéb a világosság behunyta szeménél, vagy is útmutatás arra: hogy az ember is, a világosság szerint cselekedjék.

Különösen pedig az öregebbek kezdtek a fiatal párra gondolni, nem lévén egyéb alvásra alkalmas szoba az egész háznál, mint az, melyben ok töltötték át tündéri éjszakájukat.

– Hát bizony, – monda Tóth Péter uram, ez alatt az ürügy alatt, hogy most már egy párrá vált gyermekét szeretné látni, – pedig tulajdonképpen nem szeretett volna látni semmit, hanem igen is szeretett volna arra az ágyra heveredni, melyről a fiatalok felkelését várta nagy álmosképen, hát bizony jó lenne már megnézni azt az egypár gyereket is, nem volna-e kedvük a második lakodalmi nap multságát megkezdeni, – hanem csak úgy talpon?

– De már csak meg kell nézni vagy abalygatni őket, – monda Veregi Márton uram, a Tóth Péter uram kedvéért, – kivel gyermekük jövőjéről beszélgetve, végig itta az éjszakát, – nagyokat pislantva. – De már csak meg kell abalygatni őket. Aztán majd elhúzódnak, s sugá oda Tóth Péter uramnak tenyér alatt.

A két legtekintélyesebb ember e kívánatát a szintén aludni kívánók csoportozata nem sokára megvitte a nagy vőfénynek, ki pedig épen most kezdé az álmat kiverni szeméből, észrevévén hogy felesége a kályha mellett szunyókál. Komasszonya mellévette magát Bográdi uram, s úgy négy szem közt elbeszélgettek az üres hordó mellett, mely fenékre volt

fordítva, s mely fenéken a gyertyatartó állt vala.

Amint a két após üzenetét meghallotta, – jól van jól – szavakkal felelt a hírt hozóknak, s mert bizonyosan fontos beszélni valója lehetett, még tovább folytatta volna azt, ha ismét nem érkezett volna a másik, és ismét a másik üzenet hogy: Jöjjön már nagy vőfény uram, mert ha eddig mindenben megadtuk a lakadalmat tartó új párnak a tisztességet, hát ne rontsuk el a dolog közepén, hanem hadd folyjon le illendőképen.

Végre aztán Bográdi uram is belátta, hogy a komámasszonyokkal való tanácskozást, vagy megállapodást, későbbre kell hagynia, – s mert azon hit, hogy felesége egy fél óra múlva még jobban fog aludni, mint most, szintén meggyökerezett benne, nagy nehezen fölállt tehát, illedelmes kinézés tekintetéből bele igazította magát az ülés által kissé megránczosodott nadrágba, homlokáról eligazította haját, föltette főveget, egyet rántott dolmányán, s a lóczákról, zsákokról, s más egyéb ülésre alkalmas szerszámokról szintén föltápáskodó lakadalmasok által körül vétetve, a cigányt maga után állítva, megindult az ő kötelességét, t. i. a fiatal pár felköltését végezendő.

A morék keresztbe tették a vonót, a nyoszolyó asszony oda állt a nagy, a nyoszolyó lány pedig táncz közben összekuszált hajjal és ruhával, a kis vőfény mellé, midőn aztán Bográdi uram egészen rendben látván a dolgot, büszke léptekkel az udvar felé indult, és a lakodalmis közönség utána.

A cigányok húzták az úgy nevezett „költögetőt” s a menet ünnepélyes lassúsággal közeledett a hátsó ház felé, hogy az új pár, meghallván a zenét, még az öltözködésre is nyerhessen egy kis időt. De végre is, akár milyen lassan mentek, csak hamar elértek a ház hátsó részéhez, mely nem valami nagy távolságban volt az elsőtől.

Itt aztán megállt a menet.

A lakodalmisok két sorfalat képezének, melynek közepe utcát formált az új pár számára, s mindenki azon gondolkozott, hogy milyen szerencsekívánatot mondjon majd az előtte elhaladónak. Csupán a nagy és kis vőfény, a nyoszolyó asszony és leánnyal foglalt az ajtó előtt állást, hogy amint az nyílik, a kilépő párt mindjárt fogadhassa.

A mint aztán ilyenkor szokás, Bográdi uram a „költögetőt” beszédhez köszörülvén torkát, mondókáját következőképen kezdé az ablak alatt;

„Jó reggelt tinéktek új ember és asszony, Kik az égi álmot boldogan töltetek, Az jövőendő légyen, épen olyan kedves, Mint a mily kedvesen, kezdetét vettétek.

Hát bizony látjátok, ez a házias élet, Mire a világot, Isten teremtette, Ti már próbáltátok, tehát áldhatjátok, Jóságos teremtőnk szent kezét érette.

A „költögetőt” – vers ezen tisztességes elszavalása után Bográdi uram háromszor megkopogtatta az ajtót, és lélekzetvétel nélkül hallgatott, várt az egész társaság, mert ilyenkor az ajtónak meg kell nyílni, és a fiatal párnak, a nászsereg elébe kell lépni.

Az ajtó azonban nem nyílt meg, a mi nagy illetlenség, és megsértés volt, a mily nagy illetlenség és megsértés lett volna, újra megkopogtatni azt. A násznép tehát leverten állt, s várakozott még egy ideig, míg Tóth Péter uram megsokallta a várakozást, és apai jogára támaszkodva, boszúsán betaszította az ajtót. Aztán belépett a pitvarba.

A nap már jó magasán ragyogott, s a házzal átellenesen álló szekérszin tetején keresztül, be a pitvarba hinté világosságot terjesztő, de nem meleg sugarait.

Amint Tóth Péter az ajtón belépett, egyszerre csak, mintha leczövekeltek volna, megállt. Akik utána mentek, szintén megálltak. Olyan jelenet volt ez, mint mikor valaki egy megátkozott bűvös körön áthág, és abban a pillanatban kővé változik. A nagyszerű meglepetések lövés erejével hatnak az emberre, megvakítják, süketítik, és zsisbasztják egyszerre. Még az oroszlan is megmered, ha akkor midőn gondatlanul tesz valamit egy mozgó tárgy hirtelen elébe dobban, s aki e pillanatot fel tudja használni, az a helyszínének ura.

Ilyen megdöbbenés volt az, mely a belépők idegeit egyszerre megsibbasztá.

Egy emberi test feküdt a földön végig nyujtószkodva, és merev, mozdulatlan szemével a

belépőkre nézett. Olyan volt ez a tekintet, mint a bálvány kígyóé. Aki észrevette, az megmeredt. Aztán mintha egy rézsodrony futott volna egyik ember szívéből a másikig, még a kinntállók szívének dobogása is megszűnt, s az egész társaság úgy állt néhány pillanatra, mint egy csoport jégoszlop. A nap pedig, mint valami sebész, az emberek közt benyújtá sugarait a pitvarba, megannyi sebészi eszköz gyanánt, mintha a bonczoláshoz akarna fogni. Aztán az emberek, és napsugarak, ott álltak, csillogtak, mozdulatlanul.

Végre egy ijedségtől alig hallható, reszkető hang kiáltá:

– Ferencz!

És ez a kiáltás, – mely inkább hasonlított a susogáshoz, mintha a földet rázta volna meg, – mozogni kezdett azon minden ember.

– Ferencz! – ismétlé a hang újra, és Tóth Péter magán kívül ragadta meg a földön heverő alakot, de fölemelni nem bírván, mellé zuhant.

– Jézus Maria! Jézus Maria! – hallatszott most a nézők ajkáról. A férfiak a pitvarba rohantak, számtalan kéz ragadta meg egyik, úgy mint a másik emberi testet.

– Meg van kötözve! kiáltá most Peti, a Ferko Öcscse. – Kést ide, kést!

A vászoncelédség most még inkább megrémült, Tóth Péterné pedig leánya nevét kezdé sikolytozni.

A nők az anya körül, a férfiak Veregi körül csoportosultak.

Nagy volt a zűrzavar, és a kétségbeesés.

Ekkor hirtelen, mintha a föld dübörgött volna, lódobogás hallatszott. Öt, hat lovas ugratott egymás után az udvarba. Fegyverek ragyogtak, kardok csörögtek. A lakodalmások egy részének figyelme a lovasok felé fordult, s villámként repült ajakról ajakra e fölkiáltás:

– A komiszarius, a komiszárius!

– Mi történik itt? – kérde a csendbiztos a nép közé szöktetve lovát, hogy ijedten szóródott szét a csoportozat.

– Jaj komiszárius uram! – kiáltá Tóth Péterné félig eszméletlenül kapaszkodva a csendbiztos kardkötőjébe.

– Mi történik itt? – kérde az újra.

Most a szűk ajtón tolakodva, és egymást taszigálva gyűrődött kifelé a népség, több férfi háttal és ingadozó lépésekkel, mint kik valami terhet emelnek kifelé. És valóban. Két legény a Ferko lábát, kettő derekát, másik kettő két karját fogva vonszolta inkább, mint hozta őt kifelé az udvarba.

Meg van halva! Meg van halva! hallatszott mindenfelé a rémletes fölkiáltás, miközben a csendbiztos leszökött lováról, és a Ferko élettelen alakjához rohant. Megfogta kezét, megtapintá mellét és homlokát, aztán a meglepetés és szigor hangján, parancsolólag kiáltá:

– A hóba vele! A hóba vele!

Az emberek gépszerűleg teljesíték a parancsot, noha az asszonyok roppant sikolytozás közt hallatták a Jézus Mária nevét.

– A hóba kell tenni! – parancsolá erélyesen a csendbiztos. – Aztán amennyinyi kéz csak hozzá fér, dörzsölje a testet hóval. Még nincs megmeredve, van remény hozzá, hogy föléled.

És e parancs után egyszerre ellepték a kezek a Ferko egész alakját, s talán épen azon pillanatban, melyben Borist, éleszté, s szabadítá ki őt is a két szerető szívet egymástól kegyetlenül elválasztó halál fagyos karjai közül. Ne fagygyjanak meg, hanem inkább érezzenek, – ez volt határozata a végzetnek.

A csendbiztos ott állt míg a testet pirosodni nem látá. Ekkor reá teríté köpenyét, s parancsolta hogy a szobába vigyék, hol utasítása szerint újra megvetették az ágyat, s ugyan azon párnák, melyek csak órákkal ez előtt, az új párt ölelve, puha karjaikkal kulcsolták át a boldogságtól égő kebleket, most arra voltak hivatva, hogy a megdermett léleknek némi meleget adjanak!

XV. Az úri társaság visszatérése.

Mikor a visszatérő szánok a vadászokkal együtt, a Gábor báró kastélya előtt megálltak, az udvarhoz tartozó cselédség össze futott, a majorsági cselédség kezeiben pedig megállt a munka, aminthogy a kényszerült dolgozók kezében megszokott állni, mihelyst valami szokatlan dolog akad eléjük, s a bámulás ürügye alatt megtehetik a nem dolgozást.

Az asszonyok az apró ablakokon tekintenek ki, a gyerekek kiszaladtak, s oly közel mentek a szánokhoz, amennyire ily, grófí, kezektől érintett méltóságos edényekhez tiszteletlenség nélkül csak menni lehet. Szóval valami rendkívüli dolgot gyanított, a kis béres és a nagybéres, a mindenes és az istálló-tisztogató, az inas és a szobaleány, föl egészen a komornyik magas személyéig.

Képzeltető, de magáról ítélve gondolhatja is minden ember, mily pompás élvezetet nyújt az, mikor, a világ előtt valami titkolni valója van, – „és köd előttem, köd utánam” – mese módra akarna eltűnni a bámuló szemek elől, és épen akkor ezek a bámuló szemek fölnyílnak, a tekintetek meg annyi szigonyként fűródnek az ember belsejébe, kihalászni akarván onnan mindent, ami titok.

Gábor összehúzta szemöldökét, s a gyors visszatérést fölfogni szintén nem tudó, s az ajtóban álló komornyikra keményen rá kiáltott:

– Mit akar itt ez a csöcselék?

Pálnak volt mondva, hogy Péter is értsen róla. Péter értett is, mert a csöcselék gyerek része úgy szét szaladt, mintha bombát dobtak volna közé, az udvarban motozó majorsági cselédség pedig hamarosan lassú dolga folytatásához fogott, mintha bizony meg sem állt volna.

Hanem azért Gábor bárónak ez a fölkiáltása ha szétugrasztotta is a bámulókat, de még jobban fokozta a kíváncsiságot. A gyerek sereg elhúzódott, de lesett, a cselédség dolgozott, de sandított. A szánban ülő urak pedig fölemelkedtek, s különösen Pista gróf igen nehéz mozdulatokkal.

– Ki ne takard; – súgá a fülébe Gábor báró. – Megállj, majd melléd húzódok, és segítek amennyit lehet. – Menjen előre, és nyissa föl a szobákat! – kiáltá a komornyikhoz fordulva.

A komornyik előre mozdult, Gábor báró Pista gróf mellé állt, s a nagy bunda segítségével annyira amennyire, még is csak bedücsögtek úgy az ajtón, hogy a szerencsétlen nőnek csak fejét és lábait láthatá a figyelmes szemlélő.

Ez alatt a többi vadász czimbora lármázott, komédiázott, taszigálta, sőt még a falhoz is verte egymást, csakhogy magára vonja a figyelmet. Mikor aztán látták, hogy Gábor báró és Pista gróf már behaladt az ajtón, mindenféle ugrándozás és kalimpálózás közt ők is utánok mentek, és eltűntek a kastély falzatán belül.

Gábor báró nem sokára visszatért, s a fő-fő kocsist magához intve, halkan, de parancsolólag monda neki:

– És amint figyelmeztettek, arról amit láttatok és hallottatok, senki se tudjon semmit. Aki valamit szól, azt elcsapom. – Ezzel ismét belépett a kastélyba.

Az udvaron dolgozó majorsági cselédség pedig igyekezett közelebb húzódni egymáshoz.

– Marcsi! – kiáltá halkan az öreg mindenes, ki a hó elsöprésével foglalkozott.

– Mi az? – kérdé ugyancsak halkan a megszólított, fát rakosgatva a szín előtt.

– Nem adnál egy pipa dohányt?

– Nincs nekem bátya, hanem kelmed adhatna akár kettőt is, mert látom, hogy tele van a zacskója.

– Jer hát no, csak kifújhatjuk talán magunkat.

A kisbéres szépen letette a karján csuszogó fa csomót, és lassú lusta léptekkel a mindenes felé közeledett. A mindenes is tett a kisbéres felé egypár lépést.

– Valami különös vadat foghattak a méltóságos urak, – jegyzé meg az öreg egyet billentve fejével, és egyet intve szemével a kastély felé, mi alatt a dohányzacskót vonta elő nadrágszíjja mellől.

– Magam is úgy vettem észre, – válaszold a mindenes, és átvette a zacskót.

Aztán tovább beszélgettek.

Épen e féleképen cselekedtek a vászoncselédek, valami ürügy alatt összebújva. A kocsisok azonban, nagy komolyan, mint minden megbízott hivatalos személy, ki nagyságos titkok bírásával el van látva, – roppant önhitséggel és büszkeséggel fogták kifelé a lovakat, még csak egymáshoz sem szólva egy szót sem alig várván azonban, hogy összeülhessenek, s mint a papok, sokat beszélgethessenek egymás közt, a gyónás titkai fölött.

És míg ez az udvarban történt, addig a kastély falainak keretén belül, regényünk csomózatának szálai, egy háló fonásához szükségeltető anyagot adtak belmunkatársaink kezébe, ha t. i. e cízzel illethetjük ő méltóságait?

– Külön szobát! külön szobát! – kiáltá lihegve Pista gróf, amint az első emeleti folyosóra érték, – Gábor nyitass nekem külön szobát.

– Ho hó! – kiálták társai, kik a nő fölhozatalához segédkezet nyújtanak, – a préda közös!

– Mit? – kérdé szikrázó szemekkel az előbbi, a féltékenység egy gyűlöletes tekintetével mérván végig társait, – ki meri azt állítani egy szerencsétlen teremtsről, hogy az préda? – se szavak után szorosabban öleié magához a még félig alélt Borist, oly szemekkel nézván a körülte állókra, mint a sas, midőn attól tart, hogy körmei közöl kiakarják ragadni a fogott galambot.

Hogy ez az emberi lény, dicső teremtménye az Istennek, az aztán tagadhatatlan. Van ebben barátság, szeretet, hazafiság, minden, ha t. i. nem kerül neki semmijébe, sőt ha még azt is gondolja, hogy hasznot fog húzni belőle, – de ám ha oly érzékeny oldalról kezdjük tapogatni ő kelmét, mely némi áldozatába, vagy élveinek megrövidítésébe kerülne? akkor aztán vége a barátságnak. Azért közmondássá vált: „Ha össze akarsz veszni barátoddal, hát csak pénzt adjál neki kölcsön.” Itt aztán, a hol egyiknek vagy másiknak áldozatáról van szó, rendesen vége a bruderségnek. Hanem míg együtt mulatni, vagy az egymás hiúságának kedvéért, áldozat nélkül, egymásért valamit tenni kell? – addig jóságra nincs párja az embernek ebben a nagy mindenségben.

Pista gróf is épen ezen bölcs oldaláról vette a dolgot, s addig míg mulatni, vadászni kellett, de addig is, míg a talált nőt a folyosóra való fölvitelben társai segítették, ő volt a legkedvesebb barát az ég kerekége alatt, hanem aztán midőn azon helyzetben képzelé magát, hogy fáradságának gyümölcsét most már élvezheti is, egészen más húrok pengetéséhez fogott.

– Kérlek benneteket, – monda félig követelő hangon, – bocsássátok el ezt a nőt! A ki valamit talál, ahoz joga van. Ezt a nőt én találtam, ez az enyém.

– Micsoda? – mondák és kiáltozák a többiek Pista grófot egyszerre körülkapva, – hát te itt külön jogot akarsz formálni? Míg együtt vagyunk, addig közös mindenünk, különösen pedig közös az, mit közösen szereztünk magunknak.

E szavak után többen közelebb léptek a grófhhoz, ki mindenre elhatározottan tartá szabadon jobb kezét, míg a ballal, a nő alakját öleié magához. Történt volna is egy kis kakasháború, ha Gábor báró meg nem jelen a feleselők közt, és be nem látja, hogy a rosztat megelőzendő, közvetítőül kell föllépnie.

– Ugyan mit akartok? – kérdé férfias, és tekintélyt gyakorló hangon, – talán bizony össze akartok egy paraszt lányon, vagy asszonyon veszni. Van falumban szép lány elég, választhat magának aki akar, s ha már Pityu annyira rákötötte magát erre a megfagyottra, hát töltsé kedvét, bizony mi nem fogjuk az egymás fülét levágni értté. – Ezzel karon ragadt;) > legnagyobb szájú méltóságos urat, s fülébe súgva; Jer, Tercsi a szobában vár, – vezette őt előre.

Ez alatt Pista gróf előtt is megnyílt egy másik ajtó, és prédájával azon belül eltűnve, a többi méltóságos úr is Gábor báró után indult.

És ha e leírásunkban nem volna annyi igazság mint betű. megjegyzés nélkül hagynók az egész eseményt, de midőn e megtörtént valóságról forrásaink vannak, lehetetlen, hogy

undorral ne forduljunk el, az emberiség azon külsőleg ragyogó szeméjtétől, mely még embertársa szerencsétlenségét és nyomorát is, saját aljas kéjének kielégítésére akarja fölhasználni,

XVI. A férj ébredése.

Amint Ferkót az ágyba tették, és melegen betakarták, azonnal mély álomba szenderült.

– Most már nincs baj, – szólta a csendbiztos megnyugtatólag, s már azon volt, hogy lovára ülve, panduraival a tettesek nyomozására induljon, midőn keserves, és kétségbeejtő sikoly tás hallatszott az udvar felől.

– Leányom! leányom! – Boris leányom! Mindenségem! Hol vagy? Hova lettél? – hangzanak e fölkiáltások, melyek közé több asszonyi és férfi hang vegyült. Káromkodások, átkozódások tölték be a levegőt, s ezek között mint egy-egy sugár emelkedett ki az isten neve, mely segítségül hívaték a többiek által.

A csendbiztos hirtelen elhagyta a szobát, hogy az udvarba siessen, de már a pitvarban találkozott a befelé tolakodó csoporttal, s Tóth Péternét látta, halálsápadtan, magán kívül, amint kezeit tördelé, és a csendbiztos elébe érve, annak lábainál összeroskadott.

– Mi az? – mi történt? – kérde ez szintén megdöbbenve, – mi adta magát ismét elő?

– Jaj komiszárus uram! csak üljenek lóra és siessenek! – kiáltozák minden oldalról. – Rettentő dolog történt itt. A menyasszony nincsen sehol, ellopták, elrabolták! Azért kötözték meg a vőlegényt is! Komiszárius uram az Isten szent nevére! Üljenek lóra, és siessenek a zsványok után.

A csendbiztos nem is hagyta magát kétszer felszólíttatni, hanem lovára szökött, és intett pandurainak, hogy kövessék; a szomorú véget vett lakodalom vendégei pedig a jajveszékélő anyát vették körül, s bár maguk is ijedséggel voltak megtelve, a vigasztalásnak jótékony balzsamát még is elővették.

És lett a mulatságból néhány pillanat után, a legsiralmasabb állapot. – Ilyen az emberi élet.

Veregi Márton uram szeméből is kiment az álom, hanem a helyett oda ült alvó fia ágyához, ki csak az imént érezte szerelmének forróságát, utána a tél fagyát, s most a történetek tudomása nélkül ott aludt, hogy majdan visszanyert erejét, kínjának, s kétségbeesésének legyőzésére használja föl.

– Teremtőm! teremtőm! – sóhajtott föl az öreg ember, kezeire hajtva ősz fejét, – mit vétettünk ellened, hogy csapásaidat így egymás után küldöd reánk?

A másik szobában pedig, hol csak pár órával ezelőtt a zene szólt, a sarkantyúk pengettek, s a tánczosok jókedvűleg kurjongatva szoríták kebleikre babájokat, ott most nem lehetett egyebet hallani szívet szaggató jajgatásnál, és azon vigasztaló szavaknál, melyeket a Tóth Péterné körül álló asszonyok szedtek elő, hogy emberi kötelességeiket teljesítsék.

– Majd megsegít az isten, Boris néném. Nem kell mindjárt kétségbeesni, hanem bízni kell végtelen jóságába. „Ti kishitűek” – monda Jézus a háborgó tengeren apostolainak, – „kétségbeestek, pedig tudjátok, hogy veletek van az úr mindenütt” – beszéltte ezt egy soványas képű asszony, a ki legközelebb ült Tóth Peteméhez, kitől azonban nem lehetett mást hallani, csak:

– Édes, kedves, drágalátos, egyetlen egy jó leányom! -- kedves jó Boriskám! Hova lettél, hova lettél? – És bár énekelve ejté ki e síró szavakat, oly fájdalmas hatást gyakoroltak azok a jelenlevőkre, hogy többen könyezni kezdenek.

Végre azonban ritkult a vendégek sora, mert százszor annyi a barát a mulatságban, mint a szomorúságban. Egyik ezt, másik azt az okot hozta föl, hogy távoznia kell. Még a tehenet sem fejtem meg, – monda ez. – Azt sem tudom, hogy a gyerekek mit csinálnak, – monda az. Nekem még szárért is kell mennem, emlegeté a harmadik, és hullongani kezdenek lassan-lassan. Pedig ha szólt volna a zene, és járta volna a táncz, alig jutott volna eszükbe a tehen, a gyerek, és a kukoricaszár.

Pár óra múlva már alig volt Boris körül néhány asszony, s a vigasztalásba azok is belefáradva, csendesen ültek székeiken, míg az anya is felhagyott jajgatásával, s ölébe bocsátott kezeit összekulcsolva, s merőn, fájdalmasan maga elé nézve, gondolt kedves gyermeke után.

Veregi Márton uram pedig a másik szobában, oda bocsátotta fejét, alvó fia feje mellé a párnára, s szép csendesen elaludt ő is.

Már alkonyat volt, lement a nap, s az égen ragyogó holdvilág halvány sugara pislogott be az ablakon, midőn végre Ferencz megmozdult, s e mozdulatával fölébreszté Tóth Péter uramat is.

– Hol vagyok? – kiáltá Ferencz, fejét hirtelen fölemelve, és ijedten tekintve szét a szobában.

Az öreget megdöbbené fiának e hirtelen való felijedése.

– Hol vagyok? – kiáltá az másodszor is, és a pillanatban ledobta magáról takaróját, de nem kelt föl. Néhány perczig ott ült mozdulatlanul, mintha gondolatait akarná összeszedni, míg végre kipirult arca hirtelen elhalványult, és c fölkiáltással: – Boris! Boris!, – leugrott ágyáról, és az ajtó felé rohant.

Atyja elébe állt és megfogta őt:

– Mit akarsz, hova akarsz menni? – kérdé tőle. Ferko a nélkül, hogy atyjára tekintett volna, fölismerő őt hangjáról, s most hirtelen megragadva atyja karját, kéré, esedező hangon rebegé előtte:

– Apám uram, az Isten szent nevére kérem, ne beszéljen arról, hogy én mint jöttem ide? csak azt mondja meg, hol van Boris? Hova tették Borist? Adják elé az én feleségemet?

Az öreg Veregi egy szót se tudott felelni fia kérdésére, hanem ott állt előtte, remegve, mint egy kőszobor, mely alatt megindult a föld, s leginkább azon igyekezett, hogy fiát visszatartsa a kimenéstől.

– Megfagysz gyerek, mit akarsz? Csak most mentettünk meg a halál körmei közöl.....

Hanem Ferencz még csak beszélni sem hagyta atyját, megfeszíté minden erejét, hogy őt elhúzza az ajtótól, aztán fölszakitva azt, úgy pőrén, meztelen lábbal fedetlen fejvel kirohant a jéggel borított udvarba, a a csikorgó hidegbe, – s amerre szíve, a merre ösztöne vezette, szaladt egyenesen a ház hátulsó része felé. Egy taszítással belökte a pitvar-ajtót, aztán egy szökéssel benn volt a szobában, s őrvongést jelző hangon kiáltozá:

– Boriskám! Boriskám! Hol vagy lelkem feleségem?

Mikor aztán kiáltozására nem válaszolt a kedves hang, midőn pillanatonként meg-megállt, és neszre, szellősusogásra figyelve azt vára, hogy innen, vagy onnan füleibe csendül az még is, – de a néma csendnél, nem hallott egyebet. Midőn összekeresett zeget, zugot, fölhányta az ágyat, s könnyeivel áztatott mindéit ruhadarabot, mely a Borisé volt, – de nem talált semmit, akkor aztán kirohant az udvarra, és elkezdett kiáltozni éghez földhöz: hogy ha elrabolta, adja vissza az o feleségét!

És ekkor száguldva suhant keresztül a csárda udvarán három lovas, kik közöl egy, ezt kiáltá a kétségbeesett férjnek:

– Gábor báró lopta el feleségedet, ott keresd az ő udvarában!

XVII. A nő ébredése.

Pista gróf folytonosan ott ült a Boris ágya mellett, és nézte a fiatal telt kebel emelkedését, a gömbölyű karokat, s olykor-olykor fölemelve a takarót, kéjvágygyal vizsgálta a forró és szép idomzatú testet.

Nem volt más a szobában csak ő, s az eszméletlenül fekvő nő, kinek fölébredését alig várta már ő méltósága, – mert egy mozdulatlan, élettelen lényvel még sem akart úgy elbánni, mint azt az elevennel szokta.

Nincs anya, nincs testvér, orvos vagy ápoló asszony, ki nagyobb figyelemmel kísérte volna

az alvó lélekzetvétélét, érverését, és minden mozdulatát. Pista gróf egy valódi betegápoló lett, s olyan jól állt neki, mikor a nő fölé hajolva figyelemmel nézte azt, s hallgatá erősebb, vagy gyengébb lihegését. Bizony azt gondolta volna az ember: hogy Pista grófnak még szíve is van.

Ez alatt a többi méltóságos urak csaptak oda bennt nagy dínom-dánomot, csupán egy pár, az irigyebbe közöl haragudott: hogy e miatt a paraszt miatt, kinek csak is egyedül Pista veszi hasznát, miért hagyták abba a vadászatot. Ma épen vadászni való idő lett volna, s íme jön három paraszt betyár, eldob egy félig fagyott asszonyt, s mi a vadászatot abban hagyjuk. – Ez komikus!

Gábor báró azonban jó házigazda volt, akarta, hogy vendégei jól találják nála magukat, s gondoskodott a mulatságról. Volt bor, pipa, kártya, szép leány, minden, minden. Azt azonban kikötötte, hogy Pista grófot ne háborgassa senki, neki is meg kell hagyni a maga mulatságát. Néha néha azonban betekintett hozzá, s valóban jókat nevetett, mikor látta, hogy egy kis élvezet reményében, mily áldozatkész tud lenni, még egy gróf is.

Bizony Pista nem is hagyta volna el a szobát egy világért. Oda hozatta még az ételt is, mert ismertté czimboráinak szokását, hogy t. i. míg ő kilépne, addig valamelyik azok közül belépne, s eddigi fáradságának minden gyümölcsét elragadhatná előle.

Így telt el tehát az egész nap. A gróf ott ült az ágy mellett, vagy járkált a szobában, s a szép alvóra függeszté tekintetét olykor olykor, nézve és gusztálva sajátjának vélt gyönyörű tulajdonát.

És Boris valóban szép is volt nagyon. Arcza hófehér, de izzó, csupán azon két tűzrózsától kapva némi pír, mely szemei alatt égett. Ajkai lángszínűek és nyitva voltak, két ragyogó s szintén izzónak látszó fogsort mutatva elő. Fekete haja befolyta a fehér párnázatot, s gyönyörű árnyalattal emelte az arcza szépségét, mely grófunkat pillanatról pillanatra nagyobb izgatottságba hozta.

Már este is lett, a hold is feljött, a lámpák is meggyújtattak, hanem azért Boris még mindig aludt, mélyen édesden, és most talán már álmodva is, mert keblét olykor-olykor mélyebb sóhaj hagyta el, s valami érthetetlen szókat rebegett, melyeket pedig Pista gróf úgy szeretett volna megérteni.

„Milyen szép tud lenni egy parasztlány is, – gondolta magában. – Ha ezt kiműveltetnök, s grófnőnek adnók ki, a termék valódi díszévé válnék. És aztán elgondolkozott Pista gróf azon: hogy e szerint hát nem is valami nagy különbség van a gróf és paraszt közt, mint ember közt.

Hanem azért az idő csak lassan haladt, azaz hogy az idő haladt ugyan, de az alvó még mindig nem mutatott jelt az ébredésre.

Az óra már nyolczat, aztán kilenczet, végre tizet mutatott. Ha föl nem ébred, bizony mellé fekszem, – gondolta Pista gróf, – aludjunk legalább ketten, mert már én is álmos kezdek lenni.” – S valóban, már ledobta kabátját, midőn egyszer csak hangot hall az alvó ajkán kitörni.

– Ne bántsanak! Ne bántsanak! – És e szavak után a nő fölnyitotta szemét, mereven s rémesen bámulva maga elé.

– Ne félj, – szólt most lágyan susogó hangon Pista gróf, s odahajlott Boris fölé. – Ne félj, jó helyen vagy, itt nem fog bántani senki.

A nő azonban hirtelen kinyújtá karját, s a grófot rémülten taszította el magától.

– Kicsoda maga? – kérdé fölemelve fejét, s hajának hátra omló hullámai, melyek fehér gömbölyű vállát árnyalva eltakarták, még kecsesebbé, még igézőbbé tették őt.

– En gróf Aldaváry vagyok, – susogá Pista gróf, – a ki téged megmentett, s a ki most már meg fog védelmezni.

Furcsán, szokatlanul, hihetetlennek tüntek föl e szavak a paraszt nő előtt, ki most tekintetét homályos gondolatok közt horda szét a szobában, s a, szép fényes bútorokul, a nagy függönyöket, az aranyozott keretű olajfestményeket, tükröket, aranyozott lámpákat látva,

mesés képzelődései támadtak, de különben sem tudván, hogy került ide, félig ijedten, félig ámulatlan függeszté szemeit a grófra, s alig érthető, reszkető hangon kérde tőle:

– Én uram Istenem, de hát hol vagyok én? – És most megtapogatta az ágyat, a duzzadó párnákat, melyeken feküdt. – Hol vagyok én, hol vagyok én?

– Jó helyen vagy, és nincs okod félni, – monda a gróf. – Térj magadhoz egy kissé, s majd elfogom beszélni, hogy jutottál ide.

– De hol van Ferko, hol van szülém, hol vannak a lakodalmasok? – kérde Boris ismét feljebb ülve az ágyban, s nem vette észre, hogy az ing lehullt szép melléről, s hogy a gróf tekintete, mint egy tigrisé, van alakjára függesztve.

– Tehát lakodalomban voltál? – kérde elfojtott hangon Boristól.

– Nagy Isten! Hát maga azt se tudja! – kiáltá ijedten az asszony. – Hol vagyok hát? – Rosz lelkek, elátkozott emberek, valami elátkozott várba hoztak! Hol is volnék másutt! – Istenem istenem szabadíts meg a gonosztól!

– Térj eszedre, – szolt Pista gróf, – közelebb hajolva a nőhöz, de az, mintha valami kísértetet látott volna maga felé közeledni, kétségbeesett sikolylyal szökött föl az ágyból.

– De mit akarsz? – kérde Pista gróf, lázas izgatottságtól reszketve, – és a nőt minden erejéből megragadva, az ágyba visszanyomta. – Mit akarsz?

– Oh irgalmazzon! Oh kegyelmezzen! – rebegé az összekulcsolva kezeit, és minden izében reszketve. – Nem tudom hol vagyok. Nem tudom Semmit se tudok

– A Gábor báró kastélyában vagy, ha épen tudni akarod, – monda a gróf megfogva a nő összekulcsolt kezét. – Ha erről a vidékről való vagy, bizonyosan ismerni fogod a Gábor báró kastélyát. – Betyároktól szabadítottunk meg, amint azok a lovon vittek, de mi üldözőbe vettük őket, és leejtettek a lóról. Félig már megvoltál fagyva, de mi életre hoztunk, és most itt vagy nálunk a kastélyban.

Míg a gróf beszélt, addig a nő lassan lassan tisztulni látá maga előtt az eseményeket. Kezdetben homályosan, aztán mindig tisztábban, és tisztábban kezdett visszaemlékezni a történetekre, s egyszerre csak elhalványodott, s görcsösen ragadta meg a gróf karját.

– Hát Ferko hol van? – Istenem! – kiáltá mindinkább nagyobbodó rémüléssel: Őt megölték! Őt bizonyosan megölték! – És e szavak után, újra föl akart szökni ágyából, hanem a gróf újra visszatartotta őt.

– Bocsásson el a nagyságos úr! – kiáltá a nő minden erejét összeszedve, hogy a gróf kezei közül kiszabadulhasson. – Bocsásson el. – Mennem kell! – Oh Istenem! Istenem! – Bocsásson el! Haza megyek! Ot bizonyosan megölték! En jóságos nagy Istenem!

Boris majdnem magánkívül volt ismét. Arcza sápadt mint a fal, és ajkai kékek, szemei pedig rémülten ragyogának. Hanem a grófnak kisebb gondja is nagyobb volt annál, hogy a prédát kiereszsze körmei közül. Föltette tehát magában, szóval csillapítani le, s bírni rá a fiatal asszonyt, talán menyasszonyt, hogy adja át magát a gróf akaratának, s hogy azután kocsin egy óra alatt haza fogják szállítani; vagy pedig, el volt határozva a gróf, a másokra is, arra t. i. hogy erőszakhoz fog folyamodni.

XVIII. A férj.

Hanem most vissza kell vezetnünk az olvasót azon csárda udvarába, hol a fiatal férjet, a legkétségbeejtőbb helyzetben hagyánk el.

A lovasok elvágtattak s Ferko félőrrjögés közt rohant a szobába, kiabálván: hogy neki lovat, lovat teremtsenek, különben úgy, amint van, gyalog megy Bogdácsra, a, Gábor báró kastélyához,

Tóth Péter rögtön lováért szaladt, Veregi pedig ti a öltönyeit szedte össze, s kényszeríté őt arra, hogy felöltözzék.

Egy negyed (ira múlva Tóth Péter már visszatért, a lóval, s bár maga szeretett volna menni leányáért, ha igaz, hogy a báró udvarába vitetett, mert ő a bárót ismerte, és jó embernek is

tartotta. Ferkóval azonban nem lehetett bírni. Olyan volt ő, mint a fékét szakasztott oroszlán, tépett, rontott volna mindent, ha nem engedtek volna neki szabad utat.

Az Öregek tehát abban állapotok meg, hogy legyen tehát. Ferko menjen előre lóháton, ők pedig elfogják kérni Bíró Andrástól a szekeret, és majd azon indulnak utána. Ferko tehát kezébe véve fokosát, a lóra szökött, és elmerült a sötét fekete éjben.

Ment ment, mint a kit űz a szélvész, és ragad a fergeteg. Az út be volt esve, be volt fújva hóval, nem lehetett látni se léptet se nyomot. Egy fehérség volt a mi a lovas előtt elterült, egy hótenger, rejtett mélységeket fődve. Hanem azért a lovas ment, sem utat sem nyomot nem keserve, neki a tenger közepének, s míg a száguldó paripa patái alatt ropogva töredezett be a fagyos hóteríték fölszíne, s míg a metsző hideg végig hosszant hasítgatta a sötétséget, – addig a férj homlokán hullt alá a verejték, és sebesen keringett izmaiban a vér, a minden erejéből működő szív sebessége által hajtva. Haját hátra fújta a szemközt jövő hózivatar, és verte szeme közé a fagyos hómorzszakát, de a férj nem érzett semmit, csak sarkantyúját nyomta paripája oldalába, s szerelme meghatározta az irányt, a merre szeretete tárgyának lenni kell.

Es száguldott a fehér hó felett mint fekete árnyék, lova fujt és tajtékzott alatta, hanem azért ment, hanem azért futott, mintha légből lett volna ő is, és a hátán vitte volna a halált.

És ki tudja, hogy nem a halált vitte-e? A kalap mélyen le volt húzva a férfi szemére, s rézfokosa nyelét görcsösen szorítá jobb kezével, míg agyában néha irtóztató gondolatok születtek meg, és sebzett lelke a boszu tüzét csepegteté agyára, amely forrt. S mi volt az a mi ez agyból kikelt: A halál! A halál!

XIX. A váltság díja.

– De hát mit akarsz, – szólt most Pista gróf, a lehető legemberségesebb hangot híván segítségül. – Gyalog akarsz hazamenni? Bármily közel laktok is, de gondold meg, hogy éjszaka van és tél. Nem volt elég a fél fagyás melyet éreztél, hanem most már egészen meg akarsz fagyni? Akkor aztán nem tudom, hogy mikor látod Ferkodat.

– Hát vitessen haza a nagyságos úr kocsin, – esedezék a szegény nő, lelkének egész érzelmét arcvonásaival tükrözvén vissza. – Az Isten meg fogja áldani. Vitessen haza nagyságos úr, essék meg a szíve rajtam!

És Boris, a nélkül, hogy a legkevesebb roszat gyanítaná, ajkaihoz szorítá a gróf, kezében tartott kezét, nem is gondolva arra, hogy e mozdulat által ismét nagyobb ingert adott a grófnak a kéjelgésre. ő csak saját szívével érzett, s e szív Ferkóért dobogva azt hitte, hogy vele rokon érzelmű a másik szív is, pedig az úgy állt fölötte, mint a sas a galamb fölött, mikor le akar arra csapni.

– Mindenesetre haza vitetlek, sőt haza viszlek magam, – válaszolá a gróf, mindinkább kigyúló tekintetét éhesen legeltetve a nő domború mellén. Csakhogy az nem megy ám olyan hamar. Míg befognak, míg számodra ruhákat szerzek. – Mert hiszen egészen ruha nélkül vagy szegény teremtés.....És a gróf szánakozás ürügye alatt, végig simítá kezét a nő mellén; – hiszen félig mezítelen vagy, édes lelkem.

Boris, ki csak is a legkétségbeejtőbb helyzetben elhagyott férjére gondolt, sem a gróf érintését nem érzé, sem tekintetéből nem olvasta ki a sorsot, melyet az számára készíteni akar. A legártatlanabb odaadással hagyta ölelni magát, folyton azt hangoztatván:

– Nem kell nekem ruha. Van, vagy lesz valami szűr, vagy bunda. Hiszen a méltóságos bárónak annyi cselédje van, hogy közölük meg fog szánni valamelyik, és ideadja holnap reggelig szűrét. Megáldja az Isten nagyságos úr.....

E pillanatban a gróf oly fogást talált tenni, hogy a vér hirtelen a nő arcába szökött, s eltaszítva a gróftól, lángoló tekintetét annak kigyúlt arcára szegezve kérdé:

– Mit akar velem a nagyságos úr?

– Csak ne olyan tüzesen édes galambom, – szólt Pista gróf, kissé haragosan mosolyogva. –

Magunk vagyunk. Gondold meg, hogy mindenféleképen hatalmamban vagy. De azért ne félj én nem akarlak megenni. Annyi eszed már van, hogy így négy szemközt, – mikor biztosítva vagy arról, hogy a világon senki se fogja megtudni, – nem félsz egy férfitől, annál inkább nem attól, ki életedet mentette meg. Te olyan nő maradsz mint a milyen voltál, s egy óra múlva ölelheted Ferkodat, – de azt csak nem fogod kívánni tőlem, vagy csak nem leszel oly háládatlan, hogy ne teljesítenéd kérésemet. . . .

Boris most már mindent értett, s míg kétségbeesett helyzete, s azon tudat, hogy valóban a gróf hatalmában van, vérét megfagyással fenyegető, erényének nemes ösztöne fölébredt benne, s a gondolat Ferkóra, nem azt sugallta neki, amit a gróf talán gondolt, vagy akart volna, hanem épen az ellenkezőt. „S ha ő él a szeme közé nézhetnék-e bűnös lelkem öntudatával? s ha meghalt? nem fordulna-e meg; niée; a sírban is, tudva, hogy mily áron váltottam ki magamat fogságomból?

– De hát mit akar velem a nagyságos úr? – kérdő ingét ösztönszerűleg húzva össze mellén.
– Én becsületes asszony vagyok.

– Nem is akarom én becsületedet elvenni, – válaszolá a gróf. – Minden ember becsületes, ha okosan intézi dolgát. Még egyszer mondom: csak ketten vagyunk; s ezzel átölelte a szerencsétlen menyasszony derekát.

– Segítség! – sikoltá Boris hangja egész erejével, aztán karjait a gróf mellének szegezve kiáltá: Megölhet, de meg nem becsteleníthet! – Most egy hirtelen mozdulatot tett, kiszakasztá magát a gróf körmei közül, mint a nyíl, oly sebesen szökött ki az ágyból, s mielőtt a gróf megakadályozhatta volna, az ablak párkányára szökött föl, aztán öklével kitörvén az üvegeket, ki kiáltott a néma sötétbe:

– Segítség!

– Boris! – kiáltá most alulról egy hang: – Boris!

– Ferko! – sikoltá a nő magán kívül, de a gróf megragadta őt e pillanatban.

– Ferko! Segíts! – hangzott a második sikoltás, és a nő Pista gróf által visszarántatva, a szoba közepére zuhant.

De e pillanatban föltárult az ajtó, s mint a majából kikelt harag egy tűz oszlopa szemeiből lángokat szórva, tűnt elő a gulyásbojtár boszútól égő daliás alakja. Karja, mint az istenítélet büntető eszköze, emelé magasra a villogó rézfokost, s a másik pillanatban már, szétzúzott fejjel hevert lábainál Pista gróf.

– És most jer! – kiáltá karjai közé ragadva féleségét.

Bent, az étteremben pedig kártya-asztal mellett ült a társaság.

– Ahá; – szólt nevetve Gábor báró, mikor az első sikoltást hallá; – a Pityi dolga is megkezdődött.

– És folytatták a kártyázást tovább.

Aztán behallatszott a második sikoly.

– De barátom, – szólalt most föl Elek báró, – ez föllármázza az összes cselédséget,

– Ah, – monda Gábor báró, egész egykedvűen fogva szája jobb szegletébe szivarját, – hozzá vannak már azok szokva.

– Tehát tök az adout! – kiáltá Elek.

– Agyon ütöm, – felelé Gábor, és elütötte a tökkirályt.

XX. Samu és a felesége.

Volt ott Bogdácson, egy tisztességes zsidó, kereskedő ember, nem olyan ember, a ki zsidóval kereskedett, hanem olyan zsidó, a ki kereskedett, mint az a fajtabeli népség legtöbbje, – hanem ami megemlézésre méltó, becsületes ember volt, mint az a fajtabeli népség legkevesebbje, ha mindjárt polgárrá ütötte is őket az emancipatio. Leveszszük kalapunkat a java előtt, de azt a nevetséges dolgot csak még se kívánják tőlünk, hogy őket kivétel nélkül, és általánosan tiszteljük.

Szóval Samu zsidó becsületes ember volt, s hihetőleg ennek köszönheti, hogy felesége nem nagyon rajongott utána. Az asszonyok legtöbbször megkívánja a hízelgést, és ámitást, ami pedig nem a becsületes ember gyomrához való. A ki szemtől szembe úgy nem tud hazudni, mintha csak a bibliából olvasná, abból ugyan nem lesz nőhódító soha. Bizony Samu zsidó sem volt az.

Pedig a csinosabb emberek közül való volt. Eléggé nagy, eléggé erős, eléggé eleven, és eléggé jó modora. A szeme nem volt kicsiny, de orra, arcza, homloka füle rendes volt. Beszéde nyájas és szerény, de azért tudott haragudni is, különösen pedig arra, aki vissza akart élni jóságával. Nem is egyszer mondta feleségének hogy:

– Hallod-e te Sári lelkem, bizony Isten megverlek. Szeretlek nagyon, tehát okvetlen kell, hogy megverjelek. A szép szó már nem használ, elcsapni nem akarok, tehát azt gondoltam ki a minapában: hogy még is legjobb lesz, ha megverlek. Szégyen, gyalázat asszonyt verni, magam is annak tartom, de hát mondd Sári, hogy mit csináljak veled?

– Ne csinálj velem Samu lelkem, semmi rosszat, – monda a szép asszony elpityeredve, – mert biz Isten nem érdemlem meg. Féltékeny vagy Samuk ám, és az szörnyen nagy hibád. Más ember örül annak, ha felesége nem csak neki tetszik, te pedig haragszol. Pedig hányszor mondtam már Samukám lelkem, hogy bármily édesden beszélek is másokkal, gondolatomban mindig csak te vagy.

– Elhiszem Sári lelkem, hogy mindig csak én vagyok gondolatodban, csak azt nem tudom, hogy miféle állapotban, fejjel fölfelé-e vagy lábbal. Aztán meg nem is bánom, beszélj magunkhoz való emberekkel, de a grófok és bárók, édes Sárókám lelkem, azt csak megengeded nekem, hogy nem hozzánk valók.

– De ha szólnak hozzám, csak kell talán válaszolnom beszédeikre.

– Válasz, és válasz közt is van különbség Sárókám lelkem. Úgy is lehet válaszolni, hogy az ember szemét forgatja, nagyokat néz, és mindenféleképen magyarázza, hogy ő tetszeni akaró asszony, és ismét lehet beszélni közönyös illedelmességgel is. Különben ne töltsük ezzel az időt, édes Sárókám lelkem, csak annyit mondom, hogy: ha még egyszer Gábor báró hozzánk jön, akkor mikor én nem leszek otthon; ha még egyszer

oda megy az angolkert kerítéséhez, és ott fogsz beszélgetni valakivel; szóval lia még egyszer észre veszem hogy valami közötök vau egymáshoz, hát ellehetsz rá készülve, forrón szeretett kis feleség: hogy megverlek téged is, megverem Gábor bárót is, mert érzek magamban annyi erőt, hogy olyan nyápicz bárót, hármat is a földhöz tudnék tenni. En nem fogok vele párbajozni, löni, vagy vívni, hanem megfogom az egyik fülét és megfogom a másik fülét, aztán úgy odaverem fejét az ingóikért kerítéséhez, hogy nem felejt el amíg él.

Samunak e férji jóakarattal mondott szavait olyan töredelmes arccal hallgatta a szépasszony, mintha isten tízparancsolataként szedné magába valamennyit, sőt a végén még sírt is hozzá egy jó sort, azon kijelentéssel: hogy nincs a világon féltékenyebb férj, mint Samu, és ártatlanul szenvedő boldogtalanabb asszony, mint ő maga. Be is ment a mellékszobába, és magára zárta az ajtót.

Egy reggel azonban csak híre ment egész Bogdács községben: hogy az éjjel Veregi Ferencz gulyásbojtár az első emelet ablakán keresztül, betört a báró kastélyába, s mert épen azon szobába tört be, melyben Pista gróf aludt, hát előbb Pista grófot agyonverte, aztán órájától, pénzétől, és minden értékes holmijától megfosztván tova illant.

Mikor, ezt a hírt Samu zsidó meghallotta, megcsóválta fejét:

– Nem is egészen úgy van tán a dolog, Az éjjel itt járt az öreg Veregi Márton, és Tóth Péter nálam, és szörnyű ijedség közt beszéltek el, a menyasszony eltűnését. Mondták hogy miért jöttek ide, és hogy a kastélyba akarnak menni, mert Ferko már jóval előbbre jött, s bizonyosan ott van. Azt akarták tehát kitudni tőle: hogy mi úton és módon lehetne oda bejutni még az éjjel. – Ekkor megkopogtatta valaki az ablakot, és Veregi Mártont hívta kifelé. Vereti kiment, de csak fiamar visszatért, és sietve hívta Tóth Pétert is. Tóth Péter is kiment, s egy pillanat

múlva már hallottam, hogy a kocsi, melyen jöttek, sebesen elrobogott. – Az lehet tehát itt a dologban, hogy a méltóságos urak voltak azok, kik Ferko feleségét elrabolták, Ferko aztán utánuk jött s egy méltóságos úrnak nem szerencsésen találta megütni a fejét, – amit magam is megtennék, – szólt Samu gazda, sókat jelentőleg tekintve feleségére, – ha épen arra kerülne a dolog.

XXI. Egy vén asszony.

Amit aztán Sári Samu gazdától hallott, még az nap elbeszélte Gábor bárónak, kivel találkája volt, Samu gazda iparkodó ember lévén, bár féltette feleségét, de azért nem fordíthatott rá annyi gondot, mennyit az asszony természete megkívánt volna.

Ha nem tudná, valóban nem hinné az ember, hogy egy kardhoz pisztolyhoz szokott urat, olyat mint Gábor báró volt, egy ilyen hebreus beszéde megtudott ijeszteni, noha az ijedség főfokát annak is lehetett tulajdonítani, hogy még előtte feküdt a véres példa, Pista gróf, ki szintén értett a lövéshez és kardforgatáshoz, hanem azért egy fokos-ütés, melynek egészen más szabálya van, mindezen tudományától megfosztotta.

„A milyen bolond, féltékeny az a zsidó” – gondolta a báró úr, – „és a milyen vaskos; bizony rajtam követheti el a Pista esetén szerzett tapasztalásának folytatását.”

Nem jól van ez így.

Hanem azért nem bírt a báró megegyezni azzal a gondolattal, hogy t. i. a Sárival való barátkozással hagyjon föl. Szép volt az asszony nagyon. Haja fekete, szemöldöke sűrű, és szintén fekete, mint a szén, szeme pedig olyan kék, mint az ég. Arcza gömbölyű és olyan ruganyos, hogy a csók pattant rajta, ajka piros és olyan forró, hogy az ember szája odaforrt. Derékben gömbölyű, és karcsú. Vállban széles, és melle oly idomzatos, mintha márványból lett volna faragva. Nem könnyen lehetett tehát ezt a szépséget elhagyni egy Samu zsidóért.

De ha vájjon, Samu zsidó hagyná el őt? Fogant meg a báró agyában ez a gondolat, s ez megállítá őt sétálása közben.

Furcsa is az a gonosz lélek! Úgy kilesi a pillanatot, hogy mikor van nyitva az ember lelke, s egyszerre bele szökik, s mikor aztán becsukódik újra a gonosz lélek már benne van. Azért kell vigyázni erre az ajtóra nagyon, de nagyon.

– Ha elválásra lehetne bírni? – gondola a báró. – Azt azonban nem fogja tenni. Vagy ha ki lehetne elégíteni pénzzel? Azt sem lehet, mert nem olyan zsidó mint a többi. – Ugyan mit kellene csinálni vele, mert hogy az asszonyt el nem hagyom, annyi szent.

Amint a báró így gondolkodik, és jár föl le angolkertjének fagyos» tekervényes utain, egyszer csak szemébe tűnik valami emberféle, ami ott szedetet, és pedig száraz gályákat, a fák alatt.

– Hej! – kiálta rá a báró kedvetlenül, – nem tudod, hogy itt nem szabad galyat szedni!

Az alak most fölállt, de nem egyenesedet föl, és hihetőleg már sok esztendő óta nem, mert öreg volt, és megvult hajolva derékban. Egy csúnya vén asszony volt, és nem egyéb. Rongyos, kóczos, szennyes, fogatlan, beesett szemű, sárgás és ránczosbőrű, s hozzá nagyon sovány, s hozzá azon ijesztő tulajdonsága volt, hogy nem tudott beszélni, anélkül hogy ne vigyorogjon. Ilyenkor pedig kétszeresen ijesztő volt. Fejének alsó része egészen kétfelé volt vágva a száj által, s orrának hegye e fekete üregű nyílásba csüngött le, mint a kígyó. Szemei összehúzódtak, s bizonyos mézgás nedvesség által befolyatva, hasonlítanak az olvadó enyühöz, mely az arcztól majdnem egészen különvált homlokot, látszott azzal összeragasztani. Hangja tompa, dünnögő volt, és selyp.

Ezt az asszonyt boszorkánynak tartotta az egész falu, csupán Gábor báró nem, és azok a nők nem, kiket Gábor bárónak megkerített, de azok a tolvajok sem, kiket zsákmányra vezetett. Ezek ördögnek tartották őt, hanem azért mentek utána.

Amint az asszony fölgörnyedt, a báró megismerte őt azonnal. Mintha csak úgy dobta volna őt oda a pokol, a Gábor báró gondolatának eleget akarván tenni. A méltóságos úr valóban

össze is rázkódott egy kisé, mintha az a kígyó, mely ez asszony orrában tarthatja fészket, végig csúszott volna a hátán. Hanem azért azt susogta valami a kastély urának fülébe: „Ez az asszony jókor jött!”

– Hát még te is lopni jársz ide vén Maris, – szólt az úr, mindjárt szelídebb hangon, – hiszen nem vagy te arra rászorulva.

Az asszony elmosolyogta magát, s fejének alsó része kezdett elválni a felsőtől:

– Dehog nem méltóságos uram, – szólt, mintha százüregéből egy másik valaki beszélne ki, – még csak egy forgácsocskám sincs otthon, pedig a verem se olyan meleg már mint régen volt, hü, hü hü.

– Eh dehog nem! Olyannak beszélj azt, aki kevésbé ismer mint én. Hanem azt azért egyszer, és mindenkorra megtiltom, hogy ide kertembe jöjj fát lopni. Ha egy teszi, a másik is megteszi. Keress magadnak egy szekeret, és menj a rakodóba. Majd adok utasítást, hogy egy öfát adjanak ki számodra.

– Hü hü hü, – röhögött a vénasszony markába fújogatra, aztán közelebb tipisgált a báróhoz, és apró mézgás szeméit annak méltóságos arczára függesztette. – Nagyon jól ismerte emberét, tudta hogy ingyen semmit sem szokott az osztogatni. – Aztán méltóságos uram, csókolom kegyes kezeit ha nekem is szabad volna most már szólni valamit.

– Na, – monda a báró, önkénytelenül téve hátra egy lépést, mintha félt volna oly közel lenni a nyilashoz, melyből romlott levegő párolgott felé.

– Ha már parancsot ad méltóságod arra, hogy számomra egy öfát adjanak ki, parancsolja meg azt is, kérem kegyes engedelmevel, hogy hozzák oda.

– Jól van, csakhog aztán én is akarok veled beszélni valamit. Majd ha besötétedik, fordulj erre, most pedig pakolj,

A vénasszony összerántotta rongyos kendőjét, horpadt, sovány mellén, egy beszélő, mézgás tekintet vetett a báróra, mely azt jelenté: Megértettelek, – sa már kapott, de még kilátásban levő jutalom tudatának örömevel czaplatott a kert sima haván tovább.

Gábor báró azonban nem távozott a zúzmarás fák alól. Nagyon nagy meleget adhatott neki valami, különösen pedig a kisbíró, a lelkiismeret fűthetett nagyban, mert olykor olykor elővette zsebkendőjét, és végig törülte homlokát, pedig ugyancsak hideg volt ám a levegőben.

De hát ha szerette azt a zsidóasszonyt, s ha az a zsidóasszony is szerette őt, daczára a szegény férj keserőségének, mégis egymáséi lehetek volna valahogy, hiszen a zsidó vallás törvényei megengedik az elválást. Csakhogy micsoda gondolat ez! – susogá magához a bárói góg, s a báró egyszerre fázni kezdett. Még a gondolattól is fázott, pedig tudta, hogy soha se lesz belőle valóság. De azért az a másik becsületes gondolat nem igen akart megszületni agyában: hogy legjobb lenne lemondani Sáriról.

Jól akarta tartani a kecskét is, de megakarta tartani a söt is. Aztán először életében, – csak most kezdé érezni, lelkében az ördögöt, mely még olyan rettentő eszméket is lövelt agyába: hogy hátha Samu gazdát ellehetne tenni láb alól. A Pista gróf holttestét elvitték, el is fogják temetni, s ha szerelemféléstől egy gulyás agyonüthetett egy gróft, egy báró miért ne tehetne el láb alól egy Samu gazdát. Itt azonban ismét nem gondolt a báró arra: hogy ott a gulyás állt a törvényes téren míg ő itt az akasztófa-virágok terén állna. Hanem a helyett gondolt sok mindenféle, és más fajta dolgokra össze vissza, míg egyszer csak azt kezdé észrevenni, hogy alkonyodik, de nem csak azt, hanem hogy hidegebben fúj a szél, is, s hogy valami borzadályos érzés sikamlík hátán végig.

„És vájjon, hogy kezdjem el Marissal a beszélgetést?” – kérdezé önmagától, nem vévé észre, hogy fogai összevaczognak. Nem volt azonban sok ideje, még több kérdés föltevéséhez is, mert egyszer csak csörögni kezdett a haraszt, s az alkonyat félhomályában, a Maris asszony kísérteties alakja vánszorgott elő.

– Szerencsés jó estét kívánok méltóságodnak, – dünnögé a vénasszony amint

közelebb ért a báróhoz, – talán bizony mindig itt volt azóta méltóságod?

Ezt a kérdést úgy tette a ravasz vén asszony, mintha ő másutt járt volna valahol, pedig ott kuczogott folyvást a kert árkában, figyelve Gábor báró mozdulataira, járására, és nyugtalanságára, abból következtetvén magának a dolog nagyságát, melylyel talán megbízatni, s találgatván a hasznot, melyet e megbízás következtében húzni fog, pedig közelebb állt már a sírhoz, mint egyik foga a másikhoz, mégis földi nyereségre földi haszonra gondolt az istenadta.

Gábor báró magához intette őt, aztán halk, bizonytalan hangon, a következő szavakat mondta neki.

– Van eszed, csináld azt ki nekem, hogy Samu gazda ne álljon többé utamban.

A vén asszony meghökkent egy kissé a báró ezen, tompán kimondott szavaira, de mint olyankor szokta, midőn a felelettel nem tud egyszerre készen lenni, markába fujt, s mézgás szemeinek egyikével csak lopva tekintett a báró felé, ki mereven, és mozdulatlanul ott állt előtte, nyugtalanul nézve az asszony huhúkolását, és várva, amit szavaira felelni fog.

– Nem olyan könnyen megy ám az méltóságos uram, – selypíté végre sárgás ajkai közöl, s ismét markába fújogatva.

– Ha könnyen nem megy, hát menjen nehezen, de annak meg kell lenni, – ezt én mondom neked vén Maris.

– És e szavak után egy tízforintos bankjegyet nyomott az öregasszony márkákba. – Tíz ennyit fogsz kapni Maris asszony.

– Hát húszennyit méltóságos uram? – vigyorgott a vén boszorka.

A báró elfordult, Maris pedig halkán után;i sipogta:

– Majd eljövök még a héten, és megmondom, lehet-e menni valamire?

XXII. Maris a dologhoz fog.

A Teremtő Marczi tanyáia meszsze kiesett Nagyürüstől, már közel a Tiszához állt valahol, de bizony a helyét nem tudjuk bizonyosan meghatározni. Egy szegényes kis tanya volt az,

egyetlen egy rozzant istállóval, melynek tetejét, minden padolat nélkül, a korhadt szalmafedél képezte. Bennt az istállóban két nagyszőrű szennyes sovány ökör kérődzött, mellettük egy tehén, boglyas szőrű satnya bornyával, aztán egy csacsi kukoricaszárát ropogtatott, s volt két derekas és nagy füle, melyek úgy mozogtak előre hátra, mint valami legyezők.

Kinn a fészert alatti azonban, három fölnyergelt ló álldogált, s kaparta olykor a jeges havat, míg az istállóból ki nem jött a gazda, s abrakos tarisznyát nem akasztott mind a három fejére.

Az elsorolt állatokon kívül, voltak még az istállóban másféle élők is, t. i. emberek. A tüzelő meglehetősen közepére volt ásva az istállónak, egy kis mélyedés, melyben tőzeg égett, és sötét vörös lángjával pirosra festé a körülte ülő alakokat.

Ismerjük már valamennyit. Csíkos Andris ült ott, Czoki Misu, és Bálint. Búsongva, beszélgetve, és tüzelgetve. Azt hitte volna a szemlélő, hogy valami becsületes pusztai embereket lát maga előtt.

Még az időről, még a hóról, még a vetésről is beszélgettek.

– Kemény a tél, majd csak enyhe lesz a tavasz, – monda Bálint. – Hanem amint mondják, sok vetés kifagyott a tél elején.

– Nekem is kifagyott vagy két hold, – monda a tüzet piszkáló gazda, – bizony pedig úgy is kevés őszim van, elkéstem vele nagyon.

– De talán nem is kendnek fagyott az ki, hanem a kendéből, – tévé Csíkos Andris e megjegyzést, – és kelletlenül még mosolygott is utána. Aztán hátrább taszította kalapját, s egyet nyújtózott: – Talán bizony meg is ették azt a gyereket a farkasok.

– Már hiszen szeretném őt küldeni a halálért, – monda Bálint, szintén kedvet kapva a nyújtózkodásra.

– Hát a hóhérért, Bálint? – kérdé Csíkos Andris félvállról.

– Eljön az magától is, – válaszolá a kérdett.

– Magam is szomjan vagyok, – szólalt meg Czoki Misu is, ki leghallgatagabb volt még eddig.

Ekkor lassacskán, és nyikorogva megnyílt az ajtó, s egy siheder lépett be azon, olyan két kulacscsal oldalán, mint egy-egy malomkerék.

– Hej, csak hogy itt vagy! – kiáltott föl Andris élénkebben mint azelőtt, s a többi is mindjárt mozgóbb állapotba tette magát. – Hoczczide csak azt a kulacsot öcsém, nagyon is megszondáztatnád te az embert!

A siheder közel lépett az Andris bátyához, ki is lecsavarta a kulacs kalapját, és meghajtotta azt amúgy istenesen.

– Hideg biz-e; – szólta aztán egy fél hanggal végig törülve torkát, ingujjával pedig bajuszát, hanem azért meg lehet inni.

Aztán Czoki Misii nyúlt a kulacs felé.

Jobb bort is mér ez a zsidó, mint Salamon mért, – monda a házigazda, fél szemével a kulacsra tekintgetve, s keservesen nyelve a szárazkortyokat, míg már a sor reá kerül, hanem Andris nem hagyta őt várakozni. – Ott a másik kulacs. Márton komám, ne várakozzék kend, hanem vegye hasznát amint tudja, aztán majd adjon abból a füstösből. – ezzel a feje fölött csüggő oldal szalonnára mutatott, – egy kis harapni valót.

A gazda aztán el is vette a sihedertől a kulacsot, aztán meghajtotta azt, annak rendje és módja szerint.

Andris már kezdetben észrevette, hogy a gyerek csak feszeleg, csak feszeleg, s hogy szeretne valamit mondani ha merne, amiért is ivás után megszólította a házigazdát.

– Mondani akar az a gyerek valamit komám uram, de nem mer belőle kicseperedni a szó. bizony pedig jobb lenne sietni vele, ha valami hajrá féle dolog. Hát csak ki vele öcsém azt a jégenkopogóját, míg beléd nem sül itt a melegen, mert aztán megeszlek vele együtt. Hanem ne sugdosodjál, annyit mondok, mert akkor kés hegyével szedem ki a szót nyelvedből.

– Hát csak beszélj, ha tudsz valamit, – monda neki édes atyja, aki nem volt más mint

Márton gazda.

– Maris néni is itt van, – nyöszörgé végre a siheder; hol Andrisra, hol pedig atyjára tekintve, ott találtam a csárdában, nem szóltam neki semmit, hanem azért ő még is azt mondta, hogy: két kulacsot lát az oldalamon, hát eljön hozzánk, mert bizonyosan vendégség lesz nálunk, ő pedig szeret vendégségben lenni.

– De ha valamit szóltál neki gyerek, – monda Andris, mélyen a siheder szeme közé tekintve.

– Így zsugorodjam össze, – felelé az, görbére tartott ujját föltartva, s félve meresztvén Csikós Andrisra tekintetét.

Hanem az után, csak szóltál neki valamit. Kiveszi, az az asszony még az ördögöt is a pokolból, hát belőled, hogy ne vette volna ki a szót.

– Az Isten soha ne segítsen el erről a helyről, – monda a suhancz még erősebb tagadással, – ha csak egy szót szóltam is kendtek felől. Nem is kérdezett semmit, úgy czammogott mellettem a hóban, mint egy medve.

– Ugyan minek is kérdeztem volna, – szólalt most meg a vénasszony tompa kísérteties hangja a fölnyíló ajtótól. – Nem is tudok én minden embert, hogy hol van, ha a föld alá, víz alá lelátok, csak keresztül látok talán a levegőn is, hü hü hü!

A betyárok önkénytelenül összerezzentek, midőn a sárga sovány, és ránczos arcot, a mézgás, és üregeikben mélyen fekvő szemeket megpillantották. Régi idők óta ismerték pedig már e boszorkát, hiszen nem is volt olyan ember a vidéken, aki ne ismerte volna, de azért olyan ember se volt ám, ki meg ne döbbsent volna tőle, mikor megpillantotta. Hanem azért járatos volt ő, úrhoz, szegényhez, és zsványhoz. Eltudta ámítani mindegyiket, de azért hittek neki, mert oly ügyesen intézte dolgait, hogy ámitásának soh se tudtak nyomára jönni, és nagy titoktartónak tartották. „Hallgat mint Maris asszony.”

– „Annyit tud mint Maris asszony.” – Ezek már példabeszéddé váltak a vidéken.

– Hát, mulatgattok, mulatgattok, – szól azután Maris asszony, midőn látta, hogy megjelenése itt is megtette a szokott megdöbbsentő hatást, – hát mulatgattok. – No. Adjon Isten jó mulatást. Addig mulassatok míg fiatalok vagytok, majd nem fogtok mulatni ha olyan öregek lesztek mint én.

Bálintnak most valami tréfás ötlet jutott eszébe:

– Mint kend-e? – kérdé kuporogva a tűzhöz közeledő asszonytól. – De már ha tudnám, hogy addig élek, akkor nem akasztatnám föl magamat hamarabb.

– Hü hü hü! – nevetett Maris, és markába fujt. – Juj be hideg van odakin. – Csak megengeditek talán, hogy egy kissé megmelegítsem magamat.

– Hiszen azt szokták mondani, hogy tűz a vénasszony; – jegyzé meg Csikós Andris.

– Hü hü hü! – nevetett Maris asszony, a tűz mellé kuporodva, hogy a vörös láng ijesztővé tette sárga arcját. – Be jó dolgotok is van, hogy mindig rá értek a tréfára.

Csikós Andris végig mosta torkát a szokott félhanggal, aztán előkérte a kulacsot:

– De már erre iszom egyet Maris, néni.

– Na hogy váljék egészségedre Andris, öcsém.

A főbetyár szájához emelte a kulacsot, és oly csend volt az istállóban, hogy csak a folyadék kotyo-gása, a már pihenő szarvasmarhák hosszú léleketvétele, s azon ropogás hallatszott, melyet a csacsi, a kiböngészett kukoriczacsutkákkal még mindig véghez vitt. Kinn a fészker alatt pedig a paripák röhögtek egy kis vízért.

– Itassátok meg a lovakat, – volt a Csikós Andris, az ivástól még egészen magához nem térhetett hangjának első szava, amint t. i. letette a kulacsot, Bálint föl is kelt, és kiballagott az istállóból.

– Talán bizony nem is tudjátok a legújabb hírt, – kezdé Maris asszony, egy száraz fűzfadarabbal piszkálva a tüzet.

– Hírt-e, Maris asszony? – kérdé Andris, – hát még olyan mesterség is van a világon.

- Bizony talán nem is tudjátok, hogy Veregi Ferko agyonteremtette Pista grófot.
- Mit? – kiáltá Andris, fölugorva a tűz mellől,
- Hát bizony úgy agyon csapta azt Ferko, édes öcsém, hogy Pista gróf nem hal meg többé.
- Agyonütötte?

A jelenlevők feszült kíváncsisággal néztek a vén asszony sárga arczára.

- Agyon bizony,
- Hogy történt?

– Hát úgy történt, – szólt Maris tökéletes tudatlanságot színlelve, pedig már akkor nap megtudott mindent. – Hát úgy történt, hogy Pista gróf elrabolta Borist, a Ferko menyasszonyát. Ferko ezt valahogy megtudta, utána ment, és épen jókor jött. Pista gróf már nagyon furcsán akart bánni a menyasszonnyal. Epen akkor lépett Ferko a szobába. Mikor aztán a gróf meghalt, mert hát fejbe ütötte Ferko, akkor Ferko fogta a menyasszonyt és elvitte.

- Nem fogták meg? – kezdé Andris fokozott kíváncsisággal.
- Még eddig nem.
- És hol van?

A vénasszony föl húzta vállát:

- Ki tudja? – Kóborol valahol. Csikós Andris és Czoki Misu összenéztek.

– Bolond is lett volna, ha elhagyta volna magát fogatni, – folytatá a vén boszorka. – Most a tömlőczenben ülne, így pedig éli világát. Ha férfi volnék, magam is betyár lennék. – E szavaknál fölemelte fejét a vénasszony, s a körülte ülők bámulva láták, hogy szemeiről a mézga eloszlott, s úgy égtek azok, mint a zsarátnak. Hanem valami ijesztő, és borzasztó volt ez az égés, mint éji tizenkét órakor, a sírbolti lámpa. – Csak is Ferko lesz a szerencsés ember, – folytatá Maris kevés szünet múlva, míg hallgatói, még lélekzetvételüket is visszafojták. – Az öreg Veregi Debreczennek indítja holnap az egész gulyát, mert Gábor báró megtagadta a helységtől a legelőt, s a felesleges marhát most már minden ember eladja. A bogdácsi árendás pedig egy nagy pusztát vett ki Hevesben, és van legelője elég. Holnap ő is Debreczennek indul, mert megakarja a gulyát venni. Hejh! – kiáltá a banya, még megmaradt egypár fekete odvas fogát vigyorgatva – fogadni mernék, hogy Ferko úgy tudja ezt, mint én, vagy még jobban. Ő csak a szerencsés ember. Mehet aztán akár Nagy-Oláhországba, meg fog élni ott is.

Maris oly hanglejtéssel, s a Ferko iránt mutatott oly irigységgel adta elő e dolgot, hogy Andris és Czoki Misu összenéztek újra.

– Sok mindent is összebeszél kelmed Maris néni, – szólt végre Andris, tüzet kaparva pipájára. – Most azonban eszébe jutott valami, és kétkedőleg függesztő az öregasszonyra tekintetét: – Aztán meg mióta is lett kend ilyen pletyka?

Maris láthatólag összerezsent, de csakhamar markába fujt, s nevetni kezdett:

- Hü hü hü!

Valamennyi szem, ijesztő arczára volt szegezve.

- Bizony hideg idő van oda kinn, – dünnögé kevés szünet múlva.

– Talán hogy neki melegedjék, azért beszélt kelmed mindenfélét össze vissza? – Firtatá Andris.

– Legalább nem aludtatok el öcsém, – dünnögé selypítve Maris asszony. – Hü hü hü. – Jól tudtam én, hogy kinek beszélek. Több eszetek van nektek, mintsem hogy elhinnétek.

- Úgy hát Ferko ütötte agyon Pista grófot.

- Hü hü hü! – nevetett a vén boszorka: – Ugyan már hogy is ütötte volna?

– Most hirtelen föltár ált az ajtó, s a nagyürüsi csárdából jöve, a Czoki Misu felesége rohant be:

- Fussanak kelmétek. A komiszáros Veregi Ferkót keresi. Mindjárt itt lesz!

XXIII. A vérdíj egyik fele.

Maris asszony nem hazudott, Samu vásárra készült, csak hogy nem a falu gulyáját

megvenni, hanem, neki volt néhány darab tinója, tehát e tinókat akarta eladni, s ökröket venni, hogy pálinkamoslékon meghizlalhassa azokat.

Sári hozzá volt már szokva férje gyakori eltávozásához, hanem azért most különösen szomorú arcot vágott, s kérte színleg Samu gazdát, hogy ne menjen, mert amint mondják, Csikós Andrisék éppen arra felé tartózkodnak, és a múltkor is kiraboltak két szekeret.

Samu ismervén némely asszony ravaszágát, különösen pedig a Sáriét, nagyon jól tudta, hogy ez a beszéd csak olyan – szokás mondás, – de hogy Sári bensőleg bizony nem nagyon bánná, ha Samu gazda két hétig maradna oda egy helyett. Azon férjek azonban, kik kikapó feleséggel bírnak, még is úgy vannak vele, hogy jobbnak tartják mint a minő. Hejh! pedig mennyivel rosszabb! Samu is azt hitte Sári felől, hogy el el mulatgat, el el beszélget a gróffal, hanem azért nincs eszében más valami bűnös cselekedet. – Megunja magát, – gondolta a férj, és vigasztalta magát e gondolattal.

– Hanem azért visszatérhetek ám fél útról is, – monda kedves feleségének. Ha az út rász, nem is megyek egy tapodtat sem.

Csakhogy az asszony sokkal okosabb ám az efféle fogásokban mind a férfi; azért is nagyon jól tudta azt Sári, hogy ha másképp nem, gyalog is elmenne Samu gazda Debreczenbe, mert az ökrökre szüksége van, s igyekező ember létére, ily szükségét nem hagy kipótolatlanul.

Másnap reggel csakugyan elő is állt a szekér, föl-tettek rá egy tarisznyát, melyben volt hideg lúdpecsenye, fehér kenyér és vöröshagyma, aztán föltettek egy kis kulacsot, melyben volt, körülbelül, egy itczényi kóser bor. Samu gazda összecsókolta feleségét a boltajtóban, aztán nagy szűr csizmáiban csuszogva, juhbőrrel bélelt nehéz rókaprémes köpenyegét czipelve, füleire húzott báránybor sipka alatt, a kocsiig vitte magát, arra nagy nehezen fölmászott, bele helyezkedett a roppant magas támlájú bőrülésbe, még egyszer figyelmeztette feleségét a teendőkre, és akart neki mondani még valamit, amit azonban nem mondott ki.

– Mehetünk, – szólt végre a kocsishoz.

A kocsis végig méregette ostorával, az egymás mellé fogott három czoczót, aztán nagy kelleetlenül elkezdett a lovakhoz beszélgetni: – ÍSa Isten áldjon meg; *gyü te!* Fakó ne! Kesely ne! – S a kocsinak először egyik kereke, aztán másik kereke billent keresztül az előtte állórögön, s nagy nyikorgás közt, az egész jármű tovább haladt.

Gábor báró, egy fehér sudarú bükfá mellé támaszkodva, de a czifrán rakott téglakerítés háromszögeket képező rácsozata által eltakartatva, komolyan nézte az egész jelenetet. „Ha ez a zsidó nem jönne vissza többé” – gondolta magában.

Bármily lassan haladt is a szekér, melyen Samu ült, de még is csak haladt, s mert nagy nehezen trappba nógatá czoczóit a kocsis, egyszer csak szekereztől, lovastól, Samu gazdástól együtt eltűnt, az út kanyar illatán ál.

– Hál Istennek! – sóhajtott föl a báró, s tekintetét a Samu boltjának ajtaja felé fordította, hol a Sári szép gömbölyű alakja állt, s arcának pirossága bevirított a kertbe, virág helyett.

A báró most kivette zsebkendőjét, és a légből valami jelt csinált vele, mire a szép asszony is kivette zsebkendőjét, és a légből valamit nyolczas félét kanyarintott ki. A báró ismét intett valamit aztán kendőjét zsebre dugva, elmozdult a fa mellől, s a kastély felé vette útját. E pillanatban megérintette valaki karját, A báró hátra nézett. Maris asszony állt ott, vigyorogva, és meggörnyedve.

A méltóságos úr mintegy undorodva kérdé tőle:

– Mit akarsz itt Maris asszony?

– Nem adná ide méltóságod annak a kétszáz forintnak a felét?

– Melyik kétszáz forintnak, és melyik felét?

– Hát nem ígért méltóságod kétszáz forintot, ha elteszem útjából Samu gazdát?

– Mit? – kérdé a báró megdöbbenve, mintha egészen megfélekedezett volna már arról, amit Marisnak mondott.

– Nem jön ám haza Samu gazda, – dünnöge vigyorogva a vénasszony.

A báró lesütötte fejét és gondolkozott. Aztán valami furcsa, és kárörvendő érzés lepte meg:

– Hogy tudod, hogy nem jön vissza – kérdé közelebb lépve a bunyáéhoz.

Maris felelet helyett sárgás sovány kezét nyújtá a báró felé.

– A fele bért kifizetheti a méltóságos úr. Gábor báró az asszony szemei közé nézett, és azok ördögileg ragyogtak. Most tárczájába nyúlt, kivett abból egy bankjegyet, és rátette a vén asszonynak száraz markára. A marok összeszorította a bankjegyet.

– Hü hü hü! – nevetett a banya, és eltávozott.

XXIV. A bűnös fiú, és az apai szív.

„Minden bokor szállást ad a betyárnak!” Bizony ez is keserves egy nóta ám a maga nemében, és csak is azok énekelik olyan hévvel, kik nem ismerik azt a bokrot, mely a betyároknak szállást szokott adni. Ott van az az akasztófa alatt. Még jobban eltalálta a betyár dolgát ez a nóta: „Szegény betyár bujdosik az erdőbe. Azt sem tudja, le, vagy fel van-e benne! Hulló levél derekalja, párnája, Gyöngy harmat a takaródzó dunnája!”

Az ám, ha van gyöngy harmat? De mikor gyöngy zúzmara van, gyöngy hó, vagy gyöngy jég! azzal ugyan nem igen takaródzhatik a szegény betyár. Néha bizony megesik rajtuk a szívünk, mert nem is mindegyik roszaságból lett ám azzá. Íme, mindjárt itt előttünk egy példa, Veregi Ferko. Ő is bujdosóvá, ő is betyárrá lett, mivé tudott volna lenni?

Igaz, bemehetett volna a vármegyére, ha lett volna vármegye, és bejelentette volna magát a szolgabírónak, ha lett volna szolgabíró. Elmondhatta volna sorát, baját, elejétől fogva a végéig, mert bajban bizony nem volt szűke. De hát a vármegyét elpusztította a német, és csinált a helyére Isten tudná megmondani, miféle keveréket, otthon már az ördögnek sem kellő, cseh, morva, és német pasasirokból; s a szolgabíró helyett is csinált olyan madár ijesztőféle mesterséget, mitől elszaladt minden valamire való lélek. Nem ment hát be Ferko, mert tudta, hogy ez a sok mihaszna népség, mihelyst gróf és szegény ember közt történik valami, mindjárt nem úgy nyúl hozzá, mint ki az igazságot akarja kikeresni. – Elítélték volna vagy 12 esztendőre; s mi lett volna addig az ő Borisából? Így legalább meglátja néha, aztán ha meghal is, de elmondhatja a más világon, hogy azért nem volt a német rabja!

Igy kerül a bajba nagyon gyakran az igaz szívű ember is!

Ferko tehát, amint menyasszonyát egy lelketlen ember körmei közül megszabadította, utat keresett magának, a merre ellehessen tűnni a sötétben. Szűrét Borisára terítette, őt maga mellé emelte a lóra, s így mentek volna el a Samu háza előtt, ha Peti, a ki ott egy kocsin ült, meg nem ismerte volna őket.

– Hej! Ferko! hova mentek?

A lovas megismerte testvére szavát.

– Megyünk! – monda neki. – Hanem ha látni akartok még egyszer, jertek utánunk! – és e szavak után megsarkantyúzta lovát.

Peti mindjárt meg is kopogtatta a Samu gazda ablakát, kiszólította apját és Tóth Pétert, elmondta nekik néhány szóval a dolgot, azok mindjárt kocsira is ültek, és hajtottak amint csak lehetett.

Egy óra múlva elérték a burjánost, és ott találták Ferkót Borissal. A ló már nem bírta őket tovább, tehát le kellett arról szállniok. Összekapartak holmi rőzsét, Ferko talált a zsebében gyufát, és tüzet gyújtottak, mely meglehetősen égett már akkor, midőn a szekér mellettük megállt.

– Hál Istennek! – kiáltá az öreg Veregi, – csakhogy föl találtunk! Hát csak üljetek a kocsira hamar, aztán menjünk, mert nagyon hideg kezd lenni.

Ferko néhány pillanatig hallgatott, aztán megfogta, és megölelte menyasszonyát:

– Menj Boriskám, áldjon meg az én Istenem! A. mi utunk most már elvál egymástól, én majd neki megyek ennek a nagy mindenségnek, te pedig menj haza apám uramékkal, majd gondodat viselik ők, édes mindenségem!

Boris férje nyaka körül fonta karját, s ajkaival annak ajkaihoz tapadva, reszkető hangon susogá:

– Veled élek! Veled halok!

Az öregek, kik a dologból még nem tudtak semmit, nem is értették, hogy miért akarna ez a két fiatal elválni? Alig várták, hogy a kocsira vehessék őket, s elbeszéltesék Borissal, hogy mint történt eltűnése? aztán Ferkóval: hogy és hol akadt menyasszonyára ismét.

– Hát micsoda beszéd is ez? – kérde Tóth Péter uram. –Nem azért esküdtetek meg talán az oltár előtt, hogy harmadnapra már elhagyjátok egymást. Üljetek föl frissen, aztán gyerünk, hidegen fúj a szél szörnyen.

Ferko, Borisát átkarolva, Borcsa a Ferko vállára borulva, ott álltak a tűz előtt, melynek kékes fehér lángja, arczuk bús vonására veté világát. Ferko lecsüggesztett fejjel bámulta a lángokat, hallgatott néhány pillanatig, aztán keservének egész kifejezésével rázta meg fejét, és fölkiáltott:

– Hejh apám uram! nem való vagyok már én kelmétek közé! En majd csak elmegyek, bujdosni a nagyvilágba, és ha meg nem esznek a varjak valahol, visszatérek néha néha, hogy megláthassam kelmétek, és ezt az én kedves Boriskámat! – Ferko e szavak után felesége homlokához szorítá ajkát, és olyan keservesen sírt, mintegy három napos gyermek.

– Ejnye Ferko fiam, Ferko fiam! – sohajta fejét csóválva az öreg Márton, – de furcsa beszédet teszesz édes fiam, mintha bizony országkerülő gyilkos volnál, és ki akarnád kerülni az embereket.

Az öreg szavai annyira szívükön találták a fiatalokat, hogy azok hangos zokogásban törtek ki.

– De hát mi baj? Mire való sírás ez? – kérde most Tóth Péter nyugtalankodva. – Mi történt veletek, hogy szemetek könnyei megindulnak?

Ferko most fölemelte fejét, s fájdalomának oly keserves kitörésével, hogy még az öregek szemei is könybe lábadtak, kiáltá:

– Mert gyilkos vagyok apám uram! Gyilkos vagyok! – se szavai után feje visszahullt, kedves felesége keblére.

Az öreg Veregi összerezte, mereven nézett fiára néhány pillanatig, aztán oly komolyan, mintha imádkoznék, monda:

– Nem igaz.

Ezután csendesség lett. A csillagok némán bámultak lefelé, s a már parázsosra égett rőzsének meg egy-egy lobbanása villámlott föl.

Az atya is, a fiú is, a többi is érezte most már, hogy ami egy ember, úgy család életét illeti: – nagy dolognak kellett történni.

– És kit öltél meg? –szólt végre az öreg Veregi. ki előbb azt mondta, hogy nem igaz. – Azt mondta, mert nem gondolt ilyesmire. Az események sebes rohamai azonban fölzaklatják a gondolkozási erőt is. és mit az ember nem bírna rendes helyzetben meggondolni egy nap, ilyenkor meggondolja egy perez alatt. A legnagyobb hadiesemények leggyakrabban egy pillanat szüleményei, míg hónapig tartó tervezgetések, ugyancsak egy pillanat alatt rombadőlhetnek.

Az öreg Veregi is annyit gondolt most egy pillanat alatt, mint amennyit ez előtt, sem felfogni, sem elhinni, nem bírt volna egy hét alatt. Most, ez alatt a pillanat alatt gondolta át az egész esemény lefolyását, mely csak keresztül villant agyán, de ott hagyta ébresztő erejének egész hatalmát.

Azon órák alatt, melyeket fia, s menyé keresésével töltött el, nem gondolt egyébre, csak arra: vajjon hova lehettek, és hol fogom fölatalálni őket. Hogy tűnhetett el, mi úton tűnhetett el Boris? – Arra azonban, hogy valaki elrabolta, nem is gondolt. Legfeljebb is arra. hogy más valami jöhetett közbe, amit ő felfogni nem bír. Most azonban, midőn fiától azon szavakat hallá: „Gyilkos vagyok!” – mintha egy puszkaporos hordóba szikrát dobtak volna, egyszerre

lángra lobbant előtte minden, s a fénynél oly dolgokat kezdett látni, melyektől megborzadt.

– És kit öltél meg? – kérde fiától másodszor is.

– Kit? – kérde Ferko lecsüggesztve, aztán hirtelen felkapva fejét, hogy a bánat- és bosszú-érzésnek egyszerre adott kifejezést. – Azt a méltóságos urat, a ki egy szegény parasztasszonynak becsületét akarta elvenni.

– A bárót? – kérde az öreg megrázkódva.

– A grófot, – válaszolá Ferko tompán.

És ismét csend lett. Szürkülni kezdett a reggel, és halványodtak a csillagok. A tűz már egészen kialudt.

Tóth Péter nem szólt semmit, ő talán gyengébb lélekkel bírt mint az Öreg Márton, s hamarabb megtört azon csapás alatt, melyet e nyilatkozat reá mért.

Boris szorosán átkulcsolva tartá szeretettjét, ki vészes jövőjének mélyébe merülve gondolkozott.

– De hát még is csak hazajöttök, – szólt végre, tompán a Ferko atyja. – Hova mennétek most épen most.

A fiatal pár szívére, gyógyító balzsamként hulltak e szavak. Azt hitték ők, de különösen azt hitte Ferko, hogy most már sem apai, sem baráti szív nincs számára e föld kerekiségén, hogy ember és állat, bújni, undorodni fog tőle, ha megtudja vétkét.

Így is van azzal a becsületes ember. Százszor bűnösebbnek képzei magát, mint a milyennek ismeri a világ, mely különbséget tud tenni a büntettek fölött. Ferko érzé gyilkolási tettének nehéz súlyát, a nélkül, hogy a körülményeknek legcsekélyebb könnyebbitő szelét érezte volna. Jól esett tehát tépett lelkének, midőn gyengéden nyúlt ahhoz az atyai kéz, hogy amennyire lehet, gyógyítsa azon tátongó sebet, melyet a lelkiismeret úgy is eléggé marczangol. Pedig Veregi öntudatlanul ejté ki e szavakat, az Isten maga lehellte szívébe a bűnbocsánat azon nemét, melyet az ily szerencsétlenek megérdemelnek.

– Hanem azért csak hazajöttök, – ismétlé komolyan a Ferko atyja. – Még is csak kell, hogy gúnyát, és fehérruhát végy magadhoz, ha már bujdokolnod kell addig, míg az Isten igazságszeretete által megszállt bíróság föl nem ment.

Ferko úgy szeretett volna most atyja lábaihoz borulni, s karjaival kulcsolni át annak térdeit. Ez volt a legelső biztató szó véres tette után, s bánatának talajára hintetve, megfogant abban, mint hervadni induló virág kelyhében a harmatcsepp.

– Hát csak üljetek föl, – monda még egyszer az öreg, – otthon aztán majd elintézzük a dolgot valahogy.

– Apám uram mondja, Borcsám lelkem, jer menjünk hát haza. Addig is melletted, és azok mellett leszek, akik szeretnek. – E szavak után megfogta fáradt paripájának kantárszárát, s a kocsi saraglyájához kötöte azt, aztán pedig megfogta Borcsa kezét, és oda vezeté őt a kocsihoz.

– Ülj fel Borcsám, ülj föl, – aztán felülök utánad én is.

Az öregek helyet készítettek, a fiatal pár egymásmellé ült, aztán lassú lépéssel megindultak a lovak, de néhány perez múlva, már sebesen csörömpölt a kocsi tovább.

Ferko azonban nem sokáig maradhatott kedvesei körében. Még akkor nap hire jött, hogy keresik, és menekülnie kellett.

XXV. Az események egy pont felé tartanak.

A Nagy-Ürüstől Debreczennek vezető út mellett, elhagyott, összedült vályog-épület állt, talán azon csárdának romja, melyet Petőfi megénekelt. Teteje már alig volt, de a mi volt se arra való volt már, hogy az idő viszontagsága ellen bár kit is megóvjon. Beszakadva, szétszakadva, mint egy enyészetnek indult hullá, s oldalbordáiéi szarufák mindenféle merészkedve feketlének a már úgy is esti félhomályban.

A düledezett falakon belül, a roncsolt tetőzet alatt, mintha mozgott volna valami, olyan sajátságos sötétes tárgyakat lehetett látni, s ki egészen megmerte volna közelíteni az

épületet, hallott volna bizonyos elfojtott hangokat, kísérteties susogást, s lehet hogy káromkodást is olykor olykor.

A romtól jól távol, hogy még a fehér havas utón is alig lehetett látni, valami kocsiféle homályos pont, igen lassacskán közelgett.

– Látsz-e már valamit? – kérde most egy hang a horpadt tetőzet alól. – Az ördög csak nem vitte másfelé, hiszen Bogdácsról ez az út vezet Debreczenbe.

– Amott jön valami kocsiféle, – válaszolá egy másik hang. De hiszen vásár van, aztán ment már el kocsi elég. Mintha boszantani akarna az úr Isten, csak azt a zsidót nem hozza erre.

Szegény úr Isten, bizony még a betyár is azt képzei hogy véres bűneihez segédkezet nyújtasz!

– Jó lenne ha Bálint egy kissé előre tekintene, – hallatszott most a Csikós Andris hangja. – „Hát ha a kapi düllő-úton fordult be. s a réten megy neki a Hortobágnak. miután arra nem olyan rögzös. Még tegnap eljött otthonról, és lehetetlen hogy mostanig ide ne ért volna. Igaz ugyan, hogy Nagy-Ürüsön elszokott beszélgetni komájánál, most még jobban mint azelőtt, mert minden órában fordul ott meg zsandár, és nem fél még a zsidó sem.

Az alatt pedig, míg így beszélgettek, közelebb és közelebb zötyögött a Samu gazda szekere, persze hogy csak úgy módjával, amint már az ilyenféle emberek járnak szoktak.

– De talán még is jobban hajthatna kend Miska, – szólalt meg Samu gazda a kocsi hátsó üléséről, a mint egy zakkanóba zötyyenve szúnyókálásából fölébredt. – Sötétedik és egy fél óra múlva már egészen sötét lesz, pedig messze vagyunk még Hortobágyhoz.

– Holdvilág van, – válaszold „agy kényelmesen a kocsis.

– Az ám, – monda Samu némi nyugtalansággal,

– hanem a komám, a nagy-ürüsi csárdás azt mondta, hogy éjszaka nem tanácsos erre járnunk.

– Ugyan már miért nem? – kérde a kocsis egykedvűen.

– Azt mondják, hogy erre tartózkodik most Csikós András.

– Na bizony, – dörmögé Mihály úr, – és le vette kalapja karimájáról füstös cserép pipáját, hogy rágyújtson, minek következtében a lovak még lassabban koczogtak.

Mi pedig siessünk előre egy kissé, s túl a roskadozó falakon, túl még a hóval borított láthatáron is, több melléképületekkel, istállókkal és nagy szekérszínnel ellátott ház áll, talán kellő közepén a hortobágyi sivatagnak, hol többnyire még most is csak egy kútágas jelzi azon pihenő-helyeket, hol ember is jár néha-néha, Hargitától idáig nem lehet ilyen nagy épületet látni, mert félig meddig ez ura és központja a pusztának, a hortobágyi csárda, avagy ha úgy tetszik, – vendéglő.

Éhez a csárdához néhány száz lépésre állt akkor egy kis putri félig a földben, félig ki a földből, holmi cselédségnek a számára, kiknek elegendő hely már nem jutott a csárda körül.

A putri vályogkéményéből kékesszürke színt játszó füstgomolyok emelkedtek most ki, s bár szűk, és alacsony volt a hajlék, szívesen gondolt arra a hidegben utazó, hogy mily jó meleg lehet most az alatt a kémény alatt. A kis, fenyődeszkákból szegezett ajtó most felnyílt, s egy magas, daliás férfialak lépett ki azon hogy alig lehetett elhinni, miként az a szűk vályogketrecz ilyen embert is rejthet magában.

A kilépő szép barna fiatalember volt, egészsége s és piros arczszínnel bár, de tekintete s szomorú arczkifejezése ez élénk kinézésnek nem felelt meg. Kék posztónadrág volt rajta, végig lapos gombokkal, báránybőr-bekecs, azon rövid, virágos szűr átvetve, fején széles szegésű kerek kalap, elöl szemekre húzva, s jobbjobban piros nyelű rézfokos.

A kik a putriból utána jöttek, asszonyok voltak, egyik 50, a másik 30 éves lehetett.

A férfi körülnézte az eget, aztán egykedvűen mondta:

– Mire beesteledik, elérhetem a nagyürüsi csárdát.

– Hát csakugyan elhagysz Ferkónk? – kérde a fiatalabb asszony.

– De ha már mégis, nem menj az országúton, hol most szekerek járnak, és megismerhetne

valaki. Zsandárok is ténferegnek ilyenkor, de meg a komiszáros is jobban vigyáz. Hát csak arra menj, a kapi dűlőútnak. arra nem igen jár senki és háborítlanul elérsz Nagy-ürüsig. Ott meg jól ismered Teremtő Márton uramat, az majd el fog szállásolni egypár napig.

– Köszönöm a jó tanácsot kedves Zsuzsó vérem, áldjon meg a jó Istenem értté.

– Aztán ha még is találkoznál szülénkkel, – a Ferko leánytestvére, kit egy hortobágyi juhász vett feleségeül; – aztán ha még is találkoznál szülénkkel, hát tiszteld őket édes vér, és mondd, hogy az ünnepekre, ha lehet, meglátogatjuk őket. Akkorára már a te ügyed is majd csak jobbra fordul, hiszen lehetetlen, hogy a vármegye, el ne ismerje az igazságot.

– Jobbra fordulna ha gróf volnék, és egy gulyás » bojtár halt volna meg menyasszonyom mellett, – de hát így édes Zsuzsóm, a jó Isten tudja mit csinálnak velem, ha megtalálnak fogni. Pedig hát nem is bujdoshatok így örök időig, már is olyan furcsán jövök ki magam előtt, mintha valóban akasztófára való volnék,

– Majd megsegít a mindenható jó Isten. Aztán tudod Ferkónk, hogyha bár szegények vegyünk is, de Muiyi még is mindig van szegény hajlékunkban, hogy akar mikor jössz is, nem fogsz éhen maradni nálunk, s ha szűken vagyunk is, de azért mindig találunk helyet a te számodra is.

– Köszönöm testvérem, áldjon meg az Isten értte. – Ferko most lehajolt, megcsókolta testvérét, aztán kezét fogott testvére anyóssával: – Kelmédet is Isten áldja meg Julis néném, s ha nem látnánk is többé egymást azt kívánom tiszta szívemből, hogy a legboldogabbak legyenek!

– Ejh dehogy nem látjuk öcsém! – monda az asszony vigasztalólag, pedig amint a Ferko könyes szemeibe tekintett, az ő könyei is megindultak.

Ferko, nehogy szíve még jobban fájjon, elfordult tőlök, és neki indult a pusztaságnak.

Amint előbb megemléztük, ő bizony nem sokáig maradhatott szülői és Borisa mellett, mert híre jött, hogy keresik, és menekülnie kellett otthonról. Majd megrepedt az a két fiatal szív, mikor el kellett válnia egymástól!

Mily véletlen esetektől is függ az emberek boldogsága! Ki gondolt volna arra, midőn e fiatal párt az oltár előtt látta, egymást szeretve és boldogan, – hogy három nap múlva már válniuk kell, s hogy az a két szív, talán a legszenvedőbb két szív lesz az ég alatt. Isten által úgy van berendezve az emberek sorsa, hogy néha épen azon pillanatban, melyben a legboldogabbnak érzi magát, készülnek számára a keserves órák, – és ismét vannak esetek, hogy a legkeservesebb perczekben készül számára a boldogság. Ezért ne bízza el magát soha senki a jólétben, és ne essék kétségbe, bar mily ijesztő legyen is előtte, a jelennek areza.

Amint tehát Ferko elhagyta, a szülői házat, elment jobbra is, elment balra is, fölkereste azokat, kikbe legjobban bízott, de mert nem maradhatott soká egy helyen, az alatt a rövid napok alatt is. bejárta már majd nem minden ismerősét. így került testvéréhez is, hol aztán föltette magában. hogy eltekint haza felé, mert olyan hosszúnak tetszett mar a távollét, mintha száz esztendő óta tartott volna. Elhatározta tehát, hogy haza tekint, ha csak egy pillanatra is. de még is könnyebbségére lesz szívének.

Amint aztán a nagy fehér pusztaságnak neki indult, menetközben mindenféle gondolatok keresték föl őt, s midőn arra gondolt, hogy épen lakodalma napján rabolták el tőle menyasszonyát, lelke teste csak úgy reszketett a fájdalomtól. „És miért vert meg engemet így az Isten! Mit tettem én, hogy így megverjen!” – Mikor aztán eszébe jutott Csikós Andris, – mert Boris elbeszélte neki amit mind addig, míg eszméletét egészen el nem veszítette, tudott és látott, s így fölismeré azt ki őt lovára emelte, – tehát amint Csikós Andris eszébe jutott, szorosabban szorítá kezébe fokosa nyelét, s fogai összecsiszorogtak.

XXVI. Harcz a betyárokkal.

A nagyürüsi csárdában pedig új volt már a korcsmáros, mert Salamont három esztendei fogságra ítélték.

Maris asszony, aki hét mértföldnyi kerületben eljárógatott mindenfelé, eljárógatott ide is, hirt hozni és vinni, hallgatózni és megtartani abból magának a jót, átadni másnak a rosztat. Aztán épen debreczeni vásár levén, ilyenkor sok ember megfordult a csárdában, és hallani lehetett soktól sokat. Ott kuczorgott hát Maris asszony a kályha mellett, nagy tarka és kopott kendőjében meghúzva magát, pislogva és fülelve, mindenre, amit maga előtt történni látott.

Ott volt már mikor Samu gazda megérkezett, s ott maradt még azután is, mikor Samu gazda elindult, odvas szemeinek baljóslatú tekintetével vizsgálva őt, s lévén távozása után kissé nyugtalanabb. Hanem az ajtón járkáltak ki be, s így még is volt alkalmá a szórakozásra. Most azonban megdöbbsent Maris, mert egyszerre csak kardcsörgést hallott, sarkantyúpengést, az ajtó egészen föltárult, s elül a csendbiztos, aztán négy vagy öt pandúr lépett a csárdába.

A banya megdöbbsent, kissé összébb rántotta magát, de azért úgy tett, mintha a belépőket észre se vette volna, hanem inkább behunyta szemeit, és alvást színlelt.

A kard ott csörgött, a sarkantyú ott pengett, hallotta amint egyik másik helyet foglalt az asztal mellett, s mikor a csendbiztos két pandúrnak azt parancsolá, hogy menjen ki paripája mellé, hogy kettő minden eshetőségre készen legyen.

– Vásáros idő van, – monda a komiszarius?, ilyenkor nem lehet tudni, hogy mi történik.

Néhány perez múlva bejött a korcsmáros, egy száraz barna ember, s a csendbiztos mellé húzódot:

– Csendbiztos uram, egy pár szavam volna.

A csendbiztos fölkel, és a korcsmárossal kiment a másik szobába.

– Gyanúm van valakire csendbiztos uram, – monda a korcsmáros. – Ez a vénasszony már harmadszor van itt a héten, és ha igaz, amit kocsisom mond? – hát Csikós Andrisékkal látta tegnap beszélgetni. Ez a vénasszony Bogdácsról való, ahol Samu komám lakik. Samu komám ma Debreczenbe ment a vásárra. Itt megettet. Mondtam neki, hogy ma ne menjen tovább, de nem hallgatott rám. Samu komám bátor ember. De míg itt volt, ez a vénasszony mindig szemmel kísérté őt. En tartok valamitől komiszarius uram, Az ilyen pusztahelyen lakó embernek nem jó a dologba avatkozni, hanem Samu komámat még is féltém. Ha csendbiztos uram néhányad magával eltűnhetnék innen, de úgy, hogy ne vegye észre senki, – bizony jó lenne, ha a Hortobágy felé eltekintene, annál inkább, mert már alkonyodni is kezd az idő.

– Itthon van a kocsis? – kérdé rövid idő után a csendbiztos.

– Nincs biz az, komiszarius uram, bőrökkel küldtem Debreczenbe.

– Sem jó lenne ha elfogatnám ezt a banyát!

– A világért se csendbiztos uram, mert ha semmi se történnék, úgy szabadon eresztené ismét, s ha Csikós Andris megtudna valamit, vége lenne az életemnek.

A csendbiztos ismét gondolkozott néhány pillanatig, aztán megnézte óráját, kitekintett az ablakon, aztán az udvarra nyúló ajtón távozott.

– Hej Gazsi, – kiáltott a künn álló egyik pandúrnak. – Ide gyere!

A pandúr engedelmeskedett a parancsszónak.

– Menj be, – mondá neki halkan a biztos, – Pistát és Miskát szólítsd ki, Daninak pedig add tudtára, hogy várjon még vissza nem jövünk, azt a vén banyát pedig szemmel tartsa.

A pandúr bement a csárdába, s néhány perez múlva megnevezett két társával visszatért. Most mind az öten lóra ültek, és lefelé indultak, a hortobágyi úton.

Ez egy félórával történhetett, a Samu gazda eltávozása után, ki most már nem messze járt ahoz az összedült házhoz, vagy gunyhóhoz, melyben Csikós Andris, Czoki Misu, és Bálint várakozott reá.

Már meglehetősen homályos volt az idő, s hozzá nehéz és sűrű köd kezdett gomolyogva, hömpölyögve lefelé ereszkedni.

A kocsis megtöltve pipáját, és kicsaholva, erős szippantásokkal kezeié tűzre éleszteni a nedves kapu-dohányt, s midőn némi füstféle jelentkezett orra alatt, megrángatta a czoczók kantárszárát, s különösen a fakót, mely nyergesnek volt fogva, jól végig ütlegelte nehéz fonott

ostorával, mire a czoczók ismét sebesebb ligeteshez fogtak.

A düledezett ház mindinkább közeledett, a nélkül hogy akar a kocsis, akar pedig Samu, valami nagy ügyeimet fordított volna reá. Csupán a lógóra fogott sötét pej, és hátsó jobb lábára keselycsikó, melynek könnyebb dolga volt mint társainak, de nem is ismervén még az élet viszontagságát annyira, tehát jobb kedvvel haladt előre, s olykor olykor magasra kapva fejét, s előre hegyezve füleit tekintgetett az előtte álló falak felé, s hortyant meg néha.

Hanem sötétebb és sötétebb lón. Minél közelebb értek a házhoz, annál kevésbé látták azt, mert fokról fokra sűrűbb lett a köd is.

– Talán bizony elhordta valaki előlünk azt a „ló-ijesztőt”? kérdé végre a kocsis.

Olyan régen láttam már, és még se bírjuk elérni.

– Itt kell annak lenni valahol, – monda Samu gazda. – Szólítsa kend jobban azokat a lovakat, mert olyan sötét lesz egy fél óra múlva, hogy nem mehetünk egy tapodtat sem.

A kocsis maga is belátta, hogy gazdájának igaza van, s miután a két rudast ismét végig püfölte volna, a lógóson is végig nyújtott egyet, hogy t. i. most már ő is komolyabban hozzá láthat a dologhoz. Alig kezdett azonban hangosabb zörgéshez, a sebesebben haladó szekér, midőn a lógós egy nagyot horkant, félhold-szerű alakba görbült ijedtében, s a rudas lovakat kitaszította az útból. A kocsis már ismét fölemelte ostorát, hogy legalább legyen hát oka a lógósnak mitől megijedni, midőn egyszer csak azt vette észre, hogy ő ijedt meg, előtte állván sötét fekete ijesztő alakjával a roskadt ház, s három emberi alak, kik közül egy, erős hangon kiáltá a kocsisnak:

– Megállj!

A kik ilyen alkalomkor, puszta, vagy erdő közepén, ezt a „Megállj” – szót már hallották, azok bizonyosan tudni fogják, hogy mily kedves érzés szokta olyankor meglepni az embert.

A kocsis önkénytelenül rántotta vissza a gyeplőket, és a lovak megálltak.

A három alak közül egy most megfogta a lógós kantárát, kettő pedig a kocsihoz lépett.

– Kell-e golyó zsidó? – kérdé kettő közül az egyik, pisztolyát a Samu melléne szegezve.

Még nem volt oly sötét, hogy a megtámadott föl ne ismerte volna Csikós Andrist, – kivel eleget találkozott ezelőtt, ösztöne azonban azt sűgá, hogy el ne árulja ez ismeretségét.

– De hát mit akarnak jó emberek, –szólt néhány másodpercz múlva hanghoz jutva, – oda adom én a pénzemet a nélkül is.

– Na hát add ide, aztán eredj békével.

Samu kigombolta kabátját, belső zsebébe nyalt, és kivette abból tárczáját. Bátor ember volt, hanem azért keze még is reszkedett egy kissé; a kocsis pedig, ki az előtt oly fel sem vevőleg beszélt, nyakát se merte most mozdítani.

Csikós Andris kinyújtá kezét, s elvette Samutól a tárczát. Elvette, aztán felnyitotta, de mert a sötétben már nem láthatá jól a bankjegyeket, elfordult, és gyufát gyújtott.

– Hát csak ennyi pénzed van zsidó? – kérdé rövid szünet után. – Nincs ez ötven forint se. Hát a gulyára való hol van?

– Gulyára való? – szólt báméskodva Samu.

– Nem akarsz érteni? – dörmögé Csikós Andris fogai közt, és csizmaszára mellől egy hosszú kést húzott elő.

– Mit akar kend! – kiáltá most Samu hirtelen fölállva a kocsiban, – kutassanak ki, és öljenek meg ha csak egy forinttal is több van nálam! – S most már a sötéten keresztül is lehetett látni, a különben becsületes zsidó sápadt arcát.

– Majd megkutatjuk, – szólt az előbbi. – Jól eldugdud te azt. Nincs időnk a keresgélésre. – S ezzel a kést csontig ütötte a szerencsétlen ember czombjába, ki egy jajkiáltással ülésébe roskadt vissza.

– Jaj!

– Hát hol is van a gulyára való, Samu gazda? – kérde Andris a kést, most már a szerencsétlen karjába döfve.

- Jaj! – kiáltá a szegény ember kínosan. – Honnan adjak? – Jaj!
- Nem használ, – szólt a betyár harmadszor is megvillantva kését.
- Segítség! – kiáltá Samu rémulten. – Jaj!

A szúrást most oldalában érezte, s a vér minden felől elborította ruháját. A kocsis reszketett és imádkozott.

– Ugorj a kocsiba, Misu! – parancsolá czinkos társának Andris, – és üsd a torkába a kést, ha még egyszer mer kiáltani.

Czoki a fűrészre tette lábát, de azon pillanatban, melyben emelkedni akart, egy legetrázó: „Hah”! – kiáltás hangzott háta megett, s a másik pillanatban szétzúzott fejjel zuhant a kocsi mellé.

– Ide hát a ki legény! – kiáltá most a hang másodszor, – s midőn Bálint a lovat eleresztve emelt baltával közeledett volna, talán az égből jelent, s a sötétben is daliás alakjával közte és Csikós Andris közt álló ember felé, ismét megvillant valami, s a Bálint összetört vállal, szédülten bukott a lovak alá.

Most meglepetéséből Csikós Andris is magához tért, s kését magosra emelve rohant a csodálatos jelenség felé.

– Jer! – kiáltá ez hátrább szökve, s magasra emelve csillogó fokosát. – Jer! – Téged kerestelek. Hát ha vitéz vagy, jer!

A kocsis most már látva, hogy a menekülésre némi rés nyílt, talán a nélkül, hogy tudta volna mit cselekszik, a lovak közé vágott de e pillanatban dördült el a Csikós Andris pisztolya, s a kocsis a lovak közé bukott.

– A másik cső a tiéd! – kiáltá dühtől reszkető hangon az előtte állónak, – de előbb tudni akarom, hogy ki vagy.

– A halálod vagyok! – kiáltá ez, mint a villám szökve Csikós Andris elébe, s épen, midőn lőni akart az, kiütvén kezéből a pisztolyt, s az esésközben elsülve, a golyó a Ferko lábába

fúródott, – mert az érkező nem volt más mint ő, – de nem ért csontot, hanem még jobban felhevítte az oroszlán erejű fiatalembert, ki föltartóztathatlanul rohanta most meg ellenfelét, de ugyan e pillanatban egy másik lövés dördült el hátuk mögött, s mind ketten a földre zuhantak.

Most öt lovas ugratott a kocsi mellé, s az első hangosan kiáltá:

– Agyon kell vágni aki nem adja meg magát í

Már néhány perczzel ez előtt lassú szél kezdett lengedezni, a ködöt eloszlatá, s a láthatár délnyugati szélénél megjelent a holdnak vérpiros koronája, s első sugarait a lovasok kezében csillogó meztelen kardra veté.

A földön egymást tépve, harapva, ott gomolygott a legutoljára elesett két alak.

A csendbiztos körül lovagolta a kocsit.

– Vagy halott itt minden ember, vagy tettei magát. – Hanem itt, ez a kocsin ülő csupa vér.

– Keljen föl a ki él, mert a ki föl nem áll, abba bele lövetek!

– Még élünk! – kiáltá most egy fulladozó hang, – de segítsenek, mert meghalok mindjárt.

– Keljetez föl! – kiáltá a csendbiztos. – Gazsi vasat elő!

A földön hentergők közöl az egyik fölállt.

– Jaj! – hörgé a másik, – a torkomnak vége.

A pandúrok körül vették az álló alakot, s egy közülök leugrott a lóról, a másik pedig a betyárnak vélt egyén szívének szegezé kardja hegyét.

– Meg ne mozdulj. Gazsi kötözd meg.

– Miska te meg a másikat! – kiáltá a csendbiztos.

A néven szólított pandúr szintén leszökött a lóról, s Csikós Andris látva, hogy a menekvés lehetetlen, megadta magát.

A legutóbb dördült lövés, mely a csendbiztos pisztolyából jött, nem talált, s az elesés a Ferko sebes rohanásának következése volt.

– Segítség! – jajgatott most valaki a lovak közt.

– Ki vagy? – kérdé a csendbiztos.

– Jaj! A kocsis vagyok! Meg vagyok löve!

– Ezt a kettőt kötözzétek a szekérhez, és segítsétek ki azt a szerencsétlent.

– Hát ezek akik itt hevernek?

– Az én nevem Bálint, – hörgé az egyik. – Meghalok! A mellem be van törve.

– Hát ez itt? Nézzétek csak!

Czoki Misu arczzal feküdt a földön. Egy pandúr megfogta, és hátára fordította. Arczát nem lehetett látni a vértől.

– Ez nem beszél többet ez életben, – monda a pandúr.

– Rettenetes! – szólta a csendbiztos megrázkódva, s a kocsiban ülőhöz hajolt le, kinek halál sápadt arczát most már megvilágította a holdvilág.

– Samu! – kiáltá a biztos, – Samu!

– Jaj! – hörgé az. – Jaj!

– Ez még is megmagyarázhatatlan! – Csak kocsira velük! Egy közületek a kocsis lesz, – monda a pandúroknak. – Vissza a nagyürüsi csárdához.

XXVII. Maris néni nekigyullad.

Maris asszony még mindig ott kuporgott a kályha mellett, hanem azért egy kissé jobb kedvű volt mint az előtt. Dani, egy csinos barna gyerek, sűrű göndör fekete szakállal körülfolyt piros arcza majd kicsattant az élettől. Szemeiben volt valami nevető lélek, mert úgy mosolygott és nevetett az, amint ő akarta, Volt gyönyörű kis perge bajsza, szép fehér fogai, aztán derékban oly karcsú volt, mint egy kisasszony, vállban pedig széles. Gyönyörűen állt rajta a vörös zsinóros pandúr-dolmány.

Hát ez a fiatalember azt cselekedte, hogy megártván magát, elkezdett beszélgetni Maris asszonynyal, s egy egy pohár borocskával is megkínálta néha néha. Marisnak pedig megvolt

az a jó szokása, hogy megitta a bort szívesen, és kerekedett tőle jó kedve.

A pandúr kujon egy legény volt és itatta a banyát, borral is, szóval is.

– Bizúgy a Maris néném, – monda egyet pödörve perge bajszán, hallottam én annak hírét, hogy kelmed fain egy lány volt ám hajdanában. Hogy úgy égett a szeme mint a csillag, és hogy megszánta a szegénylegényeket. Hejh néném Í akkor szerettem volna én élni, nem most, bizonyosan a kelmed szeretője lettem volna,

– Hm, – szólt kedvesen vigyorogva, és markába fújva a vénasszony. – Van lány most is elég, édes öcsém, szebbnél szebbek, aztán olyan legénynek mint te vagy, akad mindig.

– De nincs ám olyan, mint a milyen néném volt. az akkori időben. Látni azt most is, még a szemejárása is más, mint a mostani leányoké. Aztán nem haragszik meg nénémasszony ha azt mondom hogy – engem úgy segéljen, mikor egy kissé jó néz ki, még most is úgy szeretném megölelni, mint egy rózsabokrot. – És a legény olyan komolyan s tűzzel mondta a szavakat, hogy a csaposné, a ki a kályha másik oldalánál eddig jóízű, de elfojtott nevetéssel hallgatta, és a korcsmáros, ki a szobába nyíló ajtónál állt, és tetszelegve csóválta fejét, szintén azt kezdé hinni, hogy Dani komolyan beszél. Maris asszony pedig a markába nevetett:

– Hü hü hü! Ugyan ne mondd már, ugyan ne mondd már!

Nem gondolná azért az ember, mennyire képesek még az ily vén asszonyok is elhinni, s átengedni magukat a hízelgő szavaknak. Nincs olyan csúnya teremtése a világnak, a ki el ne hinné, hogy szép, ha komolyan mondja neki valaki, sőt lelke nevet örömeiben, hogy akadt ember, akinek olyan ízlése van, mint ő. Az öregek néha még rosszabbak e tekintetben a fiataloknál, jól esik nekik hallani, amit annyi évek óta nem hallottak már, s úgy tűnik föl előttük, mintha ifjú korukról álmodnának. Aztán meg Maris néni habár rettentés csúnya volt is, de azért nem tartotta magát oly öregnek, mint amilyennek kinézett, s uram fia, ne vétkezzünk ha azt mondjuk, hogy néha megakadt a szeme a fiatal legényeken. Különben akar hiszik olvasóink, akar nem, tudunk példát, hogy egy 75 éves asszony, 24 éves ifjúhoz ment férjhez, s hogy 75 éves ember, 18 éves leányt vett feleségül. De különben is kijelentjük, hogy az itt előadott események nagy része, valóban megtörtént dolog.

– Mondom pedig Maris néni, – folytatá kedvtöltését a hetyke fiatalember. – Ki szoktam én mondani amit érzek. – Aztán nézze csak; – se szavak közt teli töltötte a Maris poharát borral, s oda vitte neki. – Igya meg ezt az én egészségemre Maris néni: – de fenékig! – Aztán majd én is iszom a magáéra egy nagyot.

Maris megfogta a poharat, és kiürítette, aztán markába nevetett.

– Ha épen kedved telik benne. Hü hü hü!

Most zsibaj támadt kinn a csárda előtt, szekér érkezett, lovasok érkeztek. A korcsmáros fogta hamar a gyertyát és sietett az ajtó felé, Maris asszony pedig, kit a bor egy kissé nagyon is feltüzelt, felegyenesedett helyéről, s oda súgta a pandúrnak:

– Akarod-e tudni, hogy mi történt. Én keresztül látok a messzeségen, a sötétségen. Csikósék agyonverték a bogdácsi árendást.

Már hiszen akar mennyire látott is keresztül Maris a sötétségen, azt még se bírta belátni, hogy most a maga részéről roppant ostoba dolgot mondott, mert a törvényt az ilyen messzilátásokkal nem lehet kijátszani.

A pandur bámulva nézett a vénasszonyra, ki most bizonyos és borzasztó kárörömet árult el, s marijába nevetett.:

– Hü hü hü!

Az ajtó nem sokára, egészen föltárult, s két pandúr háttal jött befelé, hozva valamit, vagy is inkább valakit, mert folytonosan lehetett hallani kínos jagatását.

Most a korcsmáros tört előre, kezében a gyertyával, s arcza olyan sápadt volt, mint a fal. Fölhnyitotta a a szobaajtót, és lelkendezve rebegé:

– Erre, erre!

Aztán a korcsmárosné futott elé, és tördelé kezeit, míg az ijedt gyermekek összebújtak, s

rémesen meresztek szemeiket félholt Samu bátyjokra, kinek egész öltözete át volt ázva a vértől. Szólni nem tudott, csak ezt nyögé folytonosan:

– Jaj! – Jaj!

A pandúrok bevitték őt a szobába és letették az ágyra. A korcsmáros pedig hirtelen befogatott, és küldte kocsiját Bogdácsra, a Gábor báró orvosáért.

Most behozták a kocsist, kinek vállába fúródott a golyó, és szalmát hintve el az ivószobában, arra fektették. Aztán behozták Bálintot, és oda fektették a kocsis mellé.

– Azt a két gazembert pedig, – kiáltá a csendbiztos, – vigyék le a pinczébe, ott nem fagnak meg reggelig.

Midőn aztán a sebesültek így elhelyeztettek, a biztos Maris asszonyt akarta elővételni, hanem Dani halkán fülébe sűgá:

– Szeretnék egy pár szót szólni komiszarius urammal. – Aztán kimentek az ivószobából.

– Hát mi szód van Dani, beszéld el, de csak hamarosan.

– Csak arra akarom kérni komiszarius uramat, hogy bízza rám ezt a vén boszorkát, kivesszek én ebből mindent. – Még semmit se tudtunk, s már ő azt mondta hogy: Csikósék agyonverték a bogdáci árendást. – Én azt mondom, hogy az ő keze is bele van mártva ebbe a dologba.

– Hát aztán, hogy akarnád belőle kivenni Daniel?

– Csak úgy komiszarius uram, hogy leitatom, aztán szerelmeskedek vele egy kissé. – A pandúr itt egyet pederített bajuszán. – Furcsa egy banya ám ez, komiszarius uram, még most sem haragszik a legényre.

– De hát aztán hozzá akarsz nyúlni? – kérdé a biztos kíváncsisággal.

– Azt már csak rám kell bízni, komiszarius uram.

– No Dani, ilyen vitéz már nem tudnék lenni. – Hát csak csinálj vele, a mit akarsz.

A pandúr aztán visszatért az ivószobába, s egyet káromkodva leült a vénasszony mellé, ki az alatt míg oda volt elmorzsolgatta a pandúr borát, s talán arra a száz forintra is gondolva, melyet majd a gróftól fog kapni, különösen jól kezdé érezni magát.

– Az Argyllusát ennek a sok testnek, – mormogá Dani fogai közt, de úgy, hogy a vénasszony meghallhatta. – Annyira kiemeltem már magam, hogy azt se tudom hol a karom. – Nem szegődtem én test hordozónak. – Sári néni egy itcze bort, hanem a javából, mert erőre van szükségem.

A csaposné megcsóválta fejét, s nem bírta elgondolni, hogy ilyen körülmények közt is lehet valaki, a ki bor ivásra adja magát.

– Iszunk tán még egyet, Maris néném, lelkem, – szólt Dani a banya felé fordulva, megcsippentve annak ránczos arczát, – még pedig a magunk egészségére.

– Még egy pohárral nem bánom, – monda az öreg kissé nekivörösödve, mintha téglával dörzsölték volna meg arczát. – Úgy is hideg van odakinn, az éjjel pedig még haza akarok menni.

– Micsoda? – kérdé a pandúr, tele töltvén a poharat. – Csak nem akarja, hogy megegyék a farkasok.

– A báró orvosa úgy is eljön, aztán majd hazavisz az, ha megkérem.

– De már abból nem lesz semmi, Maris néném, – kiáltá Dani halkán, s oda nyújtotta a borral telt poharat. – Igya meg csak kelmed, aztán majd én is szólok valamit.

Maris magába öntötte a pohár tartalmát.

– Adj Isten egészségére, Maris húgom.

– Ugyan ugyan hü hü hü! Hogy beszélhetsz már ilyet.

– Úgy, hogy ha kelmédet most valaki meglátná, azt mondaná, hogy nincs több hűszesztendősnél. – Dani most lehajlott, s ajkát a vénasszony füléhez illesztve, ezt sűgá neki:

– Nem akarna a feleségem lenni?

– Ugyan ugyan hü hü hü! – röhögött a banya.

A pandúr ismét megtöltte a poharat.

– Nem innánk erre egyet, Maris húgom. Hanem megálljon csak: először én iszom belőle egy cseppet, aztán igya ki a szerelmemet. – Dani most ajkához érinté a poharat, aztán átnyújtá a vénasszonynak, ki ismét magába öntötte tartalmát.

– Hej Sári néném! – kiáltá a pandúr, – gyűszűvel mérük itt a bort vagy mi? Elé csak még vagy két itczével.

A csaposné ismét megcsóválta fejét. „Köröskörül jajgatás, és ezek még is isznak” – mormogá fogai közt.

– Maris néném, – súgta most Dani a vénasszony fülébe. – Nem jobb lenne, ha levinnénk az istállóba ezt az egy pár itcze bort? – Ott jobban elbeszélgethetnénk. Ennek a Sárinak mindig rajtunk van a szeme.

A vénasszony most oly tüzesen nézett a legény szeme közé, hogy az majdnem odakapott kezével. Aztán néhány pillanatig hallgattak.

– Tudja-e mit? – susogta Dani kevés szünet múlva. – Menjen kelmed előre, aztán én majd utána megyek.

Ismét néhány pillanat múlt el, s ime Maris néni egyszer csak fölemelkedik, s úgy ballag kifelé, mint annak a rendje. Aztán fölállt Dani, kezébe vette a két itcze bort, és kiballagott utána.

XXVIII. A szembesítés.

Még nem hajnalodott, midőn a komiszárius szobájának ajtaját megkopogtatta valaki.

– Ki az? – kiáltá a csendbiztos.

– Én volnék komiszárius uram, – felelé Dani hangja.

– Akarsz valamit?

– Csak mondani akarok sokat, komiszárius uram. Az ajtó megnyílt.

– Jer be hát, de siess, mert hideg van. A csendbiztos visszabujt bundájába.

– Hát mi az újság?

– Azt akarom kérdezni komiszárius uram, hogy megmarad-e az árendás?

Az orvos azt mondta, hogy nehezen. Ez az az újság, amit mondani akarsz.

– Hejh dehogy az, komiszárius uram, – monda a pandúr fejét megvakarva, – nagy sor lesz még ebből.

– Mi lenne.

– Nagyon furcsákat beszélt nekem az a vénasszony.

– Igaz! – Hát mentél vele valamire?

– De még mennyire. Majd megevett. Az orrom hegyét meg egészen elnyalta. – Aztán megesküdtetett, hogy nem fogom elárulni, – de mert nagy hasznát vehetem, hát csupa tiszta szerelemből, nagyon sok furcsát beszélt. Most már csak az a kérdés, hogy elvisz-e az ördög vagy nem, ha tovább adom? mert hogy esküt tettem neki, az bizonyos.

– Majd számolok én azzal az ördöggel, te csak beszélj.

– De megengedi komiszárius uram, hogy leüljek, mert úgy elfáradtam az éjszaka, mintha csak malmot húztam volna.

– Hát csak ülj le, aztán beszélj, – monda a biztos, nem állhatván meg egy mosolyt.

– Hát az egész onnan testálódik komiszárius uram, hogy Gábor báró verette agyon a bogdácsi árendást.

– Te még most is részeg vagy, te gazember.

– Nem én, komiszárius uram. Ha az lettem volna is, kijózanodtam volna az éjjel, de még csak nem is voltam. Most pedig olyan józan vagyok mint szent János volt, mikor Krisztus urunkat megvizezte. – Komiszárius uram nehezen tudja azt, hogy az árendásné, meg Gábor báró, sok olyan dolgot csináltak az árendás háta megett, melynek felét se engedte volna meg, ha előtte csinálták volna. – Tudta is ezt Gábor báró, s azért mondta ennek a vén boszorkának,

hogyan az árendást tétessen el láb alól.

– Jaj, – hangzott most a másik szobából: – Jaj!

– Lassabban beszélj, – figyelmezteté most pandúrját a biztos, – az árendás itt a másik szobában fekszik, s oda áthallatszik minden szó.

– Válgék egészségére, ha meghallotta, – szölt most halkabban a pandúr. – Hát csak azt akarom mondani komiszárius uramnak, hogy Gábor báró e czélból adott is már e banyának száz pengőt. Ott van most is nála. A banya aztán fölkereste Csikósékat és föl is találta Teremtő Mártonnál, a kinek a tanyája itt van nem messze. Teremtő Márton maga is, hallotta, amint a banya Csikóséknak azt beszélte, hogy Samu gazda nagyon sok pénzzel megy a debreczeni vásárra, mert egy gulyát akar venni, Csikósék aztán kilesték, hogy mikor megy, és innen van az egész.

– Noha innen van az egész, hát menj, és mondd Gazsinak, hogy Miskával rögtön üljenek lóra, és hozzák ide nekem Teremtő Márton, te pedig menj verd azt a boszorkát vasra, és zárd be valahova.

– Ugyan hogy fog majd rám nézni? – monda Dani, és ismét megvakarta fejét.

– Az mindegy, akar hogy fog. – Aztán ha elzártad, Csikós Andrist és Veregit felvezetitek az ivószobába, és nekem jelenteni fogod, ha már ott lesznek. Értetted?

– Igen is értettem.

– Na hát láss dolgod után.

Egy fél óra múlva aztán jelentette Dani, hogy Csikós és Veregi az ivószobában vannak, s hogy Veregit félig hozni kellett, mert lábikrája keresztül van löve, és nagyon megvan dagadva.

– Ki hitte volna, – monda fejét csóválva a biztos, – hogy még ebből a Ferkóból is betyár lesz.

– Ha rávitte a kényszerűség, – tévé Dani e megjegyzést.

– Dejszen, a becsületes embert nem viheti arra semmi!

A csendbiztos aztán az ivószobába ment, hol a kocsis és Bálint, nyögve, de bekötözött sebekkel fekvének. Csikós Andris a kályhához támaszkodva állt, és maga elé bámult, Ferko a hosszú asztal mellett ült, s lekönyökölve, fejét karjára hajtá. „Íme, – gondola magában, hogy kerül a törvény vasára, a legbecsületesebb ember is. Inkább jutalmat érdemelnék, s jutalmam ime: a láncz! Aztán Borisára gondolt, s keblét mély sóhaj hagyá el. Mikor látlak ismét, édes kedves feleségem?”

Mikor a csendbiztos belépett, Ferko fölemelte fejét, s tisztán, bátran nézett annak szeme közé.

– Hát még te is Ferko? – szölt hozzá a csendbiztos.

– Én is, komiszárius uram! – monda az, nem tudván egyebet felelni.

A csendbiztos leült, és intett a pandúroknak, hogy Csikóst vezessék elébe.

– Van nekem lábam, oda megyek én magam is, – dörmögé az, és a biztos elé lépett.

– Végre hát csak kézre kerültél, úgy-e Andris? – szölt hozzá ez. – Hiszed-e már, hogy a törvény keze mindenhova elér? Hónapokkal előbb ugyan csak e csárda elöl szöktél meg, s ime az igazság keze visszahozott. Jól tudott magad is, hogy bűneid nagyok, azt is, hogy 20 esztendőnél sem többet, sem kevesebbet nem kaphatsz, hát beszélj el mindent őszintén. Mondd meg legelőször is: Igaz-e az, hogy ti a Maris asszony figyelmeztetése folytán, álltátok el a bogdácsi árendás útját?

– Nem igaz, – felelé Andris. – Mi véletlenül jöttünk oda, s a korcsmárost már véresen találtuk, és ott találtuk a kocsi mellett Veregit, ki épen a korcsmárostól elvett bankókat olvasta. Ezen vesztünk össze.

– Igaz ez? – kérdé a csendbiztos, Ferko felé fordulva.

– Nem szölok én komiszárius uram semmit, – monda az. – Verjenek itt agyon, aztán megvan.

- Csak hogy muszáj ám szólni Ferko.
- Mit szóljak? Szégyenleném még csak azt mondani is hogy: nem igaz.
- Úgy hát elvállalod?
- El a halált, – de ezt nem.

A csendbiztos eszes ember volt, de az a vallomás is, melyet Maris a pandúrnak tett, meggyőzőé őt arról, hogy Csikós Andris a bűnt Ferkóra akarja kenni, sőt némileg már azt is kezdé gyanítani, hogy a Csikós állításával ellenkezőleg, Ferko jött véletlenül a dologba.

- Vezessétek föl Maris asszonyt, – parancsolá a pandúroknak.

Két pandúr elment, s néhány perez múlva a megkötozött vénasszonynyal tért vissza.

Maris sárga volt, s még jobban összeesve, mint szokott lenni, úgy látszék, hogy őt is nagyon megviselte az éjszakázás. Rozsdás fogai fölött most is ott ült a rendes vigyorgás, és beesett pislogó szemei, mint máskor, most is lépettek voltak a mézgától.

Dani elfordult, és félrehúzta száját, a csendbiztos pedig, aki azt látta, mosolygott.

– Vezessétek közelebb, – parancsolá a pandúroknak, – Maris asszony jó asszony, és szépen el fog beszélni mindent.

- Hü hü hü! – Nevetett markába az öreg.

- No hát mondd csak vén Maris, mikor voltál utoljára a Teremtő Mihály tanyáján?

A kérdett szétnézett, egy gyűlöletes tekintetet vetett Bálintra, aztán elvigyorogta magát, és markába fűjt:

- Hü hü hü! – Régen volt az, komiszáros uram, régen!

- De ha még oly régen volt is, mikor volt?

– Valamikor a forradalom alatt, komiszáros uram. mikor sok becsületes ember a betyár életet élte.

- És azóta nem voltál ott, Maris asszony?

- Miért mondanám, hogy voltam, komiszáros uram, – miért akarnék hazudni?

Most megnyílt az ajtó, és a kiküldött két pandúr a szobába vezette Teremtő Mártont.

Maris hátrább lépett, de úgy tett, mintha nem is ismerné ez embert.

– Teremtő Márton, – szólta a csendbiztos, mielőtt az érkezett, ki különben is nagyon meg volt ijedve, – gondolkozhatott volna; – mondd csak, mikor volt nálad Maris asszony utoljára.

- Úgy gondolom, hogy a múlt héten, – felelé az reszkető hangon.

- Mikor voltál ott utoljára Maris asszony?

- Valamikor a forradalom alatt, – felelé az.

– Mondd csak Teremtő Márton: mikor Maris asszony utolszor nálad volt, beszélt-e akkor Csikós Andrisokkal?

- Igen is beszélt, komiszáros uram.

– Jól van. Vezessétek ki, – parancsolá a biztos a pandúroknak. – És most lépj elő Dani, aztán beszéld el, amit neked ez éjjel Maris asszony mondott.

Dani előlépett, a vénasszony pedig összeszorította öklét és nedves fogaival összeharapta ajkát.

Dani szóról szóra elbeszélte mindent.

- És most nézzétek meg, nála van-e a száz forint?

Egy pandúr a vén asszony mellé lépett, sovány melle fölé nyúlt, és elővette a 100 forintot. A banya markába fűjt, és vigyorgott:

- Hü hü hü! –Rendesen ezt szokta tenni, mikor valami nem közönséges történt vele.

- Most vezessétek elé Teremtőt. Teremtőt elévezették.

– Beszéld el te Teremtő Márton, mit mondott Maris asszony Csikós Andriséknak, a bogdácsi árendás felől?

A Teremtő vallomása szóról szóra megegyezett a Daniéval.

- És mit szólsz éhez Maris asszony?

- Azt, hogy összebeszéltek ellenem. El akarnak veszteni. – Hü hü hü.

A nagy-ürüsi kisbíró jelenté most, hogy a megrendelt szekerek megérkeztek.
– A sebesülteket külön szekerekre kell rakni, – parancsolá a komiszárius.
Dani te velem jössz, és még valaki, Maris asszonyt is a mi kocsinkra kell ültetni.

XXIX. A vallatás.

A csendbiztos szekere nem sokára előállt, melyre aztán Maris asszony csakugyan föl is pakoltatott. Arra a szekérre ült aztán Dani is, és még egy pandúr.

Mielőtt elindultak volna, – mert a csendbiztos még nem volt a kocsin, – alkalma nyílt Daninak, hogy az éjjeli kínszenvedések fejében, a mamit egy kissé megtréfálhassa.

– Ejnye Maris néném, – szólt a vénasszony mellé ereszkedve, – de haragosan néz rám, mintha nagyapját öltem volna meg. Pedig hát voltunk már mi jó barátok is. Mit? – Maris néném, eszem a szentjét.

A vénasszony összeszorítá sápadt ajkait, s most már tudva, hogy a legény őt bolonddá tartván, eszén túljárt, kimondhatlan gyűlöleteit érzett elfajult szívében. A fiatal fa kiforjra a sértést, de az öregnek már nincs annyi életereje, hanem folyton érzi. Más vénség talán szégyelte volna magát, de Maris asszonyról ilyesmit már nem tehetünk föl, s ha fáj neki valami, az fáj: hogy túljártak ravaszságán. „De annak is a bor volt oka. Legyen átkozott!” – gondolható magában. Csakhogy mindig saját kárán tanul az ember, s a banyát az boszanthatá legjobban, hogy: alig ha lesz ideje e tanulásának hasznát vehetni. Miért nem jött hamarabb.

– De talán csak nem haragszik kelmed Maris néni? – kérdé a mami arcját megcsippentve a pandúr. – Hiszen elég jó órát töltöttünk már mi együtt Maris néném. Mit?

Az asszony szeretett volna markába fájni, de kezén vas volt. ^Nem tehetett tehát egyebet mint azt, hogy t. i. sápadt szájaszélét összefogta, és nem szólt semmit.

A csendbiztos végre megtette az intézkedéseket, és a kocsihoz lépett. Aztán felült. Kardját, fegyverét elhelyezte maga mellett s parancsolá a kocsisnak, hogy indítsa meg a lovakat. Jó négy zömök alföldi csikó volt a szekérbe fogva, s mert heverték is voltak, játszva iramlottak tovább. Az út fagyos volt és rögös, a szekér nem valami ruganyos, s így a rajtülőket meglehetősen rázásban részesíté. Az öreg asszony, úgy lötyögött ott, szemben a csendbiztossal, mint valami köpülő rúd, melylyel láthatatlan kezek dagasztanak valamit. A biztos alig bírta róla levenni tekintetét, s hihetőleg azon gondolkozhatott hogy: „Még is csak gyerek volt az a talpán, ki ezt a rútságot egy egész éjen át képes volt mulattatni.”

– Hát csak nem vagy közös Csikóssal semmiben úgy-e mami? – kérdé végre, mikor már megunta a hallgatást.

A banya kissé fölemelte fejét, s a kérdőre egy gyűlöletes tekintetet vetett, arcvonásai azonban csak hamar jámborabb kifejezést öltének, s egy pár másodpercig magának dünnögve monda:

– Még se hittem volna, hogy öregségemre ilyesmit akarjanak rámfogni.

– Talán bizony nem is ismered Csikóst, Maris asszony? – kérdé a biztos mintegy kedvét találva, a vénasszony tagadásában.

– Bár ne ismerném az átkozottat, – dünnögé az tompa s majd nem keservet eláruló hangon. – Ismertem már gyerek korában, és akkor is mondtam: hogy az akasztófán fog meghalni. De ha tudtam volna, hogy még bajba kerülök miatta, ott fojtottam volna meg a bölcsőben.

– Hát csak haragszol rá, úgy-e Maris asszony?

– Hanem azért bocsásson meg neki az Isten, – dünnögé a banya, mintha a kérdést nem hallotta volna.

Daninak különösen tetszhetett ez a beszéd, mert gyakran pedergeté bajszát, s egész kedvteltséggel bírálgatá az asszony szépségét.

– Magam se hiszem, hogy te valami roszat cselekedtél volna, – monda a komiszárius, – hiszen fél-lábad már benne van a sírban. Ugyan mért adnád lelkedet az ördögnek ilyenkor?

A banya kissé megdöbbenve monda:

– Igaza van komiszarus uramnak. – Most ajkaihoz emelte megvasalt kezét, és bele röhögött: hü hü hü!

A biztos szavai nagy hatással lehettek reá.

A csikók meglehetősen sebességgel haladtak, s a szekér rövid idő múlva a csikós tó egyik kinyúlásánál kanyarodott be a Bogdácsra vezető útra.

– Megállj! kiáltá most a csendbiztos.

A kocsis megállítá a lovakat, Maris pedig összerázkódott, valami különös előérzet futotta át.

– Kinél van balta? – kérdezé a komiszárius.

– Ott a kocsifarban van egy rozsdás, – felelé a kocsis, – de azzal ugyan már nem sokra lehet menni.

– De csak elfogja talán a vizet?

– Az talán csak elfogja.

– Úgy elfogja a jeget is, mert hiszen az is víz, – monda a biztos. – Hát csak fogd azt a baltát Dani. haladj be jól a jégen, s a hol gondolod hogy meglehetősen mélység van alatta ott vágj egy sír hosszúságú léket.

Maris markába akart fűjni, de nem mert.

Dani leszállt a kocsiról, fogta a baltát, és haladt befelé a csikós tó jegén. Néhány ölnyi távolban megállt, és elkezdé vágni a jeget. Aztán füttyült hozzá egy szép temetési nótát.

A csendbiztos körül nézte a vidéket.

– Én nem látok senkit és semmit. Nézzetek szét, talán van itt jobb szem is az enyémnél. Aztán szóljatok, ha láttok valamit.

Most mindannyian széttekintgettek, még Maris asszony is, bár szeme soha sem volt úgy tele folyva mézgéval, mint most.

– Nos, láttok-e valamit? – kérde a biztos.

– Én látok ott egy kútágast, – felelé a kocsis.

– Hát más valamit nem láttok?

– Én nem látok, – szólt a kocsis ismét.

– Hát te Jóska?

– Én se látok semmit.

– Semmi élőt?

– Nem én, semmi élőt.

– Úgy hát jól van. – És a biztos ismét Marisra veté tekintetét, ki valami vést gyanítva egészen összetöpörödve ült a szekéren. A biztos nézte öt darab ideig, aztán megszólította:

– Hát csak nem vagy közös Csikósakkal úgy-e Maris asszony. Negyvennyolcz óta nem is láttad őket?

– Nem én komiszárius uram, – monda az reszkető hangon. – Ne segítsen innen az Isten, ha nem igazat beszélek.

– Hát Daninak se beszéltél az éjjel semmit Maris asszony?

– Hü hü hü, – dünnögött az öreg, – Mit beszéltem volna, komiszárius uram?

– Azt neked kell tudni Maris asszony. Aztán meg azt is tudnod kell Maris asszony: hogy az egy élő Istenem kívül nem lát most minket senki, ezek az emberek pedig meg vannak esküdtetve, hogy amit ez út alkalmával látnak és hallanak, a sírig nem mondják el senkinek, ott is csak annak a papnak, a kinek nem szabad azt tovább adni.

Maris mellére csüggeszté fejét, és úgy fülelt a biztos szavaira.

– Készen vagyok a lékkel komiszárius uram! – kiáltá Dani a jégről.

– Jól van. Most már jer ide, és vegyétek le Maris asszonyt a kocsiról.

– Engemet? – kiáltá az felemelkedve, s ijedten meresztve szemét a csendbiztosra.

– Épenséggel Maris asszony.

– És miért? Mit akarnak itt velem cselekedni? Hü hü hü!

– Semmit Maris asszony. Mondd el még egyszer szépen, amit az éjjel Daninak beszéltél, akkor nem lesz semmi bajod. Sőt, mert látom hogy fázol, még egy pokróczot is fogok rád teríteni. Hanem először beszélned kell Maris asszony.

A biztos halkán, higgadtan és határozottan ejtette ki a szavakat, melyek minden betűje jégcseppként hullt a banya összeijedt lelkére.

– Erőszakolni akarnak, – dünnögött az végre. – Kínozni akarnak! – Ártatlan vagyok! Mit vallják én magamra, ha ártatlan vagyok! Hü hü hü!

A banya annyira összeesett, hogy alig lehetett összehasonlítani előbbi alakjával, s ránczos homlokát, sovány kezeihez verte.

– Dani! – kiáltta most a biztos tettetett szigorral, – akkor te hazudtál. Maris asszony nem beszélt. Ő legalább azt mondja.

– Jó lesz egy kissé a lék alá tenni komiszárius uram, ott a hűvösön majd csak eszébe jut valami, ha nem minden is.

A biztos gondolkozott, menjen-e tovább a kényszerítéssel? A bizonyítékok azonban ingerelték őt a vallatás tovább folytatására.

– Hát csak vegyétek le a kocsiról Marist, – parancsolá végre, – de vigyázzatok, hogy meg ne üsse magát. Azt akarom, hogy épkézlábbal menjen a mennyországba.

A két pandúr megfogta a Maris két karját.

– Mit akartok velem? – sikoltá az oly ijesztőleg, hogy a két ember majd hogy el nem bocsátotta őt. – Mit akartok velem? – Én nem vallok semmit, olyan ártatlan vagyok, mint a ma született gyermek. Hü hü hü!

De már erre aztán a csendbiztos is elnevette magát.

– Na Maris, ha így tudsz tagadni, akkor aztán csakugyan a lék alá kerülsz. Vegyétek le.

A pandúrok leemelték a kocsiról.

– Vigyétek a lékhez, s mikor azt mondom: három! – akkor vessétek bele. A vízre aztán hintetek nádat, holnap reggelre összefagy a vízzel, és senki se fogja tudni, hogy még Maris asszony is lehetne a jég alatt.

A két pandúr megfogta Marist, és vitte a lék felé.

– Hü hü hü! – dünnögött a vénasszony, aztán sírni kezdett, még pedig énekelve. – Meg akarnak ölni, meg akarnak ölni! Istenem Istenem, mit vétettem én? Hü hü hü!

A két pandúr megállt Marissal a lék mellett.

– Hát csak nem beszéltél Csikósékkal forradalom óta, úgy-e Maris asszony? – kérde a csendbiztos.

A vénasszony nem szólt, hanem rémesen mereszté szemeit a kivágott lékre, s nézte a vizet, mely kristálytisza volt, s majd nem a tó fenekéig lehetett látni.

– Be hideg lehet ott Maris asszony, – monda ingerkedve az egyik pandúr.

– Egy! – kiáltá a csendbiztos.

A pandúrok fölkapták a banyát, és oda tartották a vízfölé.

– Jézus Mária! – sikoltá az, – Jézus Mária!

– Kettő! – kiáltá a csendbiztos.

A pandúrok kissé lejjebb eresztették a mamit, hogy lábahegye már a vízbe ért.

– No mami, ha még egy pillanatig nem szólsz, úgy elbocsátunk, hogy soha se jössz vissza. – monda Dani.

– Kivallok mindent, kivallok mindent; – hörgött az asszony.

– Kivall már mindent, komiszárius uram.

– Na hát akkor tegyétek a jégre, – parancsolá a csendbiztos.

Mikor a banya nem látta maga alatt a vizet, s lábai alatt némi biztos alapot érzett, elkezdte csóválni majd nem mellére csüggesztett fejét, s oly hangon, mely ijedséget, s megátalkodottságot tanúsított, rebegett:

– Mit tudjak mondani! Én szerelmetes Istenem, mit tudjak mondani?
– Jég alá vele! – kiáltá most a biztos színlett indulatossággal, – én nem töltöm itt vele az időt!

A két pandúr megragadta Maris asszonyt ismét.

– Jaj! Kivallok mindent, kivallok mindent!

– Tegyétek hát le még egyszer, de ha nem fogja elmondani amit tud, akkor ne is várjátok parancsomat, hanem dobjátok egyenesen a jég alá. – És most beszélj.

– Jaj komiszárius uram, lelkem komiszárius uram, én nem vagyok az oka semminek!

A két pandúr meg akarta ragadni Maris asszonyt.

– Vallok! – sikoltá az, – hiszen vallok! – Jaj édes fiaim, be nagyon is sietnétek a halálommal. Azt mondom, hogy nem én vagyok az oka semminek, azt mondom édes komiszárius uram. A báró az oka mindennek, a gróf, a ki már régen az ördögnek adta lelkét.

És most Maris asszony hozzá fogott az elbeszéléshez, és amint az éjjel Daninak, úgy most a másik pandúr és a kocsis előtt, elbeszélte szóról szóra mindent. Mire aztán beszédét bevégezte, egy szemrehányó és gyűlöletteljes tekintetet vetett Danira, s alig hallhatóan susogá:

– Hanem ezért meg is boszorkázlak, ne félj!

XXX. A vérdíj másik fele.

Gábor báró izgatottan járt szobájában föl és alá. Homloka hintve volt redőkkel, szemöldökei össze voltak húzva. Az ablak mellett orvosa ült, ki a kert zúzmarás fáira bámult, melyeken fekete varjak károgtak, meg-megtaszítván elröpültökben egy-egy ágat, mely a zúzmaragyöngyöknek egész záporát hinté a földre; a harasztban keresgélő pipiskékre.

– És valóban nincs remény az árendás felgyógyulásához? – kérdé, a nélkül, hogy megállt, vagy az orvosra tekintett volna.

– Amint mondtam, – válaszolá az, – a lép egészen át van szúrva.

– De hiszen a lép nem oly veszedelmes, – jegyzé meg a báró.

– Az az, hogy nem valami nagyon szükséges az emberi szervezethez, – monda az orvos, – de nagyon sok bajnak okozója, és a legérzékenyebb valami. Aztán nagyon könnyen fenésedésbe megy át. – Az árendás valahol a Hortobágy körül támadtatott meg, s míg onnan Nagyürsre vitték, míg Nagyürsről értem jöttek, addig sok idő múlt. A sebbel nem csináltak semmit. Ha mindjárt jéggel rakták volna, még lehetett volna belőle valami, de én már hihetőleg későn érkeztem.

– És mit beszélt? Beszélt valamit önhöz?

– Semmit. Fájdalmi rendkívül nagyok lehetnek.

A báró megcsóválta fejét, aztán megállt, s szóltanul gondolkozott néhány pillanatig.

Most halkán megnyílt az ajtó, s a báró komornyika lépett a szobába.

– A vén Maris van itt, méltóságos úr. Azt mondja, hogy méltóságod nem adott parancsot az ispán úrnak, és az nem akarja neki a fát kiadatni.

A báró megdöbbsent, midőn Maris nevét hallá, de csakhamar összeszedte magát.

– És hol van az a boszorkány? – Kérdé néhány percnyi szünet után, egykedvűséget színlelve.

– Lenn a kertben, gályákat kapar össze.

– Hivassa föl.

A komornyik távozni akart.

– Megálljon csak! – kiáltott utána a báró, – úgy is meg akarom nézni a fácánost. Majd magam megyek le. – Ön pedig orvos, úr, ha úgy tetszik, mulassa itt magát addig.

– De bizony én is megyek, – monda az orvos. – A szekér azóta megérkezett az árendással, s ha nem segíthetek is rajta, kötelességem fájdalmát enyhíteni.

A báró is, az orvos is kalapját vette, és távoztak a szobából.

Ez alatt pedig a csendbiztos, a falu bírása, és két esküdt ember ott kuczorogtak a kert

sövénye mellett az árokban, s Maris asszonynak ki volt adva a parancsolat, hogy a sövénytől nem szabad távoznia, legfeljebb tíz lépésnyire, és hogy hangosan beszéljen a báróval, ki hihetőleg le fog jönni, nehogy a Maris asszony megjelenése a kastélyban feltűnő legyen.

A báró alakja nem sokára fel is tűnt a kastély felől vezető úton. Kezében egy lovagostor volt, s mint rendesen, ha mély gondolatokba volt merülve, az ostorral lovagló csizmáját veregetd haladás közben. Amint Marist megpillantotta, egyenesen felé tartott. Aztán szét nézett, vájjon nincs-e valaki a közelben. – De nem látott senkit.

– Hü hü hü, méltóságos uram, – dünnögé összegörnyedve, és fekete fogát mutogatva a vénasszony.

– Mit akarsz velem te vén boszorka? – Kérdé tőle Gábor báró.

– Boszorka, méltóságos uram, hü hü hü! – Igaz biz-a! Hát csak azért jöttem méltóságos uram csókolom kezét lábát: hogy hát elintéztem a dolgot.

– Micsoda dolgot? – kérdé a gróf összehúзва szemöldökeit, mintha nem tudná, hova czéloz Maris asszony.

– Hát amit rám bízott méltóságos uram, hü hü hü. – Az árendást eltettem láb alól.

A báró ismét szétekintett, aztán közelebb lépett az asszonyhoz, halkán, és tompán mondvá annak:

– Fogd be a szád. Ha meghallom, hogy valakinek ilyesmit mertél kotyogni, megfogatlak, és saját kezemmel vesszözlek agyon. Azt, hogy én neked ilyesmit parancsoltam volna, úgy sem fogja elhinni senki, de azért ha meghallom, hogy valaki arról beszél, agyonvesszözlek, mert ez csak is tőled kerülhetne ki.

– Tőlem? hü hü hü! – Nevetett markába a vénasszony. – A vén Marisra, senki se mondhatja, hogy elszokott járnai a szája, – hü hü hü! Hanem arra kérem méltóságos uramat, kegyeskedjék kifizetni azt a másik százpengőt is, aztán ha kívánja méltóságos uram, soha se lát többé ez életben, hü hü hü!

A báró zsebébe nyúlt, és kivette abból tárczáját. Kezében tartotta azt néhány pillanatig, és szótlanul gondolkozott. Talán el akarta beszéltetni az asszonynyal a történetet, de jobban meggondolva a dolgot, még se tette azt, sőt inkább, hogy az asszony száját betömje, markába nyomta a száz forintot.

– És most lódulj; aztán tartsd, eszedben amit mondtam.

Ekkor előlépett a sövény mellől a csendbiztos, a falubírája, és az esküdt emberek.

A báró elhalványodott, össze fogta szája szélét, mereven állt néhány pillanatig, aztán azon visszataszító nagyúri göggel, mely a legtöbb mágnások tulajdona, a közeledők elébe lépett.

– Ki adott önöknek jogot arra, hogy az én bárói birtokom határát, az én engedelmem nélkül átlépjék.

– A törvény uram, – felelé hidegen a csendbiztos.

– Én nem ismerem azt a törvényt. A magyar fő nemes curiájába a tulajdonos engedelme nélkül egy idegen sem teheti lábát.

– Régen volt az uram, – szólt ismét a csendbiztos.

– Akár régen volt, akár nem régen volt, fölszólítom önöket, hogy azonnal távozzanak! – kiáltá a a báró, s ajkai kékülni kezdtek az indulattól.

– Csendesebben báró úr, – szólt a biztos közelebb lépve a báróhoz. – Hatalmamban állna önt azonnal vásra veretni.....

– Engem! – kiáltá a báró, lovagostorát a biztosra emelve.

A biztos revolverét vonta elő.

– Meg ne üssön a báró, mert lelövöm; – monda szigorhoz szokott tekintetét a báróra szegezve. – Én a törvény végrehajtója vagyok.

A báró dühtől remegve bocsátá le karját.

– Mindent tudok uram, – folytatá hideg és kimért hangon a csendbiztos. – Ez az asszony, – e szavakkal Marisra mutatott, – előttem és három tanú előtt kivallott mindent.

– S ha szabad kérdenem, – szólta a báró reszkető hangon, – mi közöm nekem ez asszonyhoz?

– A bárónak az a köze van éhez az asszonyhoz, hogy a báró neki a napokban száz forintot adott, s néhány perczel ez előtt, és szemeink láttára, ismét száz forintot adott? – Miért adott a báró ez asszonynak kétszáz forintot?

– Mert-nekem úgy tetszett, – válaszolá a báró. A csendbiztos most egy réz sípot vett ki zsebéből és szájához illesztette azt.

– Mit akar ön? – kérde a báró hirtelen, és megragadta a biztos kezét. – Ön talán pandúrokat akar ide sípolni? . . . Ön föl akarja ébreszteni a lakosság figyelmét.

– A báró akar kényszeríteni erre,

A méltóságos úr most ajkaiba harapott, s belátta hogy másképen kell pengetni a húrokat, mert a bűn mocska elföd az emberen minden méltóságot. Lehetett látni, hogy mily lelki küzdelmébe került e meghunyászkodás, de még az oroszlán is megadja magát, ha látja, hogy most már minden erőfeszítése haszontalan.

– Legyen oly szíves, és vezettesse el ez asszonyt, – monda a csendbiztosnak) – aztán tegye meg azt a másik szívességet, és kövessen kastélyomba.

A csendbiztos most felszólítá a bírót és esküdteket, hogy vezessék vissza az asszonyt a helység házához, s most szintén megváltoztatva modorát a báró iránt, követé azt a kastélyba.

– Vége a báró bűnének, – monda a bíró, amint társaival magára hagyatott, – majd kitisztázza az most már magát.

XXXI. Az értekezés.

Amint a báró és a biztos, a kastélyban voltak, s a komornyik felnyitotta volna előttük az ajtót, a báró megragadta a biztos kezét, s azon meleg leereszkedéssel rázta meg azt, melyet neki a szükség parancsolt.

– Bocsásjon meg azon magamviseleteért, melyet önök iránt tanúsítottam. – Annyira meg voltam lépetve, hogy magam sem tudtam mit beszélek. – Üljön le kérem, foglaljon helyet. – E szavak után maga a báró vont el egy széket az asztaltól, megfogta a biztos karját, s a székhöz vezette őt. – Foglaljon helyet.

Lám, mennyire szívesek tudnak lenni a nagy urak is, ha ágy parancsolják a körülmények.

Most a báró izgatottan járt föl s alá a szobában, s azon gondolkozott talán, hogy kezdje beszédét, mivel lehessen a biztost megnyernie? Most szivarszekrényére tekintett, s a biztost azonnal meg is kínálta szivarral, annak pedig jól esett azt tudni, hogy a sors egy méltóságos urat adott körmei közé, de az is lehet, hogy olyas gondolat föltámadt benne: hátha e méltóságos bűnösnek még hasznát is lehetne vermi. „Alkalom tolvajt csinál” – mondja a közmondás, s a biztos kezdé észrevenni az alkalmat.

– Uram – szólta most a báró, megállva és fürkészőleg tekintve az előtte ülő arczára, – azt hiszem, hogy ön nem kívánja senki szerencsétlenségét.

– Miért kívánnám báró úr?

– Na lássa. Ami megtörtént, az megtörtént. Látom, hogy benne vagyok a bajban. Meggondolatlanul cselekedtem. Nem vagyok azonban megrögzött bűnös, és ez elég lecke nekem arra, hogy máskor az ily tettektől óvakodjam. Öntől sok függ, ön sokat segíthet az ügyön, s én ahoz méltólag fogom önt megszolgálni. Gondolkozzék ön, és tegyen szívességet ha tud. Kéz kezét mos. A köszönet s jutalmazás aztán az én dolgom.

A biztos lesütött tekintettel nézett maga elé, és hallgatott, érezte szívében az önzés azon férgét, mely addig míg táplálékot nem nyer, lustán húzza meg magát egy szegletben, de ha nyer, mozogni kezd. Az emberiség nagy része így van ezzel a féreggel, s határozottan csak is azt nevezhetjük becsületes embernek, ki példáját adta már annak, hogy e férget le tudja győzni.

– És lássa, – monda a báró, a biztos mellé vonva egy széket, melyre leült, – és lássa:

egyetlen egy ballépésnek oka ez az egész esemény. – Kérem, itt a szivar, gyújtson rá, – szólt hozzátetőleg, és még bizalmasabb arcot vágva, mi a biztosnak hízelegni kezdett. – Én őszinte akarok lenni önhöz. Miért mondanám hogy nem, – mikor úgy van. – Aztán a báró maga is rá gyújtott és még közelebb húzta székét, ami a biztosnak még jobban hízelgett.

– Ön családos ember úgy-e? – kérde a báró.

– Az vagyok báró úr, – felelé a biztos.

– Vannak gyermekei? – Vannak, báró úr.

– És persze, vagyona is van önnek?

– Nincs bizony méltóságos uram.

– Persze birtoka is van.

– Nincs bizony nekem, méltóságos uram.

– És mennyire mehet az ön fizetése?

A báró látván, hogy a biztos mindinkább alázatos arcot ölt, visszakezdé nyerni méltóságát.

– Nagyon csekély méltóságos báró.

– És miért nem hasznóbérel ön valami szép kis birtokot.

– Miből méltóságos uram, pénz kellene ahhoz.

– Lássá ön, nekem egy igen csinos birtokocskám van, talán ismeri is ön, az úgynevezett „Kis-Hát”?

– Hogy ne ismerném! – kiálta majd nem megdöbbenve a biztos. – A legszebb kertje van ezen az egész vidéken. Sokan csodálkoznak is azon, hogy a méltóságos báró nem ott lakik.

Be könnyen bánik is az az igazsággal, kinek pénze van.

– Tudja, – monda a báró, nagyúriasan vervén le a hamut szívarjáról, – a kert szép, a lakás szép, de a birtok kicsiny, mindössze ötszáz hold. Elhatároztam magamban, hogy hasznóbérbe adom. – Ah de bocsnat! – kiálta mint egy eszmélve, én egészen eltértem a dologtól. – Tehát amint mondtam, én az ön kezei közt vagyok.

Csakhogy nem azt mondta a báró amit gondolt, mert a csendbiztos magatartásáról most már jól láthatta, és tudta, hogy a csendbiztos van az ő körmei közt.

Így vagyunk még a törvénynyel is. Ha Maris valami gazdag grófnő lett volna, őt is aligha tartották volna a lék fölé.

– Bevallom tehát önnek, – folytatá a báró néhány szippantás után.

– Hanem amint látom, az ön szivarja nem jól szelel, kérem vegyen másikat.

– Köszönöm méltóságos uram, majd csak elszívom valahogy.

– Eh! nem érdemes azzal bajlódni uram. – Megálljon csak kérem, majd választok én önnek. – Most a báró nagy figyelmet színlelve keresgélt a szivarok közt, s végre kivett egyet, s azt a csendbiztosnak nyújtá. – Ezt kísértse meg kérem, ez bizonyosan jól fog szelelni.

A biztos nagy óvatossággal gyújtá meg, aztán helyet keresett a gyufának, s hirtelenében nem látva az asztalon álló finom porcellán hamutartót, nem tudta a gyufát hová tenni.

– Ugyan dobja el kérem, – monda a báró, – s egyszer mindenkorra fölszólítom, hogy érezze ön magát otthon. Lássá, így vagyunk mi emberek, – szólt jobb lábát bal lába térdén keresztülfektetve: – Míg nem ismerjük, talán gyűlöljük egymást, s ha megismerjük, megszeretjük. De hány emberrel voltam már én így, kikkel aztán a legjobb barátok lettünk. Egyáltalában, – nálunk azt hiszik, hogy aki gróf, vagy báró, az már nem is ember, és valóban tapasztalnunk kell, hogy a polgárság mintegy gyűlölettel néz ránk. És miért? Mert mi mágnásoknak születtünk. De hát mondja uram: tehetünk mi arról. Tehet arról a papagály, hogy ő papagálynak születik. – Pedig lássa, én megvallom önnek hogy: Csak is akkor érzem magamat jól, ha a középosztály emberei közt lehetek. Itt az ember feszteleníti viselheti magát, és kimondja ami szívéen van, ami nálunk már .nem járja, Ott mindent lehet mondani, csak azt nem, amit az ember érez. – Oh de mondja csak kérem, nem szolgálhatok egy kis absinttel, vagy nem szokott ön inni tokajit?

És mielőtt a biztos szólhatott volna, a báró csengetett, s a belépő komornyiknak megparancsolta, hogy tokajit, s valami harapni való sültet hozasson.

A csendbiztos kezdte jól érezni magát, s arról gondolkozott hogy:

– Mily kedves ember ez a báró, – s e gondolata mellett még ott csillogott a kisháti haszonbér is.

– Hanem mi ismét eltértünk a dologtól – monda szórakozást színelve (Tábor báró, – pedig tulajdonképen azért vagyunk itt, – Most eldobta szintén nem jól szelelő szivarját, és a másikkra gyújtott. – Tehát amint mondám, – szólt szivargyújtásközben, egyet szippantva, aztán egy szótágat ejtve ki, – tehát amint mondom, én nem tagadok semmit. – Megvallom, hogy nekem bizony tetszett a zsidóasszony. De ugyan mondja kérem: melyik férfi az, kinek a szép asszony nem tetszik. Hiszen az nem is férfi, nem de?

– Úgy van, – monda a biztos, lesütvén szemeit a báró fürkészve kérdő tekintete előtt.

– Na lássa ön. – És ezt bizonyosan elfogja ismerni mindenki. Azt is elismeri mindenki, a ki csak. Ismeri Samunét, hogy csinos asszony.

– Az tagadhatatlan, – erősíté a biztos.

– Tehát most már saját érzékiségéhez szólok; mondja meg nekem őszintén: elbocsátana ön egy ilyen alkalmat, mint a milyen ez nekem volt. De őszintén feleljen kérem, – őszintén.

– En bizony nem bocsátanám el, – monda a biztos, a „kis-háti” birtokra gondolva.

– Lássa! – kiáltá élénken a báró, – lássa? – És épen így voltam vele én is. Tudnia kell pedig önnek, hogy az árendás kimondhatlanul féltékeny egy ember, s így azt is képzelheti ön, hogy az ily embereket nagyon szeretjük nem látni.

A báró folytonosan figyelt, vájjon mily hatást tesznek szavai a csendbiztosra?

– És ebből aztán következtethet ön mindent. Az ugyan nem igaz, hogy én annak a boszorkának azt mondtam volna: hogy tegye el ez árendást láb alól, – hanem annyi igaz, hogy egyszer így szóltam hozzá: „Szeretném, ha az árendás nem állna utamban. A boszorka aztán rögtön vállalkozott, hogy ő, így meg úgy elfogja távolítani az embert, és pedig akként, amint nekem kell, hogy ide t. i. vissza nem jön. – Azt azonban elhiheti ön, hogy én e gyalázatos szándékáról mit sem tudtam, s hogy az irtóztató ténynek, csak is ma, és pedig orvosom által jöttem tudomására, s megfagyott ereimben a vér. Hiszen ezek borzasztó dolgok uram, – borzasztók! s hogy én erre az asszonyt föl nem fogadtam, azt becsületemre mondom.

– Azt úgy is tudom méltóságos uram, – válaszolá a csendbiztos, – de hiába, mit tudjon tenni az ember, ha a tanúvallomás egytől egyig idevág?

– De hát nézze csak, – monda a báró különös bizalmas hangon, – nem lehetne valahogy elcsinálni a dolgot? Tudja úgy is azon általános közmondást hogy: „A törvény is az élőnek kedvez.” – Ha már így esett ki, azt jóvá nem tehetjük, de félig meddig emberi kötelesség, embertársunkon segíteni. – Gondolkozzék csak, nincs e még is valami út, mely e bonyadalomból kivezetne?

A csendbiztos rögtön neki adta magát a gondolkozásnak, de épen nem olyan hangulatban volt, hogy valami tervet tudott volna most csinálni. Előtte folytonosan a kis-háti birtok pompás kastélya, és gyönyörű angolkertje lebegett. Már látta magát mint haszonbérlet a fényes szobákban, gyermekeit a kert zöldbársony pázsitján játszadozni, nejét kinn a verandán, amint neki házisapkát hímezett. Látta lovait az istállóban, ökreit a szántóföldön; mindent látott tehát, csak azt az utat nem, mely őt e paradicsomi élethez vezethetné, annyira elvette szemefényét a szokatlan fényesség.

Míg aztán a csendbiztos így gondolkozott saját jó dolgáról, a báró is gondolkozott saját rász dolgáról, ismét föl s alá járva a szobában.

Szótlatlanul telt el néhány perez, míg végre a báró megállt a csendbiztos előtt:

– Nos hát gondolt már ön ki valamit? kérdé attól.

A biztos fölemelte fejét, és a báróra tekintett, de oly kifejezéssel, mint ki nem tudja, hogy a báró miről beszél, s csak most jutott eszébe, hogy neki gondolkoznia is kellett volna

valamiről.

– Még nem jutott eszembe olyasmi, amit tökéletesen jónak találtam volna.

– Tehát én gondoltam már valamit, – monda a báró. – Nem tudom hogy ön mit fog hozzá szólni, miután ön jobban ért az ily dolgokhoz. – Azt gondoltam, – szólt féloldalt az asztalra ülve – hogy jó lenne talán ezt a dolgot úgy elcsinálni, mintha Pista gróf lett volna az, a ki Maris asszonnyal ily szövetséget kötött.

– Pista gróf? – kérde a csendbiztos.

– Ön előtt úgy látszik, hogy ez kissé megfoghatatlan. Mindjárt nyújtok én kulcsot megértéséhez. – Itt csak Maris asszonyt kell megnyernünk azon Ígéret által, hogy ha jól vall, segíteni fogunk baján, sőt segítene ő maga is, ha azt mondaná: „Mindez nem igaz, csupán azért beszélt, mert reám boszús volt valamiért, ezért vagy azért, s hogy akivel neki dolga volt, az nem volt más, mint Pista gróf.

– Igen, – monda a biztos, – ha a bíró és az esküdtek nem látták volna, hogy méltóságod száz forintot adott neki.

– De hát azzal a bíróval és esküdtekkal, nem lehetne valamire menni?

– Azt már nem tudom, – monda a csendbiztos, lesütve tekintetét.

– Aztán nézze, – folytatá Gábor báró, kezét a csendbiztos vállára téve. – Pista gróf valóban olyan ember volt, kiről az ilyesmit föl lehetett tételezni. Hiszen halálát is az okozta.

– Tehát igaz volna az, amit Veregiék és a menyecske beszélnek? – kérde a biztos élénkebben.

– En bizony nem tudom, hogy azok mit beszélnek, hanem annyi igaz, hogy a gróf elvette tőlünk a menyecskét, és kikötötte, hogy öt senki se háborgassa.

Ott ült mellette egész nap, s egyszer csak sikoltozást hullunk: „Segítség! segítség!” – a mely sikoltozás nem jelenthetett egyebet, mint azt, hogy a gróf olyasmit akar elkövetni, mi a menyecskének nem volt akarata. Ekkor ajtónyílást hallottunk. Pár percz múlva lépteket, s azt gondoltuk, hogy a gróf czélt érve most már hozzánk jön. A léptek azonban elhangzottak, és ismét sok idő múlt. Már ekkor kíváncsiakká lettünk, hogy mit csinál oly sokáig, s kettő közülünk ajtajához ment. Az ajtót félig nyitva találta, és benyitott. A gróf ott feküdt vérében, feje majd nem egészen szét volt ütve. Másnap aztán a cselédek beszéltek, hogy ők látták amint valaki bejött a kastélyba, és másodmagával ment ki, de mert azt gondolták, hogy közülünk volt valaki, nem szóltak semmit. En reggel mindjárt önhöz küldtem, de akkor talán úgy adtam elő a dolgot, hogy az a paraszt rablási szándékkal tört be, nem is tudván, hogy felesége itt ápoltatik. – En akkor magam is abban a hitben voltam, de jobban meggondolván a dolgot, és azóta a menyecske vallomását is megtudva, meg vagyok győződve a felől. hogy úgy volt, amint ő beszélt.

– Hiszen ez nagy könnyebbítésére szolgálna a férjnek, – monda a biztos, – de most meg én vagyok méltósággal ellenkező véleményben. Én akkor hittem amit most méltóságod hisz, de azóta más körülmények adták magukat elő. Veregi Ferkót Csikós Andrisékkal fogtam el. Még nem tudom egészen, hogy mily része volt a Samu gazda megöletésében, de hogy nem volt ott imádkozni, annyit még is gondolok.

– Hja, – szólt a báró szivarjai közt keresgélve, – az nem változtat a dolgon. – Annak a parasztnak menekülnie kellett. Bujdosóvá lett, s az önfenntartás ki tudja, hogy mire vitte. Hanem arról meglehet ön győződve, hogy a menyecske igazat vallott. A csendbiztos megcsóválta fejét.

– Egyikből tehát kimenekült volna, ha bele nem. jött volna a másikba. – így szokott az lenni. Néha a legkisebb bűnből származik a legnagyobb.

– Tehát mit szól ön tervemhez? – kérde a báró kíváncsian.

– Hát csak azt méltóságos uram, hogy a bírótól, és esküdtektől függ minden. Maris asszonyhoz nem kell még csak szólni se. Ha bíró és esküdtek azt vallják, amit majd ebben a dologban jónak látunk, akkor aztán beszélhet Maris asszony akármit. Méltóságod azt fogja

mondani, hogy soha de soha, még csak eszeágában sem volt, Maris asszonynyal valaha ilyen dolgokról még csak beszélni is. Keríteni kell aztán két tanát valahonnan, kik azt fogják vallani, hogy ők látták, amint Pista gróf, és az a banya, együtt sokáig beszélgettek; épen úgy meg kell mondani az árendásnének is, hogy mit beszéljen? Neki azt kell vallania, hogy Pista gróf csakugyan járt utána, de ő, hogy tőle megszabaduljon, férjével ijesztgette, – stb. Ily módon aztán lehet, hogy még is megyünk valamire.

XXXII. A statárium.

Néhány nap múlva aztán a vizsgálat befejeztetett, melynek valóban az lett az eredménye, hogy Gábor báró kivágta magát. A bírós is, az esküdtek is az élő mellett fogtak, noha ugyan Samu gazda is élt még, napról napra küzdve a halállal.

Mi azonban a Ferko ügyét illette, az nagyon sehogy sem volt elintézve, miután a bizonyítékoknak nagy hiányai voltak. Csikós Andris makacsán megmaradt azon állítása mellett, hogy mire ők a kocsihoz értek már akkor a bogdácsi árendást vérben fagyban találták. Czoki meghalt, már el is temettek, Bálint pedig nem volt képes beszélni. A kocsis seblázban feküdt, épen úgy nem volt magánál Samu gazda. Ezek vallomásától függött még az ítélet.

Mi a Pista gróf halálát illette, a vizsgálatból tökéletesen kitűnt a Boris vallomásának igazsága, mely történetet nem akarunk ismételni, miután az ismert az olvasó előtt. Ezen bűntény, vagy is inkább önvédelemből, s a pillanatnyi indulatroham, úgy majdnem a körülmények kényszerítése által történt emberölés ténye alól Ferko fölmentetett volna, ha ott nem áll háta megett az a másik, a látszat után szántszándékos gyilkosság.

Ferko már bennt ült a megye börtönében, s most épen nála találjuk feleségét. Bizony szánandó és siralmas helyzete volt e fiatal párnak, kik legnagyobb boldogságuk pillanatában szakasztattak el egymástól, s mintha a sors ellenük esküdött volna, még beljebb és beljebb mentek a szerencsétlenségbe.

És hánynyal történik ez így az életben? Hány ártatlan szenved akkor, midőn a valódi bűnösök könnyű szerezettel kibújnak a büntetés alul. Gábor báró, ki csakugyan megérdemelte volna azt, szépen kihúzta magát, míg ezek itt szenvedtek ártatlanul.

Ott ült a két fiatal, a börtön sötét falai közt, melyeken az alkonyuló téli napnak egypár sugara játszott még, tudatlanul, mint anyja halálos ágya mellett a gyermek, nem is sejtítvén, hogy mi történik körülte.

Boris már kisírta rítta magát, s most már ott ült kiszáradt szemekkel, égő fájdalommal. A várnagy megengedte, hogy egy óráig ott lehessen uránál. Ferko is ott ült lecsüggesztett fejjel, karját felesége vállai körül fonva, és a börtön nedves földjére meredve tekintetével.

– Mi lesz ebből, mi lesz ebből! – sóhajtá az asszony reszkető hangon, – mi lesz ebből? Mit akar velünk a mindenható Isten, hogy ártatlanul így büntet, s hogy a miért jutalmat kellene érdemelnie, azért büntetésben részesítik! En uram, én Istenem!

– Hát bizony az lesz ebből Boris, – szólt Ferko halkan s elkeresedetten, – az lesz ebből: hogy ha az árendás meghal, és nem világosodik ki ártatlanságom, hát mert ott a színhelyen értek, – amint a komiszárus mondja, – hát elítélnek vagy húsz esztendőre.

– Szerelmes Istenem! – kiáltá az asszony, összekulcsolva kezét, – meghalnék, én tudom hogy meghalnék mindjárt!

– Dehogy hálnál Borisom, dehogy hálnál. Arra pedig ellehetsz készülve. Hátha statárium volna, akkor meg felakasztanának.

– Jézus Mária! – kiáltá még e gondolattól is elhalványodva az asszony.

Ekkor csörömpölés hallatszott az ajtó zárjában, mire az ajtó meg is nyílt, s kezében valami nyomtatványt tartva, igen-igen bölcs, és fontoskodó arczzal a börtön ész lépett a félig már is kétségbeesettek közé.

Ferko föltekintett, de nem mozdult meg, Boris azonban ijedten kérdé:

– Talán elmúlt már az egy óra, tömlöcztartó uram?

– Mikor jöttél be? – kérde a tömlöcztartó.

– Négy órakor tömlöcztartó uram, – felelé Boris remegve, hogy férjét már el kell hagynia.

A börtönész, egy nagy bajszú mogorva ember, kivette zsebéből nagy gömbölyű ezüst óráját, és reávetette hivatalos tekintetét:

– Még csak fél ötre, – monda ünnepélyes hangon.

Boris fölsóhajtott.

– Hála Istennek! Tehát még itt maradhatok egy kissé.

– Mit hála Istennek, – monda kíméletlenül a börtönész, ki hosszabb szolgálati ideje alatt megtanulta, hogy kell a szíveket összetörni, aztán hogy kell az összetört szívekből hasznot húzni. – Nincs idő a hálálkodásra. Azt jöttem kérdezni hogy: körülbelül hány nappal ezelőtt történt az a verekedés a Hortobágyon?

Boris elsápadt, valami kínos, ijesztő előérzet szállta meg.

– Hány nappal ezelőtt? tömlöcztartó uram, – monda reszketve, – talán három nappal ezelőtt.

Ferko nem szólt semmit, szemei mozdulatlanul meredtek a börtön nedves földjére.

A börtönész most szemei elébe emelve, szétnyitotta a nyomtatványt, és baljóslatú tekintetét végig horda a sorokon.

– Három nappal ezelőtt? – kérde.

– Olyan formán, tömlöcztartó uram, – rebege az asszony, minden izében reszketve.

– Hm, – dörmögé a börtönész. – Akkor nagy baj van.

Boris fokról fokra halványabb lett

– Ez a rendelet már egy héttel hamarabb bocsátatott ki, – monda, még mindig a nyomtatványt nézve az előbbi.

– Micsoda rendelet? – kérde férje vállára támaszkodva, s ijedt tekintetét a börtönészre meresztve, az asszony.

– A statárium, – válaszolá a börtönész, és hangja kísérteti zúgással enyészett el a falak közt.

Boris fölsikoltott volna, de nem tudott, megfagyott a szó elkékült ajka fölött. Szemei folyton ama rémséges nyomtatványra voltak függesztve, sápadtsága kéklő fehérségbe ment át mindinkább erősebben és erősebben támaszkodott férje vállára, végre forogni kezdettek előtte a falak, szívében egy szúrást érzett, és összeroskadt.

Ferko odatérdelt mellé, és ajkaira szorítá ajkát.

– Halj meg kedves lelkem, feleségem, – susogá a kínos fájdalomtól elszorult hangon. – Halj meg édes egyetlenem, ne ébredj föl többé, rettentő keserves életre. Most megindultak könnyei, s feleségére borulva, zokogni kezdett mint a gyermek.

– Haljunk hát meg édes Borcsám, haljunk meg! Ezalatt a börtönész kiment, s néhány percz múlva két hajdúval tért vissza.

– Fogják föl ezt az asszonyt, – monda, – le kell vinni az ispotályba. Még baj érhetne, ha itt halna meg.

A két hajdú, hogy a parancsot teljesítse, gépiesen ment, egyik az alélt fejéhez, másik a lábához, a börtönész pedig megfogta a zokogó férj karját, és húzni kezdé őt hátra felé.

Ferko ekkor fölemelé fejét, zavaros szemeivel, melyek tépett lelkének felhőiben úsztak, a börtönész szemeibe tekintett, oly valami kétségbeesett határozottsággal, hogy az elbocsátotta őt.

– Mit akarnak velem, – kérde a fájdalomtól remegő hangon.

– Mit? – hát az asszonyt csak nem hagyhatjuk itt meghalni, – válaszolá némi zavarral a tömlöcztartó.

– Hát mit akarnak? – kiáltá most, mint oroszán, félig fölemelkedve a rab, hogy izmai reszkettek, s arcának minden vonásából a végső keseredettség tekintett ki.

– Hát az asszonyt visszük el, – válaszolá a kérdett, mi alatt hatalmának tudata fölébredt.

Ferkónak csak lábai voltak megvasalva, de kezei nem. Fölgyűrte tehát lobogós inge ujját, és fölemelkedett térdeiről.

– Az én feleségemet akarják elvinni? – kérdé alig hallhatóan. – Százan se! – nyögé most kimagyarázhatlan keserőséggel.

A börtönész és a hajdúk mereven álltak. Az ablakon beható világosság épen Ferkóra hullt, s megvilágítá daliás alakját.

Úgy is meghalok, – rebegé fogai közt, – én nem kímélem most már életemet, hanem akinek kedves az, az menjen innen.

Szavai most már oly tompán és rémesen hangzottak, tekintete oly ijesztő, állása oly fenyegető kifejezést nyert, hogy a börtönész, bár hárman voltak, jónak látta a távozást, hogy majd több erővel térjenek vissza»

És amint ezek kivonultak, amint az ajtó bezáródott, Ferko még ott állt néhány pillanatig, halvány, eszméletlen felesége fölött, de állva nem bírva többé a fájdalmat, térdre roskadt, s karját mindenségének vállalai körül fonva, reá borult.

És valóban, az ember kebléből mintegy átok ébred a sors iránt, hogy miért kínozá ezt az egymást oly forrón szerető fiatal párt büntelenül, ártatlanul!

XXXIII. A végrendelet.

Samu gazda kissé könnyebben érzé magát. A halálnak az a tulajdonsága van, hogy mintegy kecségtetvén a haldoklót a sírontúli jobb dologgal, kéjt éreztet vele akkor, mikor magához öleli.

Samu gazda már napok óta feküdt, és pedig eszméletlenül. Beszélt mindenfélét össze vissza, Gábor báróról, feleségéről, Ferkóról, vallatásról, de persze, mindez nem tudatott be, mert hiszen eszméletlenül beszélt. Hanem az mégis valami különös volt, hogy feleségét, még eszméletlenül sem tűrte meg a szobában, melyben feküdt. Amint meglátta, amint észrevette azt, azonnal ijedten mereszté szét szeméit, gyűlölettel teljes tekinteteket vetett reá, s „gyilkos” – felkiáltásokat hangoztatott. Ezek azonban, mint amazok, szintén nem vétettek figyelembe, mert hiszen Samu gazda félrebeszélt. Hanem az orvos még is azt a tanácsot adta Sári asszonynak: hogy a betegtől távol tartsa magát, mert ha gyakran jár a szobába, annak is, magának is sokat árthat. Az asszony pedig szívesen hallgatott az orvos tanácsára, miután úgy sem szívesen járogatott a beteghez.

Egyszer azonban, egy reggel, az orvos Samu gazdát gyengén, halálsápadtan bár, de egészen eszméletlen találta. A láz majd nem egészen elmúlt, mert az életerő már ki volt fogyva. A láz megszűnván, a vértolulás megszűnt, az agy mentt lett a forró feszültségtől, s a szemek kezdek fölismerni a tárgyakat, melyeket láttak. Az orvos, mint máskor, lépett a szobába, s a beteg üterét megtapintva, megdöbbenve nézett arra.

– Hiszen a láz végkép elmúlt, de most azonban elfojtá hangját, mert tekintete, a beteg tiszta és értelmes tekintetével találkozott. – Hogy érzi magát? – kérdé önkénytelenül.

– Jól, – válaszolá az eléggé érthetően. – Régen fekszem már?

– Dehogy, válaszolá az orvos némi zavarral, – miután a felelettel nem volt elkészülve.

– Már régen fekhetem, folytatá a beteg, – miután roppant gyenge vagyok. Minden-erőm elfogyott. Különbem emlékszem mindenre, s érzem, hogy meg fogok halni. Kérem önt orvos úr, hívassa ide az ügyvédet, s még néhány tanút. Végrendeletet akarok csinálni.

Az orvost ismét megdöbbsenté e sebes kijózanodás, de aztán csakhamar meggondolta, hogy így szokott az lenni azoknál, kik hosszabban szenvednek. A kín kifárad, és békében hagyja meghalni a már megkínzottat. Orvosi kötelessége parancsolta tehát, hogy a beteg kívánságának eleget tegyen, bár kötelessége parancsolta azt is, hogy a vigasztalás balzsamát vegye elő.

– Ugyan Samu gazda, mit gondol, – monda, ismét megtapintva a beteg üterét. Hiszen ön egészséges ember lesz, mint a makk. Nem vagyok ugyan az ellen, hogy végrendeletet írjon,

mert hiszen a legegészségesebb ember is meghalhat, s az soh sem árt, ha dolgai rendben vannak, hanem annyit mondhatok önnek, hogy a halál-gondolattal hagyjon föl. Hiszen most már semmi baja.

A beteg lágyan, s a vigasztalásért mint egy köszönetképen, szorította meg az orvos kezét, aztán halkán monda:

– Érzem én orvos úr, hogy meghalok. Semmi erőm, még fejemet is alig bírom mozdítani. Sebeim pedig nagyok, s ha az életerő kifogyott, mi fogná azt begyógyítani. Aztán innen a szúrástól, föl a szív felé égést érzek, s nagyon jól tudom, hogy amint az az égés szívemig ér, megszűntem élni.

Az orvos mély megilletődéssel hallgatá a beteg szavait, mert tudta, hogy annak igaza van, s hogy saját ösztöne magyarázza meg, a halál közel létét. A vigasztalással azonban nem volt szabad felhagynia.

– Sokkal többet képzel ön a valónál, Samu gazda, – monda, visszaszorítva annak kezét, – de hogy kívánságának eleget tegyek, meg fogja engedni, hogy kissé távozzam, s addig majd nejét.....

– Nem! – kiáltá a beteg félig majd nem fölemelkedve, s kipirulva, miután vérenek utolsó maradványa is arczába szökött. – Nem. Parancsolja be kérem valamelyik cselédemet, s küldje az ügyvéd és a tanúk után. Az asszony csak maradjon kívül.

Bár mennyire visszatetsző volt is e nyilatkozat, az orvos ennek is engedelmeskedett, s mikor az intézkedéseket megtette, a beteg ágyához tért vissza.

– Orvos úr, – monda most az halkán, – ne kívánjon engemet vigasztalni, mert én jól tudom, hogy minden késő. Én meghalok, mielőtt azonban meghalnék, egy kérdést kell önhöz intéznem. – Mi történt azon emberekkel, kik.....itt elhallgatott pár pillanatig, hosszú lélekzetet vőn, s csak azután folytatta: – a kik haláloznak okozói voltak.

– És tudja ön, hogy kik voltak azok? – kérdé az orvos figyelemmel.

A beteg arcvonásai megrándultak, aztán fájdalmasan nyögé:

– Mindent tudok. A nagyürüsi csárdában még magamnál voltam midőn a csendbiztos Csikós Andrist és Veregit, – szegényt, – kérdőre vonta. Csak egy deszkafal volt köztem s azok közt. Mindent hallottam. Hallottam azt is, amit a pandúr, mint a vén Maris vallomását, a csendbiztosnak elmondott. – A beteg arcvonásai itt ismét nagy lelki fájdalmat árultak el. Szóval mindent tudok. És mindenek előtt mondja el orvos úr, hogy mi történt azzal a szegény Veregivel.

– Az is el van csukva mint a többi, – monda az orvos.

– És kik azok a többiek?

– Csikós Andris, és valami Bálint nevű, – ki különben szintén halálán van. Egy közülök, bizonyos Czoki Misu nevezetű még a színhelyen halva találtatott, s már el is temettetett.

– Hát kocsisom hogy van?

– Még mindig seblázban.

– Jobban lesz?

– Nekem reményem van hozzá.

– Szegény ember, – sóhajtá a beteg, és néhány pillanatig hallgatott. – Aztán halkán monda: – Veregi pedig ártatlan.

Most megnyílt az ajtó, s azon belépett az ügyvéd és két esküdt ember. Sárinak is nagy érdekében állt volna, a végrendelet készítésénél jelen lennie, be is akart jönni, de a mint a beteg meglátta, kezét visszataszítólag nyújtá ki, s rémesen kiáltá:

– Maradj kívül!

Az asszony visszahúzódott, s a másik szobában hangosan kezdett zokogni.

– Távolítsák el azt az asszonyt, – monda mintegy esdeklőleg Samu gazda.

Az egyik esküdt ember, ki a dologba bele volt avatva, kissé elhalványodott, s nyugtalanul érzé magát.

– Végrendeletemet akarom megírtni, – kezdé a beteg rövid szünet után, s némileg csillapútabban, – de előbbi izgatottsága, s erőfeszítése annyira kimeríték, hogy hangja néhány pillanatra elállt, s arcza sárgás halványnyá lön.

Az orvos ágya mellé lépett, és megtapintá üterét.

– Még élek, – monda halkan a beteg és magamnál vagyok, de mert érzem, hogy nem sokára végem lesz, röviden mondom el véghatározatomat. – Veregi Ferko ártatlan. Ő mentett meg, s neki köszönhetem, hogy eddig is éltem. Ő már akkor érkezett a színhelyre, midőn Csikós Andris, lábamon, karomon, s oldalamon, mert több pénzt nem tudtam neki adni, mint amennyi nálam volt, mély szúrást ejtett. – S már kínozni, talán nyúzni akartak, midőn Veregi köztük termett, s Csikós két társát leütötte. Aztán Csikóssal külekedett, de ekkor jött a csendbiztos, és véget vetett mindennek.

A beteg itt kimerülve hallgatott el, s körül hordozá merev, üvegesedő tekintetét.

– Veregi Ferko ártatlan, – susogá néhány másodperc múlva alig hallható hangon. – Az egész Veregi család becsületes emberekből áll, én ismerem minden tagját. – Szegény fiú, – folytatá akadozott lélekzettel, – szerencsétlen, nagyon szerencsétlen. Ez a grófi kastély.....Most hirtelen elhallgatott, s szemei mintegy kidülledtek üregeikből, legyen átkozott!

E szavak után sokáig hallgatott, és behunyta szemeit. Az orvos megfogá kezét, s üterét tapintva, az orvosok azon sajátságos tekintetével nézett a körulte állókra, mely tekintet ennyit szokott mondani: „Mindjárt!” S valóban, mintha e gondolatot viszhangozták volna a Samu szavai is.

– Mindjárt végem lesz, – monda halkan.

– Eh dehogy lesz Samu gazda. Csak épen gyengeséget érez. Szedje össze magát, hiszen azért hívatta ide e becsületes embereket, hogy végrendeletet csináljon.

– Úgy van, – susogá az rövid szünet múlva, – Úgy van.

– Tehát jelentse ki végakarátát, s aztán jó lesz ha kissé aludni fog, mert a sok beszéd kimerítette.

Az ügyvéd leült, és tollat fogott kezébe.

– Nem szükséges, – monda a haldokló, – végrendeletem igen rövid. – Nőm hozománya tíz ezer forint. – Házassági szerződésünk folytán ugyananyit tartozom én adni neki.....A többit.....a többit ... mindenemet annak hagyom, a ki a végkínzástól megmentett.

Mindnyájan bámulva álltak a haldokló körül, ki .már alig lélekzett.

– És ki legyen az? – kérdé az orvos.

– Veregi Ferencz, – monda a beteg, minden erejét összeszedve.

A tanuk azt hitték nem hallanak jól.

– Kicsoda? – kérdé az orvos másodszor.

– Hadd ülök föl. Kérem segítsenek! – rebegé a beteg.

Ketten az ágyhoz léptek, s ülő helyzetbe segíték őt.

– Kérek tintát, papirost!

A kért tárgyakat egy tálczán elébe tették.

A beteg most reszkető jobbába vette a tollat, tintába mártá, s nagy akumbákum betűkkel e szavakat írta le: „Végakaratom, hogy mindenem a Veregi Ferkóé legyen”. Most kiejté kezéből a tollat, feje hátrahanyatlott, és Samu gazda nem volt többé.

A tanúk pillanatig ámultan álltak, s arczuk vissza-tükrözé azon kételyt, mintha nem hinnék amit láttak és hallottak, pedig ott feketlettek előttük a nagy ákom bakom betűk, még nedvesen.

Az orvos a kimúlt üterét tapintá.

– Legkevesebb nyolczvanezer forint! – kiáltá most álmélkodva az ügyvéd.

– Meghalt – monda az orvos.

XXXIV. Az ügyvéd.

Mi pedig visszavezetjük olvasóinkat, az oly kétségbeejtő helyzetben hagyott fiatal párhoz.

Ferko még mindig ott térdelt eszméletet veszített mindensége mellett, és csókjaival igyekezett azt föléleszteni. Szíve úgy tele volt keserúséggel, hogy majd szétrepesztette azt. Nem tudta, sírjon-e, zokogjon-e, vagy megölje ott magát feleségével együtt, úgy is, mit hozhat ez élet számukra mást, mint boldogtalanságot!

Így van azzal a gyarló ember, ki a jövő ködébe, még csak egy hülyelyknyire sem képes tekinteni. A jelen után bírálja egész életét. Ha boldog, azt hiszi, hogy mindig így lesz már az, és nem tud a rosra még csak gondolni sem, mi ha aztán bekövetkezett, akkor meg kétségbe van esve, s azt nem hiszi, hogy boldogság is van még ezen a világon. Pedig hát a kerék fordul, bol le, hol föl.

– Édesem, édes feleségem! – kiáltá Ferko haját tépve, – mit tevő legyek? Az úr Isten elfordítá arcát tőlünk, és a rossz lélek kezében hagyott. Itt szenvedünk büntetlenül!

Most fölemelte fejét, és széttekintett zavaros szemeivel. Ha egy kést látott volna azon pillanatban, talán áthasította volna vele fájó szívét.

– Ferko, – szólalt most meg egy lágyan susogó hang. – Itt vagy-e Ferko?

A rab összerázkódott és feleségére tekintett, ki reá nézett bágyadt fényű szemeivel, aztán kezét nyujtá felé:

– Ferkóm, lelkem!

– Boriskám! – kiáltá ez elragadtatással, ismét felesége mellé térdelve; s arczára már is visszatért a helyét változtató boldogság kifejezése.

– Ferkóm, lelkem.....Ne féljünk! – susogá halkán az asszony.– En a szűz Máriát láttam, ki reám mosolygott, s azt monda hogy: ő az, ki az ártatlanok fölött örökös. – És most felemelé fejét, aztán oda hajtá, mellette térdelő kedvesének keblére.

És oh, mily boldognak érzé az magát már e pillanatban is. Azt hívé, hogy a börtön sötét falai jóbarátok ölelő karjaivá változtak, s azok tartják szívén kedvesét, s hogy a sötétes homály a kegyelet lehelletéből szőtt lepel, mely bevonja őket életet melegítő szálaival.

Tehát van boldogság még a börtönben is. Ember ne essél kétségbe soha!

És míg így ölelte feleségét, míg az nehéz fejét az ő szeretve dobogó szíve fölött pihenteté, a kulcs ismét megzördült a börtön-ajtó nehéz zárjában.

Ferko, mint édes nyugalomban háborgatott oroszlán, emelte föl fejét, arcizmai egyszerre megdagadtak, s a párját védő vad halálra kész elhatározottságával várta a börtönajtó megnyílását. Borist pedig reszketés foga el, s karjait görcsösen kulcsolva a Ferko válla körül, rebegé:

– Én nem válok el tőled többé!

– En sem! – susogá vissza a férj, s magához ölelé kedvesét.

Az összeforrásnak azon pillanata volt ez, mely után az összeforrt tárgy inkább törik, de nem választható el egymástól.

„Jöjjön tehát a minék jönni kell” – gondolták mind a ketten, s még szorosabban ölelték egymást.

A börtön kulcsa pedig, háromszor egymásután, tompa csettenéssel fordult meg a zárban.

Az az állás, melyet most Ferko foglalt, azt jelenté: „örizkedjete az oroszlán kalitjába betörni”.

És az ajtó lassan nyílt meg, mintha a kívül állók megérezték volna e jelszót.

Ferko szemeit az ajtó nyilasára szegezve, összeszorított ököllel állt, míg másik karjával feleségét ölelte magához. Mindkettő szíve azt dobogta: „Haljunk meg együtt.”

Az ajtó végre föltárúit, s a fiatal pár nagy bámulatára ott állt a megyei főügyész, a tömlöcztartó, és – senki más. Míg a rab, és neje meglepetve állt, és bámult, az alatt az ügyész, ünnepélyes komoly arczczal lépett a börtönbe.

– Veregi Ferencz, – szólalt halk és kimért hangon, – oly esemény történt, mely helyzetet

egészen megváltoztatja.

Boris arcza még halványabb lett, mint talán azelőtt volt, s szemei rémulést jelezve meredtek az államügyész mozdulatlan arcvonásaira. Ferko azonban meg se moczczant, sem színe, sem tekintete nem változott.

– Tudom, – szólt bátor és elhatározott hangkiejtéssel, s aztán fejét kissé lecsüggesztve, mélyebb hangon ismétlé: – tudom.

A főügyész most magasabbra emelé fejét, s kíváncsian függeszté tekintetét a rab arczára:

– És honnan tudod? – kérdé rövid szünet múlva. Ferko, daczára azon bánásmódnak, melyben a börtönész által részesítettett, pór létére bár, de sokkal nemesebb szívvel bírt, mintsem hogy a börtönészt elárulni akarta volna.

– Honnan, honnan nem, főfiskális uram, csakhogy tudom. – Most fősóhajtott, s fájdalmának egész kifejezésével tekintve nejjére, hogy szemsugáraiak összecsókolóztak, – monda: – Jobb is lesz az úgy. Miért kínoznának hús esztendeig, – ártatlanul.

– Úgy látszik, – szólt most a főügyész, kissé vidor abban tekintve vádlottjára, miután már egész kedve elmenő félben vala, hogy t. i. más valaki előzte meg a hírrel, – a miért is igen keserűen tekintgetett a börtönészre, – s hogy most már neki e készséges jó akaratáért nem lesz annyi haszna, mint a mennyire számolt vala. Észrevévén azonban, hogy Ferko egészen más úton jár, mint a melyre őt vezetni akarja, ismét vissza nyerte egész kedvét, de nehogy elárulja azt, igyekezett megtartani komoly méltóságát, mely pedig szegény Borisnak annyi rémséges pillanatába került. Az emberiség nagy része azonban úgy van teremtvé, hogy még a más fájdalmából is hasznot szeretne húzni.

– Tehát a halálra gondolsz, – monda az ügyész rövid szünet múlva.

– Mire gondolnék, válaszolá Ferko, hiszen ki van hirdetve a statárium.

Az ügyész lesütötte fejét és gondolkozott, gondolkozott pedig a felett: Vájjon kirukkoljon-e egyenesen azzal, ami valósággal történt vala, vagy csak módjával közelítsen a dologhoz. Azt határozta tehát, hogy csak módjával, mert úgy jobban kifejezhetvén részvétét, nagyobb hálára tarthat számot.

– És azt is tudod, hogy Samu gazda meghalt? – kérdé tompa hangon.

– Szent Isten! – sikoltá Boris, és minden ízében reszketni kezdett,

Hiszen ha Samu meghalt, ki fogja bebizonyítani a Ferko ártatlanságát.

– Boriskám, – susogá a férj, neje homlokát megcsókolva. – Hát mitől félsz? A halálnál nagyobb büntetés már úgy sem érhet.

– Samu gazda meghalt, – ismétlé az ügyész még egyszer, – de mielőtt meghalt volna

– Főfiskális uram! – rebegé az asszony magánkívül: – Úgy-e azt mondta, hogy az én Ferkóm ártatlan?

– Majd rájövünk arra is, – válaszolá az ügyész ünnepélyesen. – Tehát mielőtt meghalt volna, magához hívatá ügyvédét, és még két esküdt embert.

Ah, hogy remegett most a szegény asszony, s a nyugtalanság Ferkón is észrevehetővé lön.

– És pedig azért hívatá magához, – monda az ügyész nyomatékkal, – hogy végrendeletet csináljon.

– És....kiáltá Boris, a várakozó kétségbeesés

hangján, hanem az ügyvéd intett neki, hogy csak hallgasson. Azt hitte talán, hogy azok is az ő helyzetében vannak, tudván már előre mindent, és viseltetvén épen oly közönyösséggel saját sorsuk iránt, mint a minővel viseltetett ő, az övék iránt, de nem a magáé iránt, mert bár nem fenyegette semmi veszély, a nagyobb nyereségre számítva, kész volt azokat, a kétségbeesés örvényével minél tovább küzdetni.

– Amint mondám, – folytatá csendesen és halkán, – azért hívatá magához az ügyvédet és az esküdtet, hogy végrendeletet csináljon.

– És Ferkoról nem szólt egy szót sem? – kérdé esedezve, könyörögve az asszony, míg a férj kínos várakozással tekintett maga elé.

Az ügyvéd ismét gondolkozott, vajjon a legczélszerűebben, hogy folytassa beszédjét? És mily iszonyú kínzás volt ez!

– Azért jöttem pedig föl, – monda hosszas gondolkozás után, – azért hogy ezt nektek tudomásul adjam, azért jöttem föl személyesen. Azért jöttem föl, – folytatá emeltebb hangon, – hogy részese lehessen a ti boldogságaitoknak, hogy osztozhassam a ti örömeitekben

– Samu gazda ártatlannak monda férjemet? – sikoltá Boris kérdőleg, majd nem az ügyvéd lábaihoz omolva.

– Nem, – válaszolá amaz, – nem úgy volt. – Samu árendás, nem csak hogy ártatlannak monda Ferkót, hanem egyenesen ki is jelentette, hogy Ferko mentette őt meg a további kínzástól, – és.....Itt ünnepélyesen ismét elhallgatott néhány pillanatra . . .

– És? – kérdé reszketve, remegve az asszony.

– És, hála fejében, tanuk előtt, kijelentve, és leírva, Ferkónak hagyta mindenét.

Nem csak halál után, mint az írás mondja, de ez életben is vannak purgatoriumok, melyen hogy a valódi boldogság értékét felfoghassa, keresztül kell haladni az embernek.

Ilyen purgatórium volt az, melyen, olvasóink szemeláttára keresztül vezettük vázlateink főbb alakjait.

Mint midőn egy ingovány halálveszes süppedékein, rettentő küzdelmek közt keresztül halad az utas, és aztán virányos szilárd talajra ér; mint midőn óriási tengeri viharok után a tépett vitorlájú hajó, végre eléri az öt mosolyogva magába ölelő kikötőt; vagy mint ki egy átkozott szörnnyel áll rémséges viadalban, s leölve azt, lába elé hull a jutalom és dicsőség, – vajjon, mit érezhet az, azon pillanatban? A kínok tusája után egy szerető angyal gyógyító csókja, s kezében a bőség szaruja, áldással telve.

Lehetetlen hogy kábító, hogy szédítő ne legyen e pillanat. Az is volt. A fiatal pár egymást ölelve állt, és nem tudta mit tevő legyen. Úgy nézze-e ez embert, mint ki mézet csepegtet sebeikbe, hogy a szenvedés aztán annál kínosabb legyen, – vagy mint egy valós lilásba átmenő álomkép alakját, mely azonban, az első hangra az ébredés első lehelletére ismét eloszlik.

Álltak, néztek, és remegtek. Gondolataik menetének elébe egy hegy gördült, melynek csillogó tetejére fölbámultak, de szédültek még azon gondolattól is, hogy milyen lehet ama magasból a lenézés. És ime, a hegy lassan lapulni kezdett, egész lábaik hegyéig, aztán magára vette és szép csendesen emelni kezdte őket.

– Úgy van, – monda az ügyvéd. – A szerencsétlenséget a szerencse váltotta föl. Jertek, apátok és anyátok már lenn várakoznak, s a törvényszék két kezes aláírása után szabad lábra helyez benneteket

És az ügyvéd most megfogta a Boris kezét a tömlöcztartó pedig előlépett, és a vasakat levette a Ferko lábairól.

Íme, kétségbeejtő szenvedések után, megnyílt előttük a mennyország!

Utószó.

Gábor báró és Samu nejének, úgy a Czoki Misu megnőtt fiának, mind szintén a Salamon és Jónás gazdának sorsa, még messze kihat a jövőbe, s számtalan bonyodalmak hálójának szálát képezi.

Talán meg fogjuk írni azt is.